LaCat
L 9556
Xg

Gottron, Adam

L'Edició maguntina de

Ramón Lull.

Intercambi
MAR 21 1934

ESTUDIS DE BIBLIOGRAFÍA LULIANA

PUBLICATS EN CELEBRACIÓ
DEL SISÈ CENTENARI DE LA MORT DE RAMÓN LULL

I

L'EDICIÓ MAGUNTINA DE RAMÓN LULL

PEL DR. A. GOTTRON

L'EDICIÓ MAGUNTINA DE RAMÓN LULL

ESTUDIS DE BIBLIOGRAFÍA LULIANA

PUBLICATS EN CELEBRACIÓ
DEL SISÈ CENTENARI DE LA MORT DE RAMÓN LULL

I

L'EDICIÓ MAGUNTINA DE RAMÓN LULL

pel Dr. A. GOTTRON

BARCELONA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
PALAU DE LA DIPUTACIÓ
MCMXV

9556
·Xg

L'Edició maguntina de Ramón Lull

AMB UN APÈNDIX BIBLIOGRÀFIC
DELS MANUSCRITS I IMPRESOS LULIANS DE MAGUNCIA

PEL DR. ADAM GOTTRON

BARCELONA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
PALAU DE LA DIPUTACIÓ
MCMXV

Tipografía «L'Avenç» : Massó, Casas & C.ª : Rambla Catalunya, 24

PROEMI

L'interès del present treball el constitueix la publicació de la correspondencia, fins avui inèdita, de dos bollandistes amb l'iniciador de l'edició luliana de Maguncia, la qual es dóna a conèixer per primera vegada en l'apèndix II, i sobretot la bibliografía luliana, mercès a la qual aquest estudi ocupa un lloc en la serie d'estudis de bibliografía luliana que l'Institut d'Estudis Catalans publica en commemoració del sisè centenari de la mort del filosof mallorquí. Les ratlles que precedeixen aquests dos apèndixs no tenen la pretensió d'exposar en forma definitiva el moviment lulià alemany en el segle XVIII^d^, que va cristal·litzar en l'edició d'en Salzinger. No ho permet el material de que podem disposar. A pesar d'actives recerques, no se n'ha pogut trobar fins ara més del que aquí s'utilitza. L'Arxiu comtal de Schönborn a Wiesentheid, res ha ajudat a esclarir alguns punts foscos : segons declaració del senyor Dr. Abert (Würzburg), actualment encarregat de la seva ordenació, no conté ni la nombrosa correspondencia de l'Arquebisbe Elector amb en Salzinger, ni cap altre document sobre l'edició luliana. Els arxius de Munic (Allgemeines Reichsarchiv, Geheimes Hausarchiv, Geheimes Staatsarchiv), que foren consultats un darrera l'altre, algún d'ells personalment, tampoc no han donat més noticies. Els de Maguncia han proporcionat ben escàs material, i, contra lo que es podía esperar, el Würzburger Kreisarchiv, la Biblioteca dels Bollandistes a Brusseles i el K. Staatsarchiv de Düsseldorf no han donat tampoc cap resultat.

No puc resistir-me a la impressió de que, tant per part dels Electors com de les autoritats que hi intervenien, els assumptes lulians foren tractats amb gran reserva. Per altra banda ja sabem, pel que diu Wild (pàg. 179), que en Lotari Francesc, fins en altres ocasions, va obrar de manera semblant.

Amb tot i això, fóra possible que, sobretot a Munic, hi quedés amagat, entre els lligalls dels arxius, algún document no catalogat que podría donar-nos més claricies. De segur que en aquesta materia s'hi poden encara fer troballes, com les que, per exemple, Heigel pogué presentar en 1893 a l'Academia de Munic. Per lo tant, si jo, a pesar del poc material disponible, m'he resolt a publicar aquesta contribució per a l'estudi de l'edició luliana maguntina, ha estat amb l'esperança d'impulsar les investigacions en aquesta direcció, i no cal dir que quedaré molt agraït a tota comunicació que completi el meu treball.

Ja des d'ara haig de manifestar el meu agraiment al reverendíssim senyor Prelat Meindl, prior de Reichersberg, al P. Dr. Otto Keicher, O. F. M., a Munic, que em va assenyalar l'existencia de l'Epistolari dels bollandistes, al senyor Subregens Prof. Dr. Ernst Thomin, bibliotecari del Seminari eclesiàstic de Maguncia, al senyor Director Prof. Dr. Binz i Sr. Prof. Dr. Heidenheimer, de la Biblioteca de la ciutat de Maguncia, al senyor Prof. Dr. Specht. de Dillingen, al Sr. Estanislau Aguiló, de l'Arxiu Provincial de Palma de Mallorca, al Dr. Jordi Rubió i Balaguer, de Barcelona, qui s'ha encarregat de la traducció d'aquest estudi, i també al seu amic Sr. Ramón d'Alòs que l'ajudà en la primera correcció.

DR. ADAM GOTTRON

Maguntiae, in festo SS. Apostolorum Petri et Pauli, 1914

ÍNDEX D'OBRES CONSULTADES

I. — Fonts documentals

1) *L'epistolari del P. Joh. Bapt. Sollier, S. J.* (publicat en l'*Apèndix);* en endavant el citarem amb la sigla E.

2) *Raymundi Lulli Opera Omnia,* ed. Ivo Salzinger, Maguncia, 1721-1742 (especialment les introduccions als vols. I, II, III, VI). Les citarem **op**. Les indicacions de planes, com que els volums no són paginats, se refereixen als tractats corresponents.

3) Els fons lulians del Seminari i de la Biblioteca de la Ciutat de Maguncia (*Apèndix*).

4) Arxiu del Capítol de Reichersberg.

5) Arxiu de la Universitat de Dillingen.

6) Arxiu de la Universitat de Ingolstadt (avui a Munic).

7) Arxiu de la Universitat de Maguncia (avui a la Biblioteca de la Ciutat).

8) Arxiu provincial de la Companyía de Jesús de Maguncia (avui a la Biblioteca de la Ciutat).

9) Arxiu municipal de Palma de Mallorca.

10) Els arxius que no han proporcionat cap contribució són citats en el proemi.

II. — Fonts expositives

Acta Sanctorum, a) Junii Tom V. Antwerpiae 1710 (Raymundus Lullus).
b) » » VI. » 1715 (Dedicatoria a Joàn Guillem, [Elector palatí).
c) Augusti » V. » 1741 (Elogium Sollerii).

Aguiló, Dues cartes sobre doctrina luliana. Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana. Palma, 1915. (Janer), 193 i ss.

Avinyó, Catàlech de Documents Lulians. Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona. XII (1912), 395 i ss.

Backer-Sommervogel, S. J. Bibliothèque de la Compagnie de Jésus. Nouv. Edit. Bruxelles-Paris. 1906.

Becher, J. J. V. pàg. 9. Hi ha més bibliografía d'alquimia.

Beiträge zur hessischen Kirchengeschichte. Tom complementari III. Darmstadt, 1908.

Bibliothéque choisie pour servir de suite à la bibliotheque universelle par Jean Le Clerc. Année MDCCX. Tome XX. Amsterdam, 1710.

Bockenheimer, Die St. Christophskirche zu Mainz. Mainz, 1881.
Bové, El sistema científico Luliano. Barcelona, 1908.
Bover, Biblioteca de escritores baleares. Palma, 1868.
Brunet, Manuel du libraire. Paris.
Diehl, Aus der Zeit des Landgrafen Ernst Ludwig. (Hessische Volksbücher, 6) Darmstadt, 1910.
Giornale de Letterati d'Italia. vol. XIV. Venezia, 1713.
Gottron, Ramon Lulls Kreuzzugsideen. Berlin, 1912.
Hain, Repertorium bibliographicum. Stuttgart-Paris, 1831.
Häusser, Geschichte der rheinischen Pfalz. vol. II. Heidelberg, 1845.
Heigel, Über den Plan des Kurfürsten Johann Wilhelm von der Pfalz, die armenische Königskrone zu gewinnen. 1698-1705. Sitzungsberichte der Kgl. bayr. Ak. d. Wiss. 1893. Hist. Kl. 273 i ss.
Helfferich, Raymund Lull und die Anfänge der catalonischen Literatur. Berlin, 1858.
Hennes, Die Erzbischöfe von Mainz. Mainz, 1879.
Hurter S. J. Nomenclator Literarius. vol. IV. Oeniponte, 1910.
Keicher, Raymundus Lullus und seine Stellung zur arabischen Philosophie. Beiträge zur Geschichte der Philosophie des M. A., VII, $^{4}/_{5}$. Münster, 1909.
Kirchenlexikon hsg. v. Wetzer-Welte. Vol. X. Freiburg Br., 1897.
Knodt, De Maguntia literata commentationes historicae. Moguntiae, 1749.
Kritischer Katalog der Leibnizhandschriften (Ms.) Berlin, 1908.
Leibnitii Epistolae ad diversos (ed. Kortholtus) Lipsiae, 1742.
Leibnizens Werke (ed. Onno Klopp) Hannover, 1873.
Raymundus *Lullus* Opera Omnia. Vid. més amunt I.
Marx, Verzeichnis der Handschriftensammlung des Hospitals zu Kues. Trier, 1905.
Mémoires pour l'histoire des sciences et des Beaux Arts. Trevoux, 1710. 1720. 1725. 1743. (La citarem : *Mem.* de *Trev.*)
Müller, *Nic.* Die sieben letzten Mainzer Kurfürsten. Mainz, 1846.
Rogent-Duràn, Les edicions lulianes de la Biblioteca Universitaria de Barcelona. Barcelona, 1913.
Pasqual, Vindiciae Lullianae. Avignon, 1778. 4 vols.
Prantl, Geschichte der Ludwig-Maximiliansuniversität. 2 vols. München, 1872.
Rheinischer Antiquarius. Mittelrhein. III, 2. Coblenz, 1854.
Roth, Geschichte der Herren und Grafen zu Eltz. vols. 2. Mainz, 1890.
Savigny, Geschichte des römischen Rechts. Heidelberg, 1834-1850.
Schunk, Beiträge zur Mainzer Geshichte. vol. III. Mainz, 1790.
Specht, Geschichte der ehemaligen Universität Dillingen. Freiburg Br., 1902.
Theatrum Europaeum, T. XXI. 1718.
Uriarte, Catálogo razonado de obras anónimas y pseudónimas. Madrid, 1904.
Werner, Der Dom zu Mainz. Mainz, 1836.
Wild, Lothar Franz von Schönborn. Ein Beitrag zur Staats und Wirtschaftsgeschichte des 18. Jahrhunderts. Heidelberg, 1904.
Ziekursch, Die Königswahl Karls VI (1711). Gesch. Stud. hg. v. Tille, I, i Gotha, 1911.
***, Breve noticia de la vida del P. Jaime Custurer sacada de las annuas del Colegio de Calatayud y cartas al mismo del P. du Sollier. Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana. Palma, 1906. (Janer), 194 i ss.

I

Iu Salzinger

No són moltes les biblioteques que guarden, com raritat bibliogràfica, l'edició luliana de Maguncia de l'any 1721 i següents. Algunes sols ne posseeixen els tres primers volums.[1] A tot arreu, però, es lamenta la falta dels toms VII i VIII, en la serie dels dèu que l'havíen de formar. L'explicació que en dóna en Hartmann[2] va passar molt temps desapercebuda. Segons ell, dos jesuites, el P. Sollier i el P. Custurer, després que demostraren en llarga correspondencia la falta d'autenticitat dels tractats d'alquimia d'en Lull, havíen intentat posar obstacles a l'edició, perquè precisament aquests tractats eren els que en Salzinger volía publicar. Helfferich arriba a sostenir que els dos volums que falten s'han de posar en el compte d'una intervenció dels Jesuites.[3] Sigui lo que sigui, lo cert és que l'edició no és completa.[4] Amb prou feines la desena part dels escrits autèntics lulians va imprimir-se. I, això, per què?

Vegem lo que els volums mateixos ens diuen.

El Privilegium Caesareum, que s'estampà al davant del primer, ens dóna el nom de l'editor, Iu Salzinger, que feia més de vint anys que s'ocupava en recollir i ordenar els escrits lulians, i que per por a les reimpressions subrepticies va esforçar-se en obtenir el privilegi imperial. El primer volum va dedicat a l'elector palatí Carles Felip. Per l'endreça venim també en coneixement de que el difunt elector Joàn Guillem ja s'havía interessat per l'edició, i que l'elector de Maguncia Lotari Francesc de Schönborn li dispensava també la seva gracia i protecció. Però,

1. Helfferich, 71. No és exacte que en Salzinger citi per primera vegada el seu nom en el volum VI.

2. *Kirchenlexikon*, Frbg., 1897, vol. X, col. 751 i ss. La llibrería L. Rosenthal, de Munic, aon vaig adquirir l'epistolari Sollier-Custurer-Salzinger, no pot donar cap noticia sobre la seva procedencia. Segurament Hartmann va tenir-lo al davant, si bé de totes maneres sembla haver-ne tret conseqüencies que van massa lluny.

3. Helfferich, pàg. 71. La seva exposició sembla reposar en una lectura superficial del pròleg del vol. VI de les *Opera*, que precisament no és escrit d'en Salzinger. (V. més avall, p. 34.)

4. Schunk diu (414, nota a.) que després del volum VI n'aparegueren sis més: però les seves noticies no són controlables. El fet és que els vols. VII i VIII no s'han trobat enlloc. Wolff diu, en la seva *Theologia demonstrativa*, apareguda en 1751, pàg. 328, que fins llavors havíen aparegut vuit volums d'obres lulianes a Maguncia. (V. més avall, p. 36.) Wolff, que era lulista, devía estar millor informat que no pas en Schunk. Es un fet, doncs, que els vols. VII i VIII no foren mai impresos.

pel que sembla, Carles Felip no estava massa convençut de la necessitat del llibre,[1] perquè en Salzinger ha de demostrar-li, per exemple, que l'esplèndida presentació no hi és de més, per tal que 1) els prínceps han d'estimar la sabiduría, 2) han de transmetre llur fama a les generacions futures i 3) el coneixement de la veritat dóna nou aliment a la pietat. En tots aquests punts donà hermós exemple el difunt elector Joàn Guillem. Finalment, si ell no volgués acometre l'empresa, no faltaràn Mecenes, a més de l'Elector maguntí, de Lluís Francesc de Trier i d'Alexandre Segimón d'Augsburg,[2] «accedente insuper autoritate augustissimi imperatoris». I encara fa referencia al P. Sollier, S. J., el qual havía demostrat interès per l'empresa en les Acta Sanctorum. La firma d'aquesta dedicatoria ens presenta l'autor com sacellanus, capellà de cort de l'Elector.

An això segueixen, en el primer volum, diversos tractats sobre la biografía i el sistema d'en Lull i els Testimonia virorum illustrium que feren declaracions en favor de les seves ensenyances. Per lo que sembla, es tracta solament de defensar la filosofía luliana de la sospita d'heterodoxia, i de penetrar en l'esperit del seu sistema. En aquest sentit, els protocols de les sessions de la Causa Pia Luliana de Palma nomenen sempre en Salzinger el compilador. I, a pesar de tot, Schunk el qualifica clarament d'alquimista.

¿Qui és aquest extraordinari personatge que en els volums successius s'amaga sota l'ignocent títol de discipulus magistri, però que amb extraordinari esforç i fadiga arreplegà una considerable munió de manuscrits lulians, i va poder empendre una edició tan magnífica, que tants protectors tenía, i a pesar d'això ha restat gaire-bé desconeguda? ¿Qui és l'home a la càtedra del qual fins des d'Espanya hi eren enviats els deixebles lulistes afanyosos de saber, als peus del qual va asseure's un P. Pasqual, i que, malgrat tot això, no apareix citat en cap diccionari de savis o escriptors? ¿Era un seriós home d'estudi, que, sols vivint per a les seves investigacions, gaire-bé sense donar-se'n compte va aixecar un monument espiritual, ple de indiferencia al reconeixement de sos contemporanis i abandonant als temps esdevenidors el fixar la seva significació, o bé un aventurer ambiciós, que no s'atrevía a posar sos experiments a la claror del dia, i que, escudat amb el nom d'una causa gran, volía enfilar-se codiciosament?

L'historiògraf maguntí i un temps vicari general del bisbe Colmar, Joàn Pere Schunk, és l'únic que, en el seus Beyträgen zur Mainzer Geschichte mit Urkunden, va considerar el nostre personatge com a massa important per a poder-ne prescindir en un índex d'escriptors maguntins.[3] Segons ell, Salzinger va néixer, en 1669, a Günzburg, i va esser més tard canonge regular a Reichersberg. En aquest capítol no se sab lo que va esser d'ell. Sols una curta indicació en l'índex dels capellans del capítol de 1704, ha conservat son nom amb algunes noticies.

1. Tampoc juga cap més paper en tot l'assumpte. En Lotari Francesc sembla que va esser, després de la mort d'en Joàn Guillem, l'únic Mecenes de fet d'en Salzinger. Però per manca d'elements no es pot demostrar.

2. Com que aquests dos prínceps de la Iglesia no juguen cap paper en la historia de l'edició maguntina, no he buscat més detalls sobre llur interès en aquesta empresa.

3. Cf. apèndix, pàg. 39 i ss. Les notes del *Rheinischen Antiquarius*, de Müller i de Wild, s'apoien en la seva informació.

Segons elles, va néixer l'Iu Salzinger, el 28 de novembre de 1669, a Gunzing[1] (parroquia de Lohnsburg, cantó austriac de l'Inn). No sabem quina va esser la seva educació. Tal vegada va fer tots sos estudis elementals en l'escola del monestir. Als vint-i-dos anys va professar i va anar, segurament a preparar-se per a una càtedra, a la Universitat de Dillingen.[2] El 22 de novembre de 1692 va matricular-s'hi[3], el 11 d'agost de 1693 va esser batxiller en filosofía, i mestre el 13 de juliol de 1694.[4] El 28 d'octubre de 1694 començà a Ingolstadt, sota el rector J. G. Zöpfl,[5] l'estudi de la teología, que terminà com auditor externus.[6] La consagració sacerdotal la rebé a Passau el 24 de maig de 1699.[7] Res més se pot averiguar fixament, perquè la parroquia de Waldzell, perteneixent a Reichersberg, va cremar-se (1811), amb lo qual se perderen els llibres de l'arxiu. Però després de la seva consagració sacerdotal, en Salzinger ni estava ocupat en el capítol en la cura d'ànimes, ni tenía tampoc cap càrrec domèstic. Sembla que vivía dedicat sols a l'estudi. Però ¿de quina classe eren aquests?

En el Privilegium Caesareum, amb el qual s'obre el primer volum de les obres, se diu que ell feia vint anys que s'ocupava en estudis lulians.[8] Com que el Privilegi és de 1718, aquella data s'hauría de comptar des d'un any abans de la seva consagració. En el mateix any 1698 ens indica, la nota de la carta 27, que ell feia ja quinze anys que treballava en el lulisme.[9] Però no es pot acceptar fàcilment que ja hagués començat aquests estudis a Dillingen, perquè allí estudiar teología volía dir lo mateix que estudiar Sant Tomàs,[10] i el cardenal Capponius anomena la Universitat de Dillingen «firmissimum religionis Catholicae adversus haereses propugnaculum».[11] En aquell temps, en efecte, hi ensenyaven els Jesuites, i és possible que en la facultat de filosofía hi regnés el mateix bon esperit. Una cosa semblant ocorría a Ingolstadt.[12] Els Jesuites eren també allí els representants de la teología escolàstica, a la qual va afegir-se ademés des de 1675 el dret canònic. En Salzinger degué estudiar aquest últim amb Wiestner,[13] i la Sagrada Escriptura amb el llavors rector Zöpfl, qui varies vegades fou acusat per injuries verbals contra l'ordinari episcopal.[14] I és molt probable que, a Ingolstadt, a pesar d'en Vazquez, en Lull fos comptat entre els heretges.

Es, doncs, més verosímil que Salzinger no hagués començat fins a Reichersberg l'estudi de R. Lull. Ell mateix declara[15] que va esser educat en la

1. Segons això, doncs, deuría corretgir-se en Schunk.
2. Devía sobressortir per algún especial talent, perquè Specht, p. 418, no cita Reichersberg entre els monestirs que enviaven regularment sos novicis a estudiar.
3. Matrícula de la Universitat de Dillingen, pàg. 1019.
4. Llibre de promocions de la Universitat de Dillingen.
5. Matrícula general *ab anno 1694 usque ad annum 1715*, de Ingolstadt.
6. *Matricula theologica Ingolstadii ab anno 1643 usque ad annum 1702.*
7. Llibre d'ordinacions de la col·legiata de Reichersberg.
8. Op. I.
9. E. 27. V. més avall pàg. 74.
10. Specht, 202.
11. Specht, 294.
12. Prantl, I, 481.
13. Backer, VI, 162. En Salzinger era inscrit com «Auditor S. Theologiae et SS. Canonum».
14. Prantl, I, 480.
15. E. 18. V. pàg. 67.

filosofía peripatètica, i a conseqüencia d'això considerava com cosa ridícula tot ço que encara no sabía. Finalment, es va posar a estudiar, com en broma, els heretges, per a pintar llurs errades amb negres colors. Però, després de llargs anys d'estudis, va arribar al convenciment de que la cosa tenía un altre aspecte. ¿No sona això com si ell ens parlés de sos estudis a la col·legiata en un temps en el que, deslligat d'obligacions parroquials i de càrrecs domèstics, podía viure consagrat únicament a l'estudi? Els fons de la biblioteca de la col·legiata de Reichersberg ens indueixen també an aquesta creença. Conté avui encara cinc llibres lulians:

1) Explanatio compendiosaque applicatio ad omnes facultates, per Bernardum de Lavinheta lucubrata.[1]

2) De secretis naturae sive quinta essentia, libri duo. His accesserunt Alberti Magni de mineralibus et rebus metallicis libri quinque publicati per Gualtherum H. Ryff. Argentorati, Balth. Beht (Bech). 1541. Pell, 8.º.

3) Ars operativa et alia quaedam per Joannem de Rupescissa. Basileae, 1561. Pell, 8.º.

4) Liber qui codicillus seu vademecum inscribitur, in quo forte alchimicae artis et recenditionis philosophiae tractantur. Relligat amb ell: J. Parlandii compendium Alchimiae. Coloniae, Arnold Birckmann 1563.[2] Pell, 8.º.

5) Opera Omnia, per Iv. Salzingerum. Toms 5, 6, 9. Pergamí, Fol.[3]

En Schunk explica que Salzinger va esser preceptor d'un comte Antòn de Würben a Viena, i que això va donar-li per primera vegada ocasió de conèixer els escrits de Ramón Lull. L'Arxiu de Reichersberg no en diu res. Per altra banda, la personalitat del comte Antòn de Würben, sols pot esser determinada aproximadament. Devía esser fill d'en Josep Francesc, comte imperial de Würben Freudenthal, el qual, en sa qualitat de conseller secret efectiu i camarleng reial i imperial, era, en 1730, lloc-tinent reial i jutge superior a Bohemia. O bé hi ha aquí una confusió, o una equivocació d'en Schunk, i es tracta del comte Antòn de Pergen, qui en 1720 era propietari d'un senyoriu a Aspang (Baixa Austria), parroquia de patronat de Reichersberg, a la frontera austriaca.[4] Però no hem d'anar a cercar les coses tan lluny, ja que en Salzinger, a Reichersberg mateix, tenía prou ocasió per a familiaritzar-se amb els que ell creia escrits autèntics d'en Lull.

Però hi ha un altra qüestió, i és el saber fins a quin punt mereix en Schunk confiança.[5]

Ens facilita la resposta a aquesta pregunta el que ell mateix declara les seves fonts d'informació.[6] L'elector Lotari Francesc se servía, en els seus treballs alquimistes, d'un cambrer, Bayer, el qual mostrava igualment interès per aquestes coses, i hauría volgut de ben bona gana esser instruït per en Salzinger. Amb l'excusa

1. Rogent-Duràn, pàg. 74, núm. IV.
2. Rogent-Duràn, pàg. 65.
3. Els altres volums poden haver-se perdut en el temps que el monestir va esser hospital militar francès, o va esser suprimit (1810-1816).
4. Comunicació del reverendíssim Sr. Meindl, prior del capítol.
5. El *Rheinischer Antiquarius*, Müller i Wild, s'apoia en Schunk. Es la única font literaria.
6. Pàg. 412, nota a. (V. pàg. 40.)

de rebre una herencia a Espanya, va fer-se donar llicencia, i es dirigí a en Salzinger, qui llavors es trobava en territori de Düsseldorf. Però en Salzinger el denuncià tot seguit, i en Bayer tingué d'abandonar el país. La seva dòna, emperò, jove encara, restà a Maguncia amb un noi, i no morí fins a 1778. D'ella podía pendre en Schunk la major partida de les noticies que arreplegà sobre en Salzinger. Per lo tant, pot dir-se, en general, que ell està enterat de la vida i fets d'en Salzinger des del temps de la seva actuació a Maguncia. Lo que abans tingué lloc a Düsseldorf, podía esbrinar-ho aproximadament, a causa de les relacions dels dos electors. Mes sobre la vida anterior d'en Salzinger no podem demanar-li noticies exactes.[1] Es possible que el criat Bayer hagués pogut arreplegar bastant de les converses entre en Salzinger i l'elector Lotari Francesc; mes, o bé parlaven aquests dos personatges en francès, o bé en llatí (lo qual me resisteixo a creure), o bé les paraules anaren confonent-se i els fets modificant-se amb el temps i amb la volta que feien a l'esser tramesos per la dòna del criat Bayer. Per la pronunciació francesa, s'explicaría la modificació de Gunzing, el poble de neixement d'en Salzinger, en Günzburg, i també la poca claretat que regna sobre el comte Antòn de Würben.

Més complicada és la qüestió en lo que es refereix al viatge a Inglaterra que en Salzinger degué empendre, per a trobar-hi encara més escrits lulians.[2]

Segons la crònica manuscrita de la col·legiata de Reichersberg, de Buz, en Salzinger va despedir-se'n en 1705, amb permís del Papa. Per què se n'anà, no es veu ben clar. A conseqüencia de l'escàs nombre de sacerdots, mai era lligada una càtedra amb la col·legiata. Tal volta per això va veure en Salzinger la impossibilitat de trobar una ocupació d'acord amb les seves aficions. Tal volta se li va fer fàcil la separació perquè precisament llavors la disciplina era ben floreixent a Reichersberg, i ningú s'hi podía mostrar conforme amb les seves idees, que topaven amb tota la tradició escolàstica. A tot això pot afegir-se que en 1704 el combat de Hochstädt posà Baviera sota el domini imperial, i fins en Salzinger sentía tal volta la necessitat d'abandonar la seva subjugada patria. Però és difícil dir quina, de totes aquestes raons, fou la decisiva. Ell mateix segurament que no va declarar-ho mai. Per altra banda, del fet de que a Reichersberg se trobin ara tres volums de les seves Opera omnia Raymundi Lulli, se pot segurament concloure que les relacions entre en Salzinger i son monestir no havíen quedat trencades.

Emperò, quan ell va abandonar-lo definitivament en 1705, ¿com podía empendre un viatge a Inglaterra? D'aon tragué els medis per una expedició llavors tan costosa? Endemés, la primera de les lletres reproduïdes en l'apèndix, ens mostra que en Salzinger s'ha establert fixament a Düsseldorf. La primera carta d'en Salzinger al P. Sollier degué esser escrita cap a la meitat de 1709. En la correspondencia que torna a renuar-se[4] entre el P. Sollier i el P. Custurer, es meravella aquest últim dels molts

1. Tingui's també en compte que en Schunk no era personalment molt afectat als lulistes. Es veu això clarament perquè anomena el lulista Krenzer un «assecla systematis Lullistarum». (V. pàgina 36, nota 3.)

2. Schunk, 410.

3. Comunicació del reverendíssim senyor prior de la Col·legiata a Meindl.

4. Torna a renuar-se, perquè les A. SS. Junii (vol. V, pàg. 641 B.) mostren que en Sollier, al treballar en la seva comunicació sobre Lull, s'apoia fortament en la *Dissertatio* d'en Custurer i en la seva correspondencia amb ell.

llibres que Büchels, el bibliotecari de l'Elector Palatí, havía ja reunit. Però ¿com va anar a parar en Büchels a R. Lull, o, millor dit, com hi anà a parar l'elector palatí Joàn Guillem? L'hi podía haver guiat la *Memoria* del P. Sollier en les Acta Sanctorum, però això es fa difícil de creure. El volum corresponent, és certament datat en 1709, però no aparegué fins al janer de 1710.[1] Aquesta data no dóna temps per a l'arreplega de llibres lulians, que devía esser prou important, perquè en Büchels ne pogués dreçar un catàleg,[2] ja llest abans de que allí es rebessin les Acta Sanctorum, perquè Büchels comparà el seu amb el de les Acta, com sospità el P. Custurer.

Si ens fixem en lo penosament que es realitzava la recerca de llibres en els anys següents (sobre lo qual ens orienta l'epistolari Sollier-Custurer), i lo bé que, per altra banda, tot era preparat, s'ha d'acceptar que en Salzinger, molt poc després de 1705, va instal·lar-se a Düsseldorf.

Es possible que en Schunk tingui raó aquí : en Salzinger volía solament anar a Inglaterra, però no hi anà, perquè al dirigir-s'hi s'aturà a la cort de Düsseldorf, i hi tingué tant d'èxit amb les seves aficions alquimístiques, que l'Elector decidí retenir-lo com a capellà de la cort.[3] L'Elector va esser també qui li facilità després els medis necessaris per a empendre el viatge a Inglaterra (suposant que hagués arribat a fer-lo), del qual és possible que en Salzinger hagués tornat amb una col·lecció de manuscrits autèntics i apòcrifs d'en Lull.

I ¿per què se li ocorregué a en Salzinger anar precisament a Inglaterra?

Els tractats pseudo-lulians d'alquimia, que guarda la biblioteca del Seminari de Maguncia, són escrits de mà del mateix Salzinger, com demostra una detinguda comparació de la lletra. Són compostos per un tal «Raymundus monachus in sancta Catharina apud Londinum»,[4] i en l'Epistolari se veu clarament quant importava a en Salzinger no veure destruït per la crítica el llegendari viatge d'en Lull a Inglaterra.[5] Tal vegada s'havía fet la il·lusió de trobar a Inglaterra, en copies manuscrites, els tractats més apreciats per ell d'en Lull.

I de quina classe eren aquests?

Si jo, en el curs d'aquesta exposició, ja he hagut de citar diverses vegades els esforços alquimístics d'en Salzinger, en realitat m'he avançat al fer-ho. Lo que a en Salzinger li importava eren els escrits d'alquimia d'en Lull. D'aquesta classe eren les edicions que ell havía conegut a Reichersberg, i manuscrits d'aquest genre eren els que ara ell cercava.

Però, ¿vol dir això que ell fos un falsari?

L'alquimia, el seu estudi i el seu exercici, era llavors un sport, una ocupació

1. *Mem. de Trev. 1710*, pàg. 186 : «Le cinquième tome des Actes des Saints du mois de Juin, qui omprend les Saints honorez dans les derniers jours de ce mois, est sur le point de paroître.»

2. E. 1, pàg. 42.

3. Així l'anomena en Schunk, i així s'anomena ell mateix en l'*Epistolari* i en els pròlegs a l'edició de les *Opera omnia*. La *Crònica* de Reichersberg, de Buz, diu que va esser, fins a la seva mort, *mathematicus* de l'Elector Palatí. Aquesta curta noticia demostra que a Reichersberg no deixaven d'estar informats sobre les seves idees, i que s'hi coneixía el treball a que es dedicava, a pesar de que l'havíen perdut de vista en quant a son càrrec oficial.

4. *Apèndix*, IV, B, núm. I, a. b. c. d. e., a l'*Explicit*.

5. E. 8, pàg. 49 i ss., i més avall, pàg. 23.

favorita del món il·lustrat. Reis,[1] prínceps i barons teníen llurs alquimistes, els experiments dels quals engolíen ordinariament molt grans quantitats de diner. Es possible, millor dit, és un fet, que alguns aventurers, que molt sovint eren més espavilats que llurs senyors, volíen fer carrera amb aquesta art i procurar-se una fortuna. Si tots ho feien, no pot precisar-se. De totes maneres, qui a la fi patía econòmicament d'aquestes costoses aficions de sos sobirans, el poble, no ha conservat cap bon record d'aquells homes.[2] I aquesta opinió ha arribat a esser un convenciment general. No sembla, però, que hagi de comptar-se en Salzinger entre aquests estafadors. Això no estaría d'acord amb la forta sinceritat de son temperament, que traspúa per tot arreu en les seves cartes. Ell degué senzillament considerar l'interès general per als experiments alquímics, com un fet que acceptà tot seguit, com fill del seu temps. Però era també magister philosophiae, i la possibilitat de l'alquimia era una qüestió física, estretament relacionada amb la filosofía. Per lo tant, primer de tot havía d'analitzar el següent problema : ¿hi ha o no en totes les coses visibles un cos simple comú, que sols pren l'aspecte d'una cosa sensible en quant és determinat per un principi que l'informa, de manera que sigui possible canviar una cosa en una altra, si, gracies a diverses manipulacions, se destrueix el primitiu principi informador i es prepara la materia primera a rebre un altre principi? Amb altres paraules : és possible fer or del ferro o del plom, o no ho és?

Si bé podem concloure, de les paraules ja citades d'en Salzinger,[3] que ell va conèixer en Lull primerament en el camp de la teología[4] (precisament volía estudiar els heretges), és cert que també des del de la filosofía li era ben obert el camí per arribar-hi. Però, ben entès, per a conèixer aquell Lull que ell va descobrir en els llibres de la biblioteca de la col·legiata de Reichersberg.

La lògica, la física i la metafísica eren els principals rams de la filosofía conreuats a Dillingen, on en Salzinger va estudiar-la.[5] Com a coneixements auxiliars, s'hi ensenyaven matemàtiques, ètica i hebreu en les classes de filosofía.[6] Al llegir en el llibre

1. Hauser : *Der Alchimist Stahl im Herzogtum Pfalz-Zweibrücken Neustadt*, a. d. H. (Marnet). 1910.

W. Diehl : *Bilder aus der hessischen Vergangenheit*, 2 *Reihe. Aus der Zeit des Landgrafen Ernst Ludwig*, Darmstadt, 1910, pàg. 78 ss.

W. Diehl : *Neue Beiträge zur Geschichte Johann Konrad Dippels in der theologischen Periode seines Lebens*. Beitr. z. hessischen K. G. III (1908), 137 ss.

J. J. Becher : *Chymischer Glückshafen oder grosse chymische Concordantz* (Frankfurt, 1682), compta fins a vint laboratoris, entre els quals dos eren a Maguncia. El mateix Becher, conegut *profectista*, va escriure un *Oedipus Chymicus seu Institutiones Chymicae*, la segona edició del qual la dedicà l'editor, J. Rosenstengelius, a l'elector Lotari Francesc, de Schönborn. L'exemplar de la Biblioteca de la ciutat de Maguncia prové del Col·legi de Jesuites. En Becher mateix dedicà a en Ferràn María de Baviera un altre llibre (*Actorum Laboratorii Monacensis seu physicae subterraneae libri duo*, Frankfurt, 1681). A pesar de que coneix en Lull, sembla que no va estar en cap relació amb el cercle d'en Salzinger.

2. Müller, en la seva historia dels Electors maguntins, ho declara molt rodonament, bastant més sovint de lo que fóra necessari, en to teatral i amb aquell llenguatge seu de l'any 48.

3. V. més amunt, pàg. 12.

4. No tots els escolàstics (i compto entre ells els continuadors de la tradició escolàstica dels segles XVII i XVIII) se manifestaren tan favorables a en Lull com en Vazquez. L'ensenyança llavors més en boga en les escoles dels Jesuites, degué rebutjar l'ensenyança universitaria luliana, i d'acord amb això obraren els professors de Ingolstadt.

5. Specht, 310.

6. Specht, 319.

de Specht el resum dels professors i els seus llibres,[1] un hom se meravella veient quin interès hi havía per als treballs mecànics i físics. Hi ha memories sobre l'agulla magnètica, sobre la substancialitat de la llum, sobre el baròmetre de Torricelli, sobre geostàtica i mecànica, etc. Recordi's que va esser al segle XVII, en el que tants descobriments químics es varen fer, que Athanasius Kircher, S. J., va escriure sos curiosos llibres. Segurament en Salzinger tenía especial interès per aquelles coses que a causa de la llur influencia meravellosa en apariencia inexplicable, poden exercir especial atractiu. Tal vegada li havía quedat alguna qüestió no resolta, dels seus estudis físico-filosòfics, sobre la qual pensava trobar aclaració en els llibres pseudolulians. I qui sols una vegada hagi tastat el misteriós estil d'aquests tractats, compendrà fàcilment la indefinible atracció que havíen d'exercir sobre un fill del segle XVII.

En Salzinger, però, no es va perdre en experiments d'alquimia. Pasqual, que l'anomena mestre seu, presenta la qüestió com si en Salzinger s'hagués mostrat escèptic davant d'aquelles habilitats, i com si la possibilitat de l'alquimia no hagués sigut altra cosa, per a ell, que un problema filosòfic.[2] La mateixa impressió produeix el tractat d'en Salzinger Praecursor introductorius in Algebram speciosam,[3] on fa referencia als experiments de l'abbé Aubri; igualment, en les Perspicilia Lullianae Philosophiae, al·ludeix a una prova a la que havía assistit, en la cort imperial, per a fer or,[4] i al perpetuum mobile que havía ensenyat un consiliarius commercii del Landgrave de Hessen.[5] En tots aquests casos, en Salzinger és passiu espectador, i mai parla d'experiments propis. (V. més avall, pàg. 29, nota 4). S'expressa com si es tractés únicament de la salvació teòrica de la fama d'una scientia particularis, la qual des dels temps del mestre era subordinada a la scientia universalis luliana, i que ara podía rehabilitar-se de nou. Al mateix temps, duia a cap un pensament que ja s'expressa en el pla d'estudis de 1599 de Dillingen : Artes vel scientiae naturales ingenia disponunt ad Theologiam et ad perfectam cognitionem et usum illius inserviunt.[6] Aquest principi, quan ell més endavant llegía els tractats pseudolulians, tan entreteixits de pensaments teològics, devía tenir per a ell molta major significació de lo que avui encara pot voler dir en el moviment escolar escolàstic. En efecte, entre els papers de la successió d'en Salzinger de la biblioteca del Seminari de Maguncia, s'hi troba també un hermós manuscrit, que procedeix tal vegada d'ell directament o almenys és degut a iniciativa seva, en el qual algunes manipulacions químiques i cirúrgiques se interpreten, canviat el significat, com els secrets de fe.[7]

Per lo tant, se pot dir, finalment, que en Salzinger, partint de la teología, anà a raure al lulisme. Desgraciadament lo primer que li caigué a les mans foren escrits d'alquimia pseudolulians. A conseqüencia dels seus estudis físics, ell tenía interès per a aquestes qüestions, i el seu

1. loc. cit.
2. Pasqual, I, 437 i ss.
3. Op. III, 16. Aubri era metge de cambra de Lluís XIV.
4. Op. I, 20.
5. Op. I, 92. De moment no es pot fixar si es tracta d'un Landgrave de la linia de Darmstadt o de la de Kassel. (V. més amunt, pàg. 15, nota 1.)
6. Specht, 312.
7. *Apèndix*, IV, núm. C, 2.

esforç-es va encaminar a tornar a acreditar la scientia universalis luliana, en la qual ell creia que aquelles coses hi tenien lloc senyalat. A la col·legiata de Reichersberg no podía dur endavant la seva idea, i va esser, doncs, per a ell una fatal sort l'esser atret a la cort de Joàn Guillem del Palatinat, aficionat a l'alquimia, i que també la practicava. En Salzinger va trobar en ell un Mecenes que va fer-li possible l'arreplega i publicació dels escrits lulians, però les aficions del qual devía pendre en consideració, si no és que ell mateix va explotar-les.

Ha de quedar, doncs, mig en clar el saber si en Salzinger era un adepte pràctic de l'alquimia, o bé si ell hi estava teòricament en contra i solament proporcionava material al seu Mecenes per als seus ensaigs, aprofitant-se d'aquesta fal·lera seva per a seguir son camí amb l'edició de les obres d'en Lull.

En favor de la primera opinió parla el que molt sovint se posa ell mateix com testimoni de la possibilitat de l'alquimia, el to de les seves cartes, els tractats pseudo-lulians de la biblioteca del Seminari de Maguncia per ell escrits, i l'afirmació d'en Schunk. Però tot això podría explicar-se per la seva posició absolutament subordinada, per l'entusiasme d'un filòsof per la seva doctrina favorita, i perquè no hauría pogut dur a terme son propòsit d'editar les obres lulianes protegit per l'Elector Palatí si l'alquimia hagués caigut en decadencia. Més amunt ja he fet notar també que les noticies d'en Schunk no poden comprovar-se.

En canvi ens inclina a la segona opinió el to objectiu de sos pròlegs, el fet de que ell lo que principalment posa de relleu, d'en Joàn Guillem, és la seva pietat i predilecció per les contemplationes d'en Lull, i, finalment, el que no entrà en funcions a Maguncia com mestre d'alquimia, sinó com «magni operis Lulliani compilator, scientiae universalis et quatuor facultatum doctor,[1] in celeberrima et perantiqua Universitate Lulliana Majoricae declaratus cathedraticus primarius, necnon celsissimi et serenissimi principum electorum Moguntini et Palatini consiliarius ecclesiasticus resp. intimus».[2] També això podría explicar-se per la moderació que devía imposar-li en son càrrec el fet de que no ocupés una càtedra a la Universitat de Maguncia, i per lo tant, el silenci d'en Pasqual sobre els treballs alquímics d'en Salzinger, el seu «dilectissimus magister»,[3] pot tenir una doble significació. En últim terme, l'anomenat moviment lulià de Maguncia no va girar al voltant de qüestions d'alquimia, sinó filosòfico-teològiques, i els espanyols que feien cap an aquella ciutat no volíen estudiar alquimia amb en Salzinger, sinó filosofía luliana.[4]

Amb tot i que jo personalment me inclino més aviat al convenciment de que en Salzinger era, en teoría, indiferent a l'alquimia, no desconec les objeccions que algú podría fer-hi apoiant-se en l'escassa documentació que posseim. Per lo tant, voldría deixar oberta la discussió, i contentar-me amb l'exposició dels fets, ja que sembla impossible fer una exposició irrebatible de raons.

1. Sic! Aon va doctorar-se?

2. Op. VI, 1. Es curiós que aquest pròleg, publicat després de la seva mort, no té ni la més senzilla apàriencia de necrología. Probablement no se sabía res més en concret sobre ell.

3. Loc. cit. I, 438 i 3.

4. Confesso que el judici es fa especialment difícil, perquè el P. Fornes, que va venir de Palma per a escoltar les explicacions d'en Salzinger i altres lulistes maguntins, va portar tota la controversia luliana a un camp purament teològic. (V. més avall, pàg. 37.)

El primer fet que sabem de l'edició luliana és que en Salzinger ja havía arreplegat en 1710 una multitut de llibres; que el bibliotecari de la cort palatina, Büchels, l'havía ajudat a dreçar-ne el catàleg i una taula cronològica; en una paraula, que tot se trobava en el millor camí per a dur a terme una edició luliana que satisfés totes les exigencies de l'època.[1]

Ara bé; en janer de 1710 aparegué també, a Düsseldorf, el quint volum de juny de les Acta Sanctorum, els editors P. Janning i P. Sollier l'entregaren a la Cort, i aquest volum fa néixer la correspondencia que es publica en l'Apèndix. Allí, en efecte, demostrà el P. Sollier que en Lull no va escriure cap obra d'alquimia, i no vol tampoc saber res del viatge a Inglaterra. I damunt d'això s'apoia precisament tot el sistema d'en Salzinger, i sobretot la seva posició a la Cort i l'edició luliana que ella feia possible. Perquè, si en Lull no hagués estat mai a Inglaterra, llavors no eren tampoc seus els tractats d'alquimia, datats la major part a Inglaterra, i la posició i el treball d'en Salzinger se feien impossibles. Ell s'havía de proposar, per lo tant, el demostrar als dos bollandistes que l'alquimia apareix també en altres escrits d'en Lull, i que aquest havía estat, efectivament, a Inglaterra.

¿Qui eren, emperò, els homes amb els quals en Salzinger, alquimista o no, tenía que tractar, i com se'n va sortir de la polèmica literaria?

II

El P. Custurer i el P. Sollier, s. j.

En aquesta lluita literaria, les forces estaven repartides molt desigualment, i ens en farem càrrec molt millor si ens fixem en la vida dels dos Jesuites.

En 1700 aparegueren anònimes, a Mallorca, a casa Miquel Capó, les *Disertaciones históricas del culto immemorial del B. Raymundo Lulio Dr. iluminado y mártir, y de la immunidad de censuras que goza su doctrina, con un apendiz de su vida.*[2] La llicencia d'impressió menciona el P. Jacobus Custurer, S. J., com autor.

Era conterrani d'en Lull, del qual esdevingué més tard el més distingit defensor. Nascut a Palma el 16 d'abril de 1657,[3] féu allí mateix sos primers estudis. Tot seguit fou descoberta la vivor de son esperit, i va esser enviat a prosseguir sos estudis als col·legis de Jesuites de Calatayud, Gandía i Barcelona. En 18 de juliol de 1673 entrà en la Companyía de Jesús, i terminà brillantment a Barcelona sos estudis teològics. Donà lliçons més tard de humanitats a Montesión, i, durant alguns anys, de les altres branques de facultat superior. Successivament i ben aviat apareix després com rector o vice-rector a San Martín, Madrid i Calatayud. Finalment, fou qualificator del Sant Ofici a Mallorca, càrrec que abandonà quan la guerra de Successió l'en va

1. Sobre la col·laboració de l'arxipreste d'Aquisgràn Aldenhof (Schunk, l. c.), res he pogut trobar.

2. 4.º, LXXX, 737 pàgs. «incluso el índice, muy copioso de cosas notables, con una làmina del magnífico sepulcro de Ramón Lull, grabada en cobre por Francisco Roselló». — Desgraciadament, no m'ha estat possible veure aquesta obra, però les cartes d'en Custurer, i la base que les seves *Disertaciones* proporcionen a l'article d'en Sollier en les A. SS., modifiquen el judici que en Bover (p. 218) fa d'aquest llibre.

3. Sos pares, D. Jaume Custurer i Fornari i D.ª Coloma Garriga, eren de familia distingida.

treure, perquè era partidari dels Borbons. Morí a Calatayud el 18 de febrer de 1715.[1]

Sobre el P. Sollier estem encara més ben informats, perquè ja feia molts anys[2] que era l'editor de les Acta Sanctorum. En aquest concepte, el P. Stilting li va dedicar una necrología, d'on prenem les dates següents:[3]

Joan Baptista Sollier nasqué en 28 de febrer de 1669 a Herseau (diòcesis de Tournai). Sos pares l'enviaren a l'escola dels Jesuites a Courtray, cap aon el seguí més tard un germà més jove. El 28 de setembre 1687 començà son noviciat a Malines, estudià dos anys filosofía a Anvers, i professà, distingint-se ben aviat en les disputes, gramàtica, retòrica i poètica fins a 1697. Sos estudis de teología a Roma duraren quatre anys, però ja en el tercer fou ordenat de sacerdot (28 octubre 1700). Després d'haver substituït, ja en 1702, el difunt P. Verhoeven en la redacció de les Acta, i d'haver fet, en 1705, els quarts vots, entrà per primera vegada en el món literari, amb aplaudiment de tots els erudits,[4] amb la Historia Patriarcharum Alexandrinorum. En el mateix any 1708 aparegué una edició apart de ses Acta B. Raymundi Lulli,[5] dedicades al magistrat de Mallorca, les quals foren més tard intercalades en la serie de les Acta Sanctorum. Aquest treball li portà la invitació d'anar a la cort de Düsseldorf, on abans no era conegut, i donà ocasió a l'Epistolari. Després d'una vida rica de treball, consagrada a Déu, morí el P. Sollier el 27 de juny de 1740, probablement de vellesa.

Amb aquests dos homes havía de discutir en Salzinger.

Fins ara, sols els guanyava en la protecció de l'Elector palatí. Essent sacerdot com ells, degué haver seguit el mateix camí d'estudi : tota la filosofía i la teología. Ademés, era per a ell una aventatge el fet de que durant llarg temps pogué viure dedicat a las seves aficions, mentres que en els PP. Custurer i Sollier se senyala ja molt aviat llur activitat a l'escola, l'ensenyança i la cancillería.

Per altra banda, els dos Jesuites li portaven una gran aventatge. El P. Custurer havía viscut a Palma i escrivía sa biografía luliana per encàrrec de la Universitat de Mallorca. Tenía, per lo tant, una tradició luliana, i tant a Barcelona

1. Aquestes noticies són preses de l'obra d'en Sollier. Uriarte sols afegeix que va esser professor de filosofía i teología a la Universitat Luliana de Palma, i durant tres anys rector del col·legi de Palma. Desgraciadament no es poden posar en ordre aquests datos, perquè manquen les indicacions cronològiques. (Vol. I, pàgs. 226 i 708.) L'any de la seva naixença és també diferent en Uriarte, Backer-Sommervogel i Bover. Jo segueixo an aquest últim. Una breu noticia de la seva vida se troba també en *Boll. Soc. Arqueol. Lul.*, 1906, p. 194 i ss.

2. Publicà els set volums de juliol i els tres primers d'agost, després d'haver-se iniciat tan aventatjosament amb les *Actes del Benaventurat Ramón*. Escrigué també les vides més extenses d'altres sants, entre elles de Sant Enric i Sant Bonaventura. Més tard confià els treballs més grans a sos col·laboradors, i escrigué tan sols vides curtes.

3. A. SS. Aug. V. L'estil un poc retòric, desapareix en l'edició francesa de les *Mem. de Trev*, 1743. a. 62. pàg. 2250-2266, que fa de més bon llegir. En aquesta font begueren Backer-Sommervogel i Hurter. No pot esser el meu objecte el fer una completa biografía dels dos Jesuites. M'hi refereixo únicament en quant sigui precís per a compendre la llur posició enfront d'en Salzinger.

4. El P. Papebroch havía ja treballat molt temps en va en aquesta empresa. El que no li faltaren tampoc detractors, ho prova una carta seva a en J. F. Schannat (1725) (*Mem. de Trev.*, 1725, IV, 209 v.)

5. Quatre exemplars foren enviats a Mallorca, on excitaren extraordinari entusiasme. Un d'ells anà a parar als jurats, l altre al comte d'Ayamans, el protector de la Causa Pia Luliana. Per medi del P. Custurer, es demanaren més exemplars. I pot pensar-se que foren agraïts degudament. Ferò les confusions de la guerra i una gran carestía de blat retardaren la cosa fins al 1712. (V. E. I, 6, 23; pàg. 42, 46, 69.) En Sollier rebé 200 *patacones* per medi del mercader Fincler.

com a Palma una multitut de llibres autèntics lulians eren a la seva disposició. El P. Sollier era hagiògraf, deixeble de Papebroch, i en aquest sentit tenía innumerables relacions literaries i posseía el nou mètode històric.

Els dos Jesuites no s'acontentaràn de pendre bonament, sense examinar-los, els llibres d'en Lull que en Salzinger els hi presenti : els sotmetràn a una crítica penetrant, i hi posaràn de relleu llurs caràcters intrínsecs i extrínsecs d'autenticitat o falta d'autenticitat.

Sembla que en Salzinger havía de sucumbir en aquest combat literari, però no és això lo que ocorregué.

En setembre de 1710, el P. Sollier, amb el P. Janning,[1] va esser cridat a la cort. Manu propria entregà les seves Acta omnia B. Martiris[2] a l'Elector, qui va fullejar-les àvidament (avidissime!),[3] i va concedir al P. Sollier una curta conversa.[4] Amb això varen entaular-se llargues deliberacions amb el bibliotecari i un altre sacerdot[5] anomenat Salzinger, que s'ocupava molt en els escrits lulians. En Sollier hi vegé gran quantitat de llibres d'aquests, que Büchels com bibliotecari s'afanyava en recollir, i en Salzinger estudiava. Sembla que uns i altres no arribaren a explicar-se gaire. Però el P. Sollier no es mostrà solament, en ses lletres a l'Elector, com un flexible cortisà, sinó que ho va esser també en aquella ocasió i aviat se n'adonà de que al triumvirat de Düsseldorf li importaven especialment dos coses:

1) Les noticies del Suplement a les Acta b. Lulli no havíen estat admeses de bon grat;

2) (i aquí sembla raure el secret de tot [hic suspicor aquam haerere]) es volíen atribuir decididament a R. Lull els llibres d'alquimia que corríen amb son nom.

Perquè el P. Sollier ja havía sentit d'un altre costat (desgraciadament no diu de quin) que l'Elector s'havía dedicat abans a l'alquimia, però de totes maneres no havía pogut saber si ho feia per distracció o bé per a trobar la pedra filosofal. El P. Sollier no es va enganyar. Al pendre comiat de l'Elector, aquest li regalà un manuscrit del Dialogus Raymundi Lulli,[6] i la última conversa degué versar segurament sobre que en Lull havía practicat l'alquimia i que els principis d'aquesta

1. Sobre ell, v. Hurter, IV (1910), 1246 s. Sos treballs se reparteixen en els volums de les A. SS. de maig, vol. V; juliol, vol. II.

2. E. 5, pàg. 47.

3. No es pot averiguar si l'Elector coneixía ja el tiratge apart del llibre, i si ara, posat en guardia per en Salzinger sobre les tendencies d'en Sollier, cercava en el volum de les *Acta SS. Junii*, vol. V, les modificacions que segurament haurien tingut d'esser el resultat d'una correspondencia anterior entre en Salzinger o en Büchels i en Sollier.

4. Se'n troba ressò en *A. SS. Junii*, vol. VI, en el pròleg al *Martyrologium S. Usuardi*.

5. Per una carta d'en Leibniz a Drieschius, a Colunya (*Epistolae*, Lipsiae, 1742, vol. IV, 154), sabem que en Büchels era clergue : «Significare tibi praeterea debui, *Buchelsium* nostrum, cuius tu nuper afflictam valitudinem ita dolebas, non modo e morbo suo plane recreatum, quemadmodum nuper nunciavi; sed beneficentia Sermi principis Palatini novo etiam munere ecclesiastico auctum Dusseldorpii fuisse» (24, febrer 1716). Es estrany que en Leibniz, que per altra banda era ben orientat, no escrigui res del moviment lulià a Maguncia. Sols a mitjans de juny de 1716 escriu a en Drieschius que l'Elector projecta una edició d'en Lull. Creu que primer fóra més pràctic fer publicar un plan o ullada general sobre la mateixa. ¿Podía tenir això influencia en la impressió del *Catalogus*? Amb prou feines, perquè aquest era ja estampat en 1714.

6. *Dialogus Raymundi cum monacho.* (V. E. 3, 44 i ss.)

ciencia es lligaven íntimament amb els de la filosofía luliana.[1] El pensament preferit d'en Salzinger!

D'aquesta manera, i amb ben encontrades opinions, va marxar el P. Sollier de la cort de Düsseldorf. Com a historiador no se li podía dissimular que, amb l'arreplega considerable de manuscrits que tant l'havía meravellat, se prestava un gran servei a la ciencia. Emperò poca confiança devíen infundir-li els esforços de l'Elector i «l'abbé Salzinger».

Tot just arribat a Anvers, lo primer que va fer fou escriure al P. Custurer, els exactes coneixements del qual en aquesta materia ja havía pogut apreciar al compondre les Acta b. Raymundi Lulli. El contingut de la seva carta sols pot endevinar-se de la resposta del P. Custurer.[2] Aquest últim s'alegra de que, mercès als esforços de l'Elector, arribi a realitzar-se el pensament d'una edició completa, de tant temps desitjada. Expressa igualment la seva satisfacció sobre el zel dels que hi prenen part, i s'ofereix tot seguit a ajudar-los en tot lo que sigui possible. Desitja que es compari el catàleg d'en Büchels amb el seu, per a cercar els llibres que manquin, allí on ell n'ha senyalat l'existencia; i, per a esser tot seguit útil, no pot estar-se d'acompanyar algunes instruccions (monitiuncula) per a aquell bibliotecari.

Mentrestant, el P. Sollier, prenent com a manaments els desitjos de l'Elector, havía escrit al famós abbé Bignon.[3] Sembla que els dos se trobaven ja de temps en correspondencia, perquè Bignon elogía primer que tot una observació d'en Sollier al llibre vuitè d'Eusebius. Diu, després, que està encantat de poder ajudar a una obra tan notable com és l'edició total d'en Lull, i tot seguit, com torni a París, s'ofereix a encarregar al bibliotecari de la Sorbona que posi a la disposició d'en Sollier els llibres que necessiti.[4]

En Sollier ho comunica tot seguit a l'Elector.[5] En la seva carta precisa els desitjos d'aquest, que són : 1) posseir llibres per a l'edició luliana; 2) que es faci una investigació cronològica sobre la vida del Benaventurat. En forma absolutament diplomàtica, evita el parlar dels propòsits alquimistes de la cort de Düsseldorf i de la qüestió del viatge a Inglaterra, i així elevà tot seguit la qüestió convertint-la en una discussió científica. Al mateix temps sab donar hàbilment la impressió de correspondre completament als desitjos de l'Elector. Després dóna breu noticia de la seva carta a en Custurer i l'abbé Bignon. Amb molta traça es posa de relleu l'èxit de les Acta b. Raymundi, i que en Custurer n'ha enviat dos exemplars al P. Toneman, confés del rei, perquè aquest estigui del tot enterat en el cas de que l'Elector s'hi dirigís per la recerca de Mss. lulians.

Això té un doble sentit; pot voler dir : s'ha de facilitar la protecció del rei a

1. E. 5, pàg. 47. Tal vegada va exposar-se ja llavors el plan d'una edició general de les obres d'en Lull, que havía de demostrar *per se* aquesta íntima relació. Sembla deixar-se entendre en la primera carta d'en Custurer.

2. E, 1. pàg. 42.

3. Ersch-Gruber : *Allgemeine Encyklopädie*, X Teil, Leipzig, 1823, pàg. 147 i ss. Jean Paul Bignon, nascut a París en setembre de 1662. † el 14 de maig de 1743. Sacerdot, conseller reial ordinari d'Estat, president de l'Academia de Ciencies, bibliotecari reial i intendent del Museu Reial de Medalles i Antiquitats. El seu castell a Isle Belle era el lloc de reunió de tots els erudits i artistes.

4. E. 2, pàg. 43.

5. E. 3, pàg. 44.

l'adquisició de manuscrits per en Joàn Guillem; però pot igualment significar que, si ell ha llegit les Acta, no es pendrà massa pena en favor d'unes aficions alquimístiques. D'aquí es dedueix que al P. Sollier li importava que arribés a bon terme l'edició, perquè tant an ell com a en Custurer, els hi era molt agradable la protecció econòmica de l'Elector. Però, com a reflexiu historiador que era, sols volía que se imprimissin tractats autèntics.

A l'Elector, per la seva banda, havía de venir-li molt de gust el tenir el savi bollandista a son costat. El primer medi per a lograr-ho era una carta molt benèvola,[1] que és llàstima vulgui des del principi semblar interessant amb unes barroques combinacions d'alquimia que lo que fan és desfigurar-la. Probablement va esser l'autor de la lletra fortament inspirat d'en Salzinger, perquè s'ocupa dels monitiuncula d'en Custurer, i fins intenta utilitzar en favor seu el sisè d'aquells fragments. En Custurer escriu : «Lo que en les obres d'en Lull se troba massa durament expressat en algún indret, pot aclarir-se i suavitzar-se amb l'ajuda d'altres textos que es refereixin al mateix tema.» Està bé! L'Elector, és a dir, en Salzinger, és d'igual opinió, però creu que en Custurer hauría hagut d'aplicar-se ell mateix aquest monitiunculum. Perquè els lulistes i alguns dels moderns accepten una materia prima, «numero eadem in omnibus compositis», i van a parar, segons Custurer, al tractar de la transubstanciació eucarística a coses molt inoportunes. L'Elector s'aprofita del procediment de interpretació d'en Custurer, i prova que el problema de la prima materia no procedeix solament dels lulistes, sinó que ja va esser declarat pel mateix Lull en sa Ars inventiva,[2] on també pot trobar-se la solució del problema de l'Eucaristía. Sona un xic irònic el consell que en Joàn Guillem dóna, al terminar, a en Custurer, de que es fixi més bé en els escrits d'en Lull.

Tot seguit se dirigeix en Sollier a en Custurer. Primer de tot li envía una copia del Dialogus Raymundi cum Monacho, que l'Elector li havía tramès. Sab molt bé que se les heu amb gent que han treballat valentment amb els escrits d'en Lull, i demana apoi amical. La idea que ell s'havía fet, en els seus treballs sobre en Lull, d'aquell filòsof, teòleg, màrtir i taumaturg, és ben diferent de la que tenien en la cort de Düsseldorf al fer sa visita. Per de prompte no el van convèncer de la falsetat del seu punt de vista, i diu que va contentar-se amb una modesta rialleta al sentir les objeccions històriques de sos contrincants.[3] Lo important era, doncs, veure si els textos en els quals a Düsseldorf fonamentaven son criteri eren autèntics o no. El PROBLEMA FILOSÒFIC d'en Salzinger se convertía en una QÜESTIÓ DE CRÍTICA DE TEXTOS, en les mans dels bollandistes; i amb raó. Perquè ¿de què serveix tota especulació si els fonaments no són segurs? Primerament

1. E. 4, pàg. 45.

2. Valencia, 1515. (V. Rogent-Duràn, núm. 17, pàg. 19.) L'Elector ja possía llavors un catàleg de la biblioteca del convent dels Franciscans a Mallorca. L'*Ars inventiva* és el segón volum del catàleg. (V. *Ap.* IV, G. 3.) La copia de Maguncia no va esser autenticada fins a 1714 (5?), per en Barceló!! Es possible que s'hagués rebut primer tan solament un breu índex i després un catàleg especificat. Amb la referencia an ell, i per lo tant a relacions ja existents abans, para l'Elector, elegantment, el cop de l'equívoc de la noticia que en Sollier havía enviat sobre sos esforços al rei. Vide supra!

3. Se li havía dit que la qüestió del viatge a Inglaterra d'en Lull no era tan fòra de tota controversia com ell havía exposat en les *Acta*. No se sabía fixament, deien, en el regnat de quin rei havía fet el viatge, perquè els mateixos inglesos no tenien una cronología exacta de llurs sobirans... «Ad haec modeste subrisi».

s'ha de fixar lo que en Lull va propiament escriure; després d'això un hom es pot posar a discutir sobre sos punts de vista filosòfics, teològics, i fins, si es vol, alquimístics. Tan natural i evident com aquest pensament ens sembla avui en dia, tan lluny se trobava d'en Salzinger.

Perquè què volía, aquesta gent? ¿No tenía ell una pila de manuscrits i impresos, cada un dels quals portava en blanc i en negre el nom de l'autor? Aquesta ignocent credulitat li fa honor, però no impideix que en Salzinger hagi de posar-se d'acord amb els representants de la crítica històrica.

El P. Sollier es va pendre algún temps per a respondre i esperà fins al juny, tal vegada confiant que en Custurer vindría en son auxili. Entretant escrigué un apèndix crític als §§ 6, 7 i 9 de sos Commentarii praevii ad Acta B. Raymundi Lulli. El seu objecte el resolgué de mà mestra. A les poques ratlles cau el mantell de l'home de cort, i el crític exacte se'ns presenta al davant.[1]

Els §§ 6 i 7 donen la cronología de la vida i els viatges d'en Lull, i s'hi demostra també, fonamentant-se en tots sos escrits, que en Lull no pot haver viscut més enllà del 1315. Ademés, entre sos freqüents i continuats viatges, no queda cap espai per l'anada a Inglaterra.

D'una altra banda, hi ha gent que pensa que en Lull va esser a Inglaterra on va encunyar alguns milions d'or dels anomenats sovereins, per a la preparació d'una creuada; però que el rei malbaratà la moneda en guerres contra sos enemics.

Després d'aquest precís plantejament de la qüestió, busca en Sollier arguments per a la segona prova. Se tracta d'un rei Eduard, i ha d'esser un rei Eduard que hagués près part en una creuada o almenys hagués recollit diners per a empendre-la. Aquestes circumstancies semblen convenir a Eduard I (1273-1307), perquè en la seva època visqué en Ramón Lull, i ademés, com ho demostren les Actes (en Rymer, Foedera), no sols donà esperances al Papa per a una creuada, sinó que va rebre també delmes eclesiàstics amb aquest objecte. Ell podía esser, per lo tant, qui hagués malbaratat els sovereins encunyats per en Lull. Però, per desgracia dels de Düsseldorf, precisament en les Memoires de Trevoux[2] va aparèixer una recensió del llibre de Nicholson, de Monetis Anglicis, del qual pren en Sollier la noticia de que les primeres monedes d'or a Inglaterra foren encunyades sota Eduard III (alies V), i això se sab que ocorregué precisament després del 1326, quan ja en Lull no vivía. Per altra banda, cap historiador diu que aquell rei hagués volgut empendre una creuada.

Per lo tant, ni en Lull anà a Inglaterra ni encunyà mai moneda d'or.

En Sollier havía ja demostrat la primera part de la seva tesis, i llavors vingué la carta d'en Custurer[3] comunicant que havía estat trobada a Barcelona una munió d'escrits lulians, i que ell havía començat a dreçar-ne un catàleg. L'empresa no era fàcil, perquè molts manuscrits eren mancats de títol. Calía, doncs, començar fent una comparació amb les edicions, i buscar criteris intrínsecs d'autenticitat. Hi afegeix[4] després els Memorialia sive libelli supplices simul compaginati

1. E. 8, pàg. 49 i ss.
2. 1710, set. 1526.
3. Amb tot que no havía rebut encara cap de les lletres contingudes en l'E. Per això ho hem de concloure del contingut de la carta citada més avall d'en Sollier, de 4 de juliol de 1710.
4. Prescindeixo dels temes que es refereixen a altres treballs (*Acta* de S. Ignasi, S. Cabrit i S. Bassa).

circa propositiones impositas b. Martyris, finalment dos de les seves obres,[1] el Liber de Fine i la Desolatio (amb la Vita de Joannes Pegni).[2]

Res podía esser més agradable a en Sollier que aquest treball i l'enviu d'en Custurer. Tot seguit se posa a continuar la carta a en Joàn Guillem. Entremig de molts encariments de la seva estimació, fa observar ocasionalment que cada vegada està més convençut de que en Lull no va estar a Inglaterra. Com a prova, acompanya una copia de lo que ja abans havía posat en borrador amb tres altres monitiuncula d'en Custurer, i demana una refutació de sos arguments per en Salzinger o en Büchels. Els llibres enviats per en Custurer, emperò, no els va remetre encara.

Això és lo que el 21 de juliol comunica a en Custurer, afegint a la seva carta una copia de la del 9 de janer 1711,[3] perquè en Custurer sàpiga finalment còm se troba l'assumpte a Düsseldorf. Tem, en tot cas, que els monitiuncula i sos comentaris crítics sobre el viatge a Inglaterra hagin dit ja més de lo que allí es desitjava saber. Ha deixat ovirar tal vegada massa clarament el seu criteri? No ho sab. De tota manera, ha transcorregut un mes, sense que hagi arribat cap resposta de Düsseldorf. Pot un hom tornar a escriure tot seguit l'endemà mateix? Sigui com sigui, ha de quedar fixat que en Lull no va estar a Inglaterra i que no era cap alquimista. Se veu quan a cor prenía la cosa el bollandista. ¡Quina llàstima fóra que l'hermosa edició completa quedés aturada si per culpa d'ell l'Elector quedava desenganyat! I la veritat havía d'esser veritat, i cap prova en contra era aduïda. Tant l'interessa, que fins oblida el cerimoniós Reverentia Vestra, i en el savi català sols veu el Custurer amantissime, qui, com ell mateix, no vol separar-se de la veritat averiguada.

Però hi ha encara una altra qüestió. El P. Custurer ha anomenat un cert P. van Eyck, o Wenach, com ell ho escriu.[4] El P. Sollier el coneix bé, perquè és amic de dos de sos germans, i amb el més jove va fer, catorze anys abans, son viatge d'estudi a Roma. El P. van Eyck era a la cort de Düsseldorf quan s'hi trobava el P. Sollier : actuava com a primus elecmosynarius o bé com a sacellanus primarius, però no duia l'hàbit corresponent. Segurament no li agrada al P. Sollier que aparegui per aquest temps a Barcelona, i per això el P. Custurer no li ha de deixar entreveure res de la qüestió, ni tan sols mencionar el nom d'en Sollier.

Dos dies després[5] escriu aquest a l'Elector, repetint el contingut de sa última lletra. Comunica que també són a punt els llibres que en Custurer ha enviat, i pot remetre'ls tot seguit, si els «clarissimi rei Lullianae curatores» no els han rebut ja d'altra banda. Però ni aquesta insistent pregunta logra moure res a Düsseldorf, i fins la mateixa correspondencia amb en Custurer sembla aturada.

Finalment arribaren tres cartes d'en Custurer : en novembre, una de datada el

1. V. una exacta enumeració en E. 11.

2. La carta d'en Sollier (E. 5) no havía arribat encara, per desgracia, a Barcelona. La d'en Custurer de 5 de febrer s'havía rebut a Anvers en el mes de maig, com se dedueix de E. 10.

3. També el *Dialogus Raymundi cum monacho.*

4. E. 6, pàg. 48. En Backer Sommervogel no es pot fixar clarament qui era, i fins de la mateixa correspondencia no es dedueix tampoc, amb seguretat, si era jesuita.

5. E. 11. pàg. 53. 23 juliol 1711.

24 de setembre, en desembre una altra del 4 d'octubre, i la última de totes, ja al tombar l'any, la del 4 de setembre.[1]

Des del 4 de juliol de 1710 fins al 4 de setembre de 1711, en Custurer res ha rebut d'en Sollier.[2] Per lo tant ell contesta novament per quarta vegada an aquella carta, de la que no es conserva el borrador en la col·lecció. Com que en Custurer tem que les cartes d'en Sollier s'hagin perdut pel camí, més que no pas les seves propies, no torna a repetir el contingut de la última. En canvi la figura del P. van Eyck ens apareix més clarament il·luminada. Es l'encarregat espanyol de l'Elector en la qüestió dels manuscrits lulians. Entretant en Custurer ha terminat son índex dels Mss. descoberts a Barcelona. Forma 85 fulles en 4.t, de lletra molt petita. El catàleg és fet amb tanta precisió, que al comparar-lo amb els altres se sab tot seguit si qualsevol llibre es troba o no a Barcelona. Quan el P. Custurer es trobava en mig de son treball, el va visitar el P. van Eyck, i va creure poder-li entregar elc atàleg, perquè se'n tragués una copia destinada a Düsseldorf. Però des del mes de maig l'home no s'havía deixat veure més.[3] Es deia que esperava encara ordes de l'Elector; però, com que tot plegat la cosa per lo vist no acaba de semblar-li molt clara, afegeix a la carta un extret de son catàleg per a en Büchels. Al mateix temps en Sollier reb un índex cronològic per a completar la seva cronología en les Acta b. Raymundi Lulli.

La segona carta d'en Custurer[4] és una resposta a la d'en Sollier de 21 de juliol de 1711, a la qual s'hi acompanyava un duplicat de la del 9 de janer 1711. En Custurer ja té totes les cartes d'en Sollier i sab de què es tracta. En la resposta a l'Elector no vol enfondir-s'hi més fins que hagi arribat la refutació de sos monitiuncula que aquell mateix li prometé. S'acontenta amb fer notar breument que en la qüestió de la Transubstanciació en Lull té raó, però alguns dels lulistes no en tenen.

Anem a la qüestió històrica! Per les observacions d'en Sollier, el P. Custurer s'enforteix en la seva opinió de que en la cronología fins llavors existent havíen d'existir falsetats, que probablement han d'atribuir-se a Olaus Borrichius,[5] al qual ja s'havía referit també en Salzinger quan la visita d'en Sollier a Düsseldorf.

En Custurer no pot menys d'admirar-se de la credulitat de l'Olaus Borrichius. L'aspecte de cosa inventada de tota la relació és prou clar, però això no és suficient: perquè fóra sols un criteri intrínsec. El Dialogus Raymundi cum Monacho ofereix més punts d'apoi per a una sana crítica.

L'estil és certament molt semblant al d'en Lull, però l'estil d'en Lull no és tan meravellós que no pogués absolutament esser imitat per un altre. En Custurer sab

1. E. 13, 14, 12. Dono l'indicació del contingut segons la data d'en Custurer, tal com les cartes es troben relligades en el quadern, perquè *totes* tres les tenía al davant en Sollier abans que escrivís sa tercera lletra a en Joàn Guillem.

2. No puc fer una pintura (a pesar de lo temptador que fóra) de les dificultats de les comunicacions de llavors, augmentades encara pels desordres del temps. Lo més necessari ja pot endevinar-se de les mateixes cartes.

3. Complement en E. 13. Custurer li ha comunicat que pel P. Sollier havía tingut noticia de la planejada edició d'obres lulianes. El P. van Eych contestà que coneixía molt bé el P. Sollier; però no tornà a parlar més d'aquesta coneixença. El P. v. Eych, després d'això, deixà Barcelona i se n'anà a Mataró, on passà alguns mesos sense donar fe de vida.

4. E. 13.

5. Ole Borch, naturalista danès. † 1690 a Kopenhagen.

ademés que els falsos llibres d'alquimia d'en Lull imiten perfectament l'estil d'aquest, i es presenten com si acceptessin sos principis. Però feliçment no foren prou hàbils en pendre compte de la cronología, i en aquest punt pot agafar-se el Dialogus.

Aquells que volen que en Lull s'ocupés en l'alquimia diuen que al principi no n'era partidari, ni era tampoc un convençut de la «ciencia», però que ja en els últims anys de la seva vida va esser adoctrinat, pràcticament i teòrica, per l'Arnau de Vilanova, i des d'aquell temps va començar a escriure sobre alquimia. Per a demostrar-ho, se fonamenten en els Codicillus, Experimenta i Testamentum d'en Lull (?). Fins s'arriba a dir que havía modificat alguns principis de l'Art en favor de l'alquimia.

A cop d'ull se veu que aquí sols se tracta d'un intent bastant pueril de posar d'acord passatges contradictoris. Però aquests vells exègetes d'en Lull teníen de primer antuvi un gran prejudici, i ademés no posseíen el mètode històric, que no és altra cosa que el recte ús de la sana raó.

No és pas aquest el cas d'en Custurer. Ell agafa el Dialogus Raymundi, i troba en el capítol quart l'estranya afirmació següent: «TU IN MEIS LIBRIS ET ARTIS MEAE NIHIL CONTRARIUM HUIUS ARTIS PRINCIPIORUM INVENIRE POSSES.» ¿Què se'n dedueix d'aquí?

I. Si en Lull hagués modificat ses idees en la velluria, aquell llibre no pot esser d'ell, perquè en altres tractats ha escrit ben clarament contra l'alquimia. No s'acorda certament amb la seva franquesa i claretat el fet de que aquí amagués la seva anterior ignorancia, sinó que més aviat s'haguera retractat, com Sant Agustí. No és propi tampoc del caràcter d'en Lull que en el sisè capítol se'n burli d'aquells que retreien algún argument de l'Ars Magna contra l'alquimia.

II. Però, si en Lull no ha modificat son pensament, el llibre no pot esser original seu, perquè de segur no hauría posat llavors de relleu tan violentament la diferencia entre el Dialogus i les obres més antigues. I, si no ha canviat sa opinió, ¿quina falta fa la historia de l'entrevista amb l'Arnau de Vilanova, en la que es fonamenta a la fi tota l'anomenada d'en Lull com a alquimista?

L'argument sembla convincent, però en Custurer no en tenía prou. Fa notar que, en la filosofía escolàstica, es troben una enfront de l'altra dos opinions sobre l'alquimia. Els uns neguen la seva possibilitat, mentres els altres sostenen que és possible, però no serà mai realitat. En Custurer s'inclina envers un terme mig. Ell n'accepta la possibilitat natural, com Georgius de Rhodes, però sosté al mateix temps que és molt difícil el fer or veritable. Precisament aquest convenciment seu dóna doble preu a son judici veritablement objectiu. Si un hom inclou entre els alquimistes a Sant Tomàs d'Aquí, Albert el Magne i Scot, ¿quin mal hi hauría en que hi comptessim també en Lull? Mes, desgraciadament, no ho consent la historica veritas, ja que tot quant s'anava aduint en favor de l'alquimia d'en Lull se demostra esser una falsificació.

Ho prova minuciosament en el llibre Secretorum naturae seu quintae essentiae. L'estil del tractat és molt semblant al lulià, però, amb tot i això, la falsificació és evident.

En el pròleg diu l'autor que fa vint-i-set anys que treballa, i en el Liber arboris scientiae diu que en fa trenta. Per lo tant, aquest últim ha de ser posterior al llibre Secretorum naturae. Però ara ens trobem amb que en el Liber arboris

scientiae torna a parlar contra l'alquimia. S'hauría, doncs, d'acceptar que en Lull va canviar dos voltes de manera de pensar sobre una qüestió.

S'hi ha d'afegir, que l'any vint-i-setè de treball d'en Lull no pot posar-se més enllà del 1302. Ara bé : l'Ars generalis ultima, en el capítol LII de la qual escriu contra l'alquimia, va esser terminat en 1308, i el llibre de ente reali et rationis, que tampoc res vol saber de l'alquimia, és de l'any 1311. En una paraula : tots els llibres en els que parla contra l'alquimia són compostos posteriorment al Liber Secretorum naturae, que se suposa escrigué ex professo en favor d'ella.

La falsificació és, per lo tant, evident; perquè, si es volgués admetre els fets exposats, s'hauría d'acceptar una segona modificació de criteri en R. Lull. Però fins l'hipòtesi de que aquesta modificació s'hagués realitzat un sol cop és insostenible. En Lull va córrer molt de món i va estar en relació amb molts savis : no es pot creure, doncs, que una tal vacil·lació pogués permanèixer desapercebuda.

Endemés (i aquest argument és el decisiu), en els anys en que se suposa que en Lull escrivía sóbres alquimia i producció d'or, tots sos esforços anaven dirigits, segons ho proven altres manuscrits trobats a Barcelona, a entusiasmar els prínceps, les ciutats, els cardenals i el Papa per a una creuada.[1] Es incomprensible, pensa en Custurer, que en Lull se dongués tanta pena per aquella empresa si gracies a l'alquimia podía procurar-se diners molt fàcilment, o que precisament anés a oferir-se al rei d'Inglaterra, que li era del tot desconegut, quan existíen tants prínceps a Aragó, Sicilia i França, que eren sos amics i protectors, i des dels regnes dels quals podía esperar-se molt millor èxit per a la creuada.

¿Per què l'autor del Liber Secretorum naturae no volgué comunicar son secret a ningú més que al rei d'Inglaterra, essent així que ell mateix diu, en el pròleg, que l'home no deu sepultar son talent?

Finalment, en Custurer ha vist en poder del marquès de Copons el testament autèntic d'en R. Lull, datat el 24 de febrer de 1313. Ben cert que, si ell hagués tingut el do de fer or, conclou en Custurer, no haguera deixat una tan miserable herencia, en la qual s'ha d'observar que ni una sola vegada es parla dels llibres d'alquimia.[2]

Tota la historia dels llibres d'alquimia atribuïts a en R. Lull no és per lo tant altra cosa, segons demostra una crítica no massa superficial dels mateixos, que una pura falsificació.[3]

1. Vegi's el meu treball *Ramon Lulls Kreuzzugsideen*, Berlin, 1912, pàg. 24 i ss.

2. Més endavant s'estén en Custurer sobre l'etimología de Rosenoble, les peces d'or que, segons havía sentit a dir, alguns prínceps alemanys se vantaven de posseir. La paraula deu esser un compost de *Rosae Raymundinae* i *nobile Raymundi*, que eren els noms que els inglesos donaven an aquestes monedes. Es interessant veure que fins entre els Jesuites n'hi havía alguns que creien en l'alquimia d'en Lull. Per exemple, el P. Plekner deia que en Custurer deslluía la fama d'en Lull amb les seves investigacions. Que provi, deia irònicament, que en Lull va fer or, i el rei s'interessarà tot seguit per la seva canonització.

3. Custurer tracta també de l'any de la mort d'en Lull, perquè a Barcelona s'havíen trobat llibres seus datats a Tuniç en desembre de 1315. Però, tan hàbilment com procedeix en les qüestions d'autenticitat, aquí, en canvi, està desgraciat. No sab que en Lull compta per anys de l'Encarnació, i senyala equivocadament l'any 1292 com el de la composició d'aquells tractats. En Pasqual (I, 7) és el primer, per lo que veig, que ha cridat l'atenció referint-se a en Lull sobre la diferencia en la calendació *ab incarnatione* i *a nativitate Domini*.

Un mes després, el 25 d'octubre de 1711, va fer seguir en Custurer el seu escrit crític d'una carta pel mateix estil. Com que el tema principal ja ha sigut demostrat, podem estalviar-nos l'entrar en aquesta carta. En Custurer demostra molt hàbilment, segons raons intrínseques, que el Liber Secretorum naturae, lo mateix que el Dialogus Raymundi cum Monacho, són una falsificació. Igualment dóna una breu noticia, referent an aquest punt, sobre l'anomenat Testamentum.[1]

Ara en Sollier tenía tot lo que necessitava. La seva concepció d'en Lull no era errada, i podía, per lo tant, intervenir enèrgicament.

Des del juliol de 1711 fins al janer de 1712 havía esperat en va una resposta a la seva segona carta a l'Elector, i llavors se resolgué a anar dretament a l'assumpte. Ben decidit escriu a en Joàn Guillem que tem que les seves últimes lletres s'hagin perdut o no hagin arribat a les seves mans, i això ho sentiría molt, perquè hi havía noticies sobre el procés dels negocis a Espanya.[2] Afegeix a la carta, que termina amb felicitacions per l'any nou, una copia de les memories d'en Custurer.[3] Immediatament escriu, en to molt categòric, al bibliotecari Büchels. Dues cartes ha escrit a l'Elector, que no han sigut respostes; i això vol dir que o bé s'han perdut o no han arribat a mans del destinatari, lo qual fóra una cosa desagradable. Amb el pròxim correu del dilluns, tornarà a enviar una copia exacta de tot a en Joàn Guillem. En Büchels hauría de parar compte en que tot arribi com és degut, i de comunicar si l'Elector està satisfet amb els treballs fets fins llavors per en Sollier. A la fi envía salutacions del P. Janning per en Salzinger.[4]

Al dia següent escriu en Sollier a en Custurer. Ell sab que l'Elector va esser tota la tardor en el cor d'Alemanya, a causa de l'elecció imperial;[5] però no té cap punt segur d'apoi per a judicar la situació a Düsseldorf. Poc a poc, però, comença a témer que l'Elector no perteneixi an aquells que han vist o creuen haver vist els Rosenobles, i desitji tornar a restaurar aquelles coses servint-se dels escrits d'en Lull. Així s'explicaría son entusiasme en l'arreplega de manuscrits. Però en Sollier creu que el gran treball d'en Custurer pot esser de molta utilitat per a formar un catàleg corretgit i millorat de les obres lulianes, que es podría publicar en el suplement de juny de les Acta Sanctorum.[6] Per aquest objecte en Custurer pot resumir una altra vegada tot lo que es refereixi a la suposada alquimia d'en Lull, pugui servir a l'ordenació d'un catàleg dels escrits, i l'establiment ben precís de llur cronología. L'Elector no hauría de saber res de tot això. Un hom està massa

1. E. 14.

2. Aquí mostra ell ben clarament que està enterat de la presencia del P. van Eych a Espanya. El P. Custurer s'ha descobert, i ell ha de presentar-se també amb la visera alçada.

3. E. 15.

4. E. 16.

5. Zie kursch, pàg. 111 i ss. L'elector Joàn Guillem, no arribà a Frankfurt, per a l'elecció, fins al 23 de setembre de 1711. Quan ne retornà? De totes maneres, l'elecció era ja feta el 12 d'octubre.

6. Això no va realitzar-se, i no sabem per què. Lo que se'n treu per a les modernes investigacions lulianes, és clar. El treball que el P. Custurer va fer ja no cal repetir-lo. E. 13 i 14 mostren que és fonamental. Es, per lo tant, inútil i sobrer seguir enfarfegant amb el lastre dels tractats d'alquimia les bibliografíes lulianes. En canvi fóra molt de desitjar l'aprofondir en un treball especial quan, en quines circumstancies, i a causa de qui i de quines qualitats personals va obtenir en Lull l'estranya anomenada d'alquimista. L'epistolari dóna molts punts d'apoi per aquest estudi. Fóra un treball que posaría de relleu molts fets interessants de l'historia de la cultura.

obligat a reconeixement envers ell per a poder-lo ofendre. Però «haec omnia nunquam apud me efficient, ut a cognita veritate vel ad latum unguem deflectam...»

Una bona setmana més tard, arribà finalment una resposta de Düsseldorf. Escriu el mateix Salzinger. Però, per què no en Büchels? En Salzinger acaba de venir de Viena, i en Büchels és encara a Italia; però d'això no en diu res.[1]

Fa notar solament que torna de Viena i fins llavors no havía rebut de l'Elector les cartes. Per això no ha pogut respondre abans. Tampoc té gaire temps sobrer, perquè ara li toca ordenar, comparar i preparar, per a l'edició, la considerable munió[2] de tractats lulians. Si fós possible, contestaría de bon grat a les objeccions d'en Custurer, perquè d'arguments en contra no n'hi manquen. Per lo tant, no vol saber res d'una discussió crítico-històrica. L'edició és més important : per aquest objecte demana el catàleg d'en Custurer. Desitja ademés que en Custurer sospengui son judici fins que hagi llegit tots els llibres d'alquimia d'en Lull, i sobretot l'apología escrita d'en Salzinger en el primer volum de l'edició luliana. Allí vol provar, no per conjectures,[3] sinó per «infallibiles demonstrationes», que els llibres que ell creu d'en Lull se li han d'atribuir veritablement; i aquesta prova la farà no solament amb la raó, sinó també amb l'experiencia,[4] «quoniam experimentum est fundamentum, super quod intellectus fundat suum intelligere».

Al mateix temps l'Elector escriu[5] molt agraït al zel d'en Sollier en la recerca de llibres, perquè s'ha pres molt a cor el donar a l'estampa l'edició tan aviat com sigui possible.[6] Ell desitja també que en Custurer examini una vegada més, ben a fons, els llibres d'alquimia d'en Lull. Per lo demés, se refereix a la carta del seu sacellanus, a qui havía confiat totes les lletres anteriors d'en Sollier...!

Si un hom no sapigués lo que mentrestant havía passat, se quedaría sorprès d'aquestes respostes tan breus a unes memories tan documentades; però és que en Büchels era a Florença en abril de 1711, i el signor Conte Ivone Salzinger actuava llavors com segretario de l'Elector.

Sollier havía quedat sens resposta a dues cartes seves a l'Elector, del 4 de juny i del 23 de juliol de 1711. Una d'anterior de 20 de novembre 1710, havía sigut contestada amb una lletra en la que, com ja s'és indicat més amunt, en Salzinger hi havía col·laborat sens dubte. Però els Monitiuncula d'en Custurer havíen ja mostrat tal vegada prou clar que ni era fàcil de mudar el convenciment dels bollandistes, ni tampoc treure'ls de la posició que enfront de la qüestió havíen adoptat i que s'havía posat ja de manifest en les Acta Sanctorum i en les converses tingudes amb ocasió del viatge a la cort d'en Sollier i d'en Janning. Convenía, doncs, donar pressa a l'edició i posar els Jesuites davant del fait accompli. Aquesta fou la causa de la demanda, sempre repetida, del catàleg, de l'enviu a Barcelona del P. van Eych, qui devía segurament estar encarregat de vigilar els passos d'en Cus-

1. E. 18.

2. Prop de 250 volums, i el nombre pot esser exacte. Jo crec que l'Elector, sense l'auxili d'en Salzinger, amb prou feines hauría pogut contestar les lletres d'en Sollier.

3. Falconada als *monitiuncula* d'en Custurer.

4. No és clar lo que en Salzinger entén sots *experimentum* : si *experimentum* en el sentit estricte o sols *experientia*.

5. El 22 de janer de 1712!!

6. E. 19.

turer, i al mateix temps del viatge a Italia d'en Büchels. Des d'ara endavant, la correspondencia de Düsseldorf no tindrà altre objecte que aturar els bollandistes i guanyar temps.

Es cert que aquestes maquinacions no donen gaire bona idea del caràcter d'en Salzinger, i aquesta impressió s'enrobusteix encara quan veiem que es presenta a Italia no com a clergue, sinó com a signor Conte i segretario de l'Elector.[1] Segurament no l'havía abandonat, sinó que havía anat amb ell a l'elecció d'emperador, i en nom d'ell escriu donant les gracies a en Magliabecchi de Florença. Fins al 6 de janer de 1713 en Büchels no comunica a en Sollier el resultat de sos treballs. Havía estat a Roma i trobat allí una col·lecció de manuscrits, copiats la major partida en 1460. I sols eren tractats d'alquimia!

El seu punt de vista crític és molt primitiu : la qüestió de l'autenticitat dels llibres, l'entrega al judici d'aquells que, per esser més acostats als temps d'en Lull, havíen de saber-ho molt millor que les gents del segle XVIII i havíen manat fer aquelles copies. A Venecia se li permeté, com conta amb visible satisfacció, l'entrada a la Biblioteca, que el P. Janning havía trobat tancada. Allí també furonejà per tot arreu.[2]

Però ja abans en Sollier en sabía prou. Poc d'una setmana després de l'arribada de la carta d'en Salzinger,[3] escrigué a en Custurer que les seves primeres sospites s'havíen confirmat. En Salzinger es «chimiae perstudiosus atque... chimicorum operum Lullo vindicandorum acerrimus defensor». Com a prova, inclou la copia d'un llibre compost d'en Salzinger, que aquest li havía enviat.[4] Però en Sollier no en vol saber res d'aquesta qüestió, i vol que en Custurer s'encarregui de contestar-li.

El reste de la correspondencia no porta ja res més de nou. Dues cartes d'en Sollier són il·legibles del tot.[5] En Custurer continúa demostrant la falsificació de les obres d'alquimia,[6] fonamentant-se en l'estudi dels textos. Mentrestant, va endavant la impressió dels llibres. Büchels pot comunicar, el 16 de janer de 1713, que set setmanes abans ha fet un contracte amb l'estampador Mayer de Maguncia per a l'impressió dels tres primers volums. Els llibres s'estàn ja component, i setze gravadors són encarregats de fer-ne les figures. Per anar a recollir el reste de manuscrits que encara queden, vol anar a Barcelona,[7] i demana amb aquest objecte una recomanació per

1. *Giornale de' letterati d'Italia*, 1713, 392 i ss. El text mateix d'aquesta noticia de Florença, mostra que en Büchels va pendre part, segurament, en la seva redacció. Son objecte era l'al·ludir a la pròxima edició i demanar l'entrega de manuscrits o bé la indicació dels llocs on poguessin trobar-se'n. Les qüestions d'alquimia són evitades referint-se a en Ramón de Tàrrega, i en Büchels és presentat com el director de tota l'empresa. Sembla buscar-se el propòsit d'honrar en Lull per medi de l'edició, ja que «la dotta Apologia, che ne ha fatta il Padre Giambatista Sollerio della Compagnia di Gesú nel Tomo V degli Atti de Santi del mese di Giugno pag. 633 non è stata basta vol remedio a tanti e si fatti disordini».

2. E. 24.

3. E. 18.

4. Si en Sollier envià la copia, el manuscrit d'en Salzinger degué restar a Anvers. Sobre la sort dels papers d'én Sollier, res he pogut, desgraciadament, averiguar. El P. Delahaye, S. J., comunica que res se'n conserva en l'arxiu dels bollandistes. Si un dia pogués trobar-se aquest manuscrit!

5. E. 21, 22.

6. E. 23.

7. Per lo vist el P. van Eych, el «haud sedulus curator», com l'anomena ocasionalment en Custurer, va fracassar. Però tal volta va saber dissimular hàbilment, i en Salzinger li deu els manuscrits enviats de la familia d'en Lull.

a en Custurer. En Sollier contesta atentament[1] que no és necessaria, perquè el nom de l'Elector ja és prou recomanació. Al mateix temps enclou els dos catàlegs d'en Custurer, fent notar expressament que ha confiat an aquest últim la resposta de la qüestió alquimística. S'alegra de la prompta estampació, i acaba encorajant-lo an aquest treball.

Tot un altre aspecte presenta la seva carta a Barcelona.[2] Ell desitja que en Büchels no faci un viatge en va. L'edició és en mans segures, i amb ella es donarà als lulòfils una gran alegría. Fóra una perdua d'energía el volguer-hi intervenir. Per això devía pensar en Sollier : « — Deixem que vagin imprimint : si entremig apareix alguna gran extravagancia, sempre hi haurà medi de sortir-hi al pas d'una altra manera.»

L'última carta és d'en Salzinger,[3] i mostra l'èxit de l'hàbil conducta del P. Sollier. En Salzinger és molt franc. O bé ell és ben segur del comportament del P. Sollier, o bé pensa que el contracte fet amb en Mayer li dóna completa garantía de que la cosa ja no pot descarrilar-se. Diu ben clarament que des de fa quinze anys s'ocupa en els llibres alquímics i no alquímics d'en Lull, sense que mai hi hagi trobat cap contradicció. I en aquesta opinió no es troba sol. Teòlegs de primera fila de tots els temps pensen lo mateix que ell sobre en Lull.

La fi de l'Epistolari és igual que son començament. Ni en Salzinger ni en Sollier han canviat d'opinió. No es podíen posar d'acord, però hi havía una gran diferencia. En Salzinger era tan aferrat a les seves idees filosòfiques, que no podía compendre el plantejament que els bollandistes feien de la qüestió. Ell acceptava com a autèntic tot lo que trobava; amb activitat d'abella, no feia més que recollir manuscrits i proves en els teòlegs, procurant aplegar-ho tot en un sistema, i no s'adonava de que edificava un castell de cartes. En Sollier, en canvi, no sabía, al principi, lo que havía de pensar de tota l'activitat de Düsseldorf. Poc a poc anà penetrant en el propòsit d'en Salzinger, i llavors se li presentà la qüestió crítica : ¿eren autèntics els escrits d'alquimia lulians? En Custurer donava una prova negativa que en Salzinger no acceptà. Per lo mateix, i per a no fer fracassar l'edició, en Sollier no volía entendre en Salzinger.

La qüestió de si en Salzinger s'ensajà pràcticament en l'alquimia queda emperò encara a resoldre.

Tres anys més tard morí en Joàn Guillem del Palatinat.[4] Ell sí que era segurament alquimista pràctic, a lo qual no s'oposen les grans alabances sobre sa pietat, que en Salzinger li dedica en l'elogi fúnebre del primer volum de les Opera.[5] Per altres conductes, però, sabem també que era un personatge un poc fantàstic. Així es deixà caure en serioses negociacions amb un enganyador, que li prometé la corona d'Armenia si emprenía una creuada per a lliberar els cristians allí preso-

1. E. 25.
2. E. 26.
3. E. 27.
4. A. D. B. XIV, 314 i ss.
5. En Sollier fa alabances a la seva activitat de Mecenes en el pròleg-dedicatoria del *Martyrologium Usuardi*, A. SS. Jun. VI. S'hi publica també un retrat de l'Elector (que ha estat arrencat en l'exemplar que pertangué al Col·legi de Jesuites, avui en la Biblioteca de la ciutat de Maguncia), i una vista del castell de Bensberg.

ners.[1] Per això, l'alquimista Lull, que predicà també una creuada, havía d'esser-li una personalitat doblement atractiva. D'estafades d'aquesta classe, que devíen costar-li molts diners, probablement ne va esser víctima sovint, i és possible que tinguessin alguna ressonancia. Així s'explica que després de la mort de l'Elector s'hagués entaulat un procés contra en Salzinger a causa de les grans despeses que havía fet.[2] No sabem absolutament lo que hi hagi de veritat, ni com terminà la cosa.

De tota manera, en Salzinger no hagué de cercar protectors durant molt temps. Segurament havía arribat fins a ell el renom de l'encuriosida afició de l'Elector de Maguncia,[3] que era un generós Mecenes d'artistes i savis. An ell li havía d'esser permès el portar l'obra fins a l'estat que avui conserva encara.

III

Maguncia

Amb tot i que el contracte amb l'impressor maguntí ja era clos en 1713, fins a 1721 no aparegué el primer volum de les Opera. La mort d'en Joàn Guillem té, potser, la culpa de que passés tant de temps entremig. Si en Büchels indicava que part de l'obra estava ja component-se, no pot referir-se a altra cosa que al Catalogus omnium librorum magni operis Lulliani,[4] que aparegué en 1714 a cân Mayer de Maguncia. L'autor no s'anomena, però es pot pensar que en Büchels hi treballà activament, i una lleugera comparació mostra que tampoc restaren inaprofitats els catàlegs de les Acta sanctorum. En canvi no podem saber en quin grau hi contribuí el d'en Custurer, per no haver-se conservat aquest. El llibret havía de donar idea del contingut de la gran obra. S'hi fa l'observació una mica sospitosa de que l'editor la publica sols per afavorir al lector, i, com és natural, al costat d'una enumeració de les bones qualitats del sistema lulià, s'hi troba una invectiva contra els qui consideren apòcrifs els escrits d'alquimia d'en Lull. Els arguments de l'autor del pròleg (segurament en Salzinger) són bastant semblants als de l'epistolari.[5] Els quatre catàlegs següents són tal volta massa complets, perquè els editors

1. Heigel, loc. cit.
2. A. D. B., loc. cit., i Theatrum Europaeum, XXI, 96 i 180.
3. Wild, 198. Que Lotari Francesc no era únic en tenir aquestes aficions, ho prova la dedicatoria d'en Sollier a en Joàn Guillem ja citada. De segur, però, que la característica que en Wild fa de l'elector Lotari Francesc no és justa. No es pot tirar en cara, al meu parer, a un príncep del segle XVIII que s'ocupi amb l'alquimia, perquè nosaltres avui veiem lo inútil d'aquelles temptatives. Per altra banda, com el mateix Wild reconeix, en Lotari Francesc fou un curós i hàbil príncep en temps dificultosos. En favor de l'honradesa de sos propòsits parlen, a més de molt bones reformes en el clero, l'establiment de l'*Adoratio perpetua* (1722), de l'hospital de Sant Roc i de les cases per a jubilats. Es difícil d'apreciar la psicología d'un príncep eclesiàstic sobirà. Sols Déu sab lo que hi havía de massa mundanal en ses accions.
4. Apèndix IV, H, 4.
5. Es interessant que la música jugui també un paper entre les *scientiae particulares*, a pesar de que, per lo que veig, no se la cita mai en els tractats autèntics d'en Lull. Això s'aclara amb una noticia d'en Bové (*Les Doctrines Lulianes en lo Congrés Universitari Català*, Barcelona, 1904, p. 89), segons la qual l'arxiu de la Causa Pia Raymundi Lulli conté un *Tractatus de Musica* d'en Lluís Heydel, un deixeble d'en Salzinger. Tal vegada tindré altra vegada ocasió de parlar-ne de nou. Es sorprenent que fins en Pasqual hagi considerat aquest tractat com digne d'una versió espanyola.

citen sense crítica cada llibre, amb tot i que de molts se tenía ben bé a mà el comprovar que es tractava sols d'un duplicat.

A pesar de tot, la demanda de les Opera no va esser molt gran quan aparegueren els primers volums. L'edició fou de 500 exemplars, i la llur major part se trobava encara al Seminari de Maguncia en temps d'en Schunk. No se sab on són avui en dia, o bé si foren cremats en els anys de la revolució.[1]

Els propòsits d'en Salzinger ja han sigut prou posats de relleu, i la noticia del contingut dels volums en la bibliografía d'en Rogent-Duràn és excel·lent.[2] N'hi ha prou amb afegir-hi que en 1722 aparegueren els volums II i III. Després hi hagué set anys de calma. Tal vegada en Salzinger no tingué prou temps per a treballar en sos volums, perquè en aquesta època s'ha d'escaure el seu professorat a Maguncia, del qual parla en Bové[3] i en el que va formar deixebles com en Pasqual.[4] Les actes de la Universitat d'aquesta època són concebudes en forma molt breu i no citen un sol cop el seu nom : per lo tant, en Salzinger devía ser Privatdocent en l'exacte sentit de la paraula, i així l'anomena també la molt interessant carta del P. Pont. (Boll. Soc. Arqueol. Lul., 1915, 200). En el mes de febrer, varen esser encara enviats des de Palma dos Franciscans perquè estudiessin amb ell,[5] després que en 1726 ja se li havía otorgat, igualment per medi de dos franciscans, el caràcter d'un professor primarius en la Universitat de Palma.[6] També foren remeses a l'Elector i a en Salzinger sengles reliquies del Benaventurat. Era una prova de noble agraïment envers l'Elector, que tan activament havía protegit l'empresa i havía enviat son retrat a la Universitat, i envers en Salzinger, qui d'ara endavant era considerat a Palma com el compilador d'en Lull κατ'εξοχήν. A l'any següent, a precs d'en Salzinger, fins s'aprovà una subvenció a l'edició luliana.[7] Igualment s'assignaren despeses de viatge per al P. Miquel Fornes.[8]

No se sab si aquests diners i el reverent trobaren encara viu en Salzinger. Sigui com sigui, en 30 d'abril ja era mort, i havía estat soterrat en la capella de Sant Valentí de la iglesia de Sant Cristòfol.[9]

1. Schunk, 413, nota b.
2. Pàg. 43 i ss.
3. Loc. cit.
4. A més, en Schunk parla de la seva correspondencia amb Lotari Francesc, els procesos alquimístics del qual arreglava en Salzinger (és a dir, lo que el laboratori de l'Elector maguntí volía fer, o bé havía ja dut a terme, en Salzinger ho escrivía en una especie de protocol). Res se n'ha conservat.
5. Arxiu municipal de la Ciutat de Palma. *Libro de acuerdos del Ayuntamiento* del año 1728, f. 19 i ss.
6. Schunk, 414 i ss. Ell s'havía de comprometre, al mateix temps, a defensar la Immaculada Concepció, lo qual, com a deixeble dels Jesuites a Ingolstadt, no devía esser-li gaire costós.
7. *Libro de acuerdos* 1728, f. 180 v. No s'acorda bé amb això el que, en la carta citada més avall, en Lotari Francesc declari volguer carregar amb totes les despeses de l'edició, i encarregui a la comissió editorial que li reti comptes anyalment.
8. Almenys des de 1725 en Salzinger estava en correspondencia epistolar amb ell, com ho prova la carta publicada per l'Aguiló. Ne resulta que en Salzinger, també s'escrivía amb en Barceló (cf. més avall, p. 74). De les cartes d'en Salzinger al P. Fornes i del P. Pont, deixeble del primer, a la seva terra, se'n pot treure encara alguna nota ben interessant per al coneixement de l'escola luliana maguntina. Ja m'hi fixaré quan escrigui la seva historia.
9. Segons Bockenheimer, p. 6, la capella de Sant Valentí fou reedificada en 1768. Per desgracia, el sol és cobert avui amb un paviment de fusta, de manera que no pot comprovar-se l'existencia

L'Elector degué de tenir molt d'interès en la terminació de l'obra, perquè en 1r de juliol de 1728 constitueix en comissió literaria per a continuar l'edició, per medi d'una carta segellada, a Franz Philipp Wolff, «artium liberalium et philosophiae Dr. sacrosanctae Theologiae lic. baccal. bibl. et formatus», assessor del Vicariat arquebisbal, regent del Seminari eclesiàstic «ad Sanctum Bonifacium», i a Johann Melchior Kurhummel, rector i curatus de la iglesia parroquial de Sant Cristòfol, igualment «artium liberalium et philosophiae Dr.».

Aquests personatges feren aparèixer tot seguit els volums IV[1], i V. El VI no va seguir fins a l'any 1737, i és interessant, perquè el seu pròleg dóna un punt d'apoi a la sospita de que els Jesuites fossin els qui impediren la impressió.[2] Ve a dir lo següent, si fa o no fa : La Iglesia no pot separar-se del camí de la veritat, i s'ha escampat sempre més i més l'esplendor d'aquesta, arrelant més fondament quan era més perseguida. Així ha passat amb la doctrina luliana. Res hi ha de durable en el món, emperò; i per això s'ataca ara també l'ensenyança d'en Lull. Salzinger havía treballat molt en favor d'ella, sense témer les despeses. Va recollir molts privilegis i proves, i un hom se podía pensar que aquella doctrina tan acreditada sería acceptada amb agraïment. Però, quan el malvat enemic veu que una cosa produeix bons fruits, sembra tot seguit entremig males herbes. Ell procura que la joventut no segueixi més aquesta doctrina. En efecte, un pare de la Companyía de Jesús ha publicat recentment un llibre (1730) a Bamberg,[3] en el que compta en Lull entre els heretges. Amb tot i l'aprovació prescrita des del Concili de Trent, no se l'aprova. Sense coneixements històrics, l'autor injuría en Lull sense fonament. S'ha de témer seriosament que la ciencia quedi destruïda si un mètode semblant adquireix predicament. Després se rebutja l'acusació, al·ludint especialment als Jesuites que han alabat en Lull, i el pròleg termina amb una apel·lació als «Maecenates, Patrones, Fautores et Condiscipuli».

En Lotari Francesc ja no va aconseguir aquesta controversia, sobre la terminació de la qual res sabem nosaltres. Morí el 30 de janer de 1729. Son successor, Francesc Lluís de Pfalz-Neuburg, no regí més que tres anys, i sols d'en Felip Carles de Eltz sabem que s'hagués preocupat de l'edició luliana. La Universitat de Palma posseeix també un retrat seu (1732-1743).[4]

Els dos darrers volums de l'edició maguntina aparegueren en 1740-1742. Són

del sepulcre d'en Salzinger. Però segons el Sagristà, no existeix cap làpida sepulcral. L'enrajolat és construït sols de plaques de gres vermelles. Que en Salzinger hi volgués esser enterrat, es comprèn, en part, per sa amistat amb Joh. M. Kurhummel, rector llavors de Sant Cristòfol. Pot explicar-se també el que res es vegi de la tomba d'en Salzinger, perquè en 1768 no va fer-se propiament una restauració, sinó més aviat una reconstrucció de l'antiga destruïda capella. Sant Valentí és venerat com advocat en els dolors del cos.

1. Com demostra la carta d'en Salzinger al P. Fornes, publicada per l'Aguiló, el 28 de maig 1725 ja havía terminat aquell el vol. IV, el pròleg exclusive. *Boll. Soc. Arqueol. Lul.*, 1915, 193.

2. *Praefatio ad lectorem benevolum.*

3. *Notitiae ecclesiasticae, pars tertia, continens omnes haereses a tempore Apostolorum usque ad tempora nostra, Almae congregationi majori Academiae Bambergensi sub titulo B. M. V. ab angelo salutatae in strenam data;* impressa Bambergae Typis Georgii Andreae Gernter Rdissimi. Capituli et Almae Academiae typographi.

4. F. W. E. Roth no diu res de l'interès de l'Elector per en Lull o l'alquimia, amb tot i que, essent arxiver de la familia comtal d'Elz podía estar-ne ben enterat.

els toms IX i X de l'obra. Segons la meva manera de veure, no cal acudir a la hipòtesis d'una intervenció dels Jesuites per a explicar la falta dels volums VII i VIII. Tal vegada s'havía projectat fer sortir els quatre en un mateix any, però amb la mort d'en Lotari Francesc se degué esmortuir tot l'interès. Perquè era possible que ja des d'algún temps s'anés treballant en l'estampació dels volums IX i X, però que, d'acord amb el plan de l'edició, se'ls volgués fer precedir dels altres dos volums.[1] Com que d'aquests últims, al decaure l'interès, no n'havía de sortir ja res, se publicaren mentrestant els altres dos que ja eren impresos, i els quals duien ja a la portada els números IX i X, tal com s'havía previst en el pla anterior. Després mancaren els mecenes i editors, i ocorregué amb aquesta obra lo mateix que amb tantes altres empreses, que no comptaven amb altre impuls que l'interès d'uns pocs. A Espanya és on s'havía de lamentar més el fracàs d'aquella empresa, perquè ja s'hi comptava per arribar, per fi, a posseir una edició completa d'en Lull. Però, per molt dignes de consideració que siguin els treballs que s'inclouen en els vuit volums, no hi ha cap raó de lamentar que hagi quedat incompleta l'edició, i, si no se l'ha de rebutjar, per son interès històric, se l'ha de considerar bastant escèpticament.[2] L'edició no va esser preparada amb sentit crític. Sobretot les introduccions d'en Salzinger als volums I i III! Ni tan sols deixa parlar en Lull mateix : no és que vulgui explicar-lo, sinó que es proposa presentar, «principiis ab eo mutuatis», un nou mètode lulià «multo Lulliana faciliorem expeditioremque».[3] Aquest mètode és l'Algebra speciosa Lulliana d'en Salzinger. Ve a esser una ciencia universal, en la qual, per medi de les lletres de l'alfabet «tamquam signa universalissima», en cada ciencia particular, la recerca, el descobriment i la prova de la veritat són sotsposats a les coses i als conceptes generals i especials («nomina et res»), que s'indiquen per medi dels nomina.[4]

Amb aquest curt fragment n'hi ha prou per a conèixer lo premiós i imprecís de la frase d'en Salzinger, i així es pot compendre que els Jesuites haguessin preservat sos deixebles de tal aliment intel·lectual, i fins que s'haguessin oposat al floreixement de l'escola salzingeriana. No podem dir, però, si el llibre del jesuita de Bamberg fou escrit conscientment an aquest fi, i l'arxiu provincial de Maguncia, de la Companyía de Jesús, no conté res sobre aquest punt. Es cert que el catàleg senyala «in scrinio B. Lade 32 M : Scripta in causa hagiogr. Antwerpiens; Lade 34 k. Propositiones in soc. prohib. Lade 34 a. Scripta antiperipathetica»; però precisament aquests documents falten avui a l'arxiu.

Sols una noticia del protocol de la Facultat de teología,[5] de l'any 1740, es podría

1. La meva hipòtesis ha estat confirmada per la carta d'en Salzinger al P. Fornes, publicada per l'Aguiló. Salzinger ja s'ocupava en 1725, en la impressió dels vols. IX i X, que contenien el *Libre de contemplació*. Tenía també el propòsit de fer aparèixer els dos toms «extra seriem aliorum tomorum.» L'edició no fou dedicada al Papa, com volía en Salzinger.

2. Sería un treball molt interessant l'investigar quants escrits autèntics d'en Lull se troben inclosos en l'edició, des de quin punt de vista escollía i col·lacionava els textos, i lo que en Salzinger mateix hi va afegir. En els dos volums darrers (*Liber contemplationum*) se pot haver escapat algún malentès al fer la traducció. La confrontació amb l'edició mallorquina del *Libre de contemplació*, confirma la meva sospita.

3. Op. III, *Praecursor introduct.*, I.

4. Ibid., 2, Dist. I. En el meu treball sobre la idea de Déu, en Ramón Lull i son judici per en Vázquez, me referiré altre cop a les observacions d'en Salzinger sobre la demostració del dogma de la Trinitat.

5. *Liber secundus actorum facultatis theologicae ab anno MDCCIII*, no foliat.

citar aquí, si bé amb alguna violencia. Se prohibeix als impressors de la Universitat l'estampar cap tesis sense l'aprovació del degà o del president de l'examen. L'ocasió per a aquest Conclusum la donà un estudiant d'Eichsfeld (Raub), qui havía contestat «ieiune in examine pro prima laurea», i, després, sense permís, féu imprimir les seves tesis, en les quals se trobaven alguns problemes «quae ex lectionibus academicis non acceperat». Això podría referir-se al mètode lulià d'en Salzinger, més que més pensant que ell no va esser mai professor de cap facultat de la Universitat maguntina, i tampoc, per lo que es desprèn de les Actes, cap de sos deixebles; però sobretot quan se relaciona amb tot això el següent episodi.[1]

El «tenedor de llibres», Krebs, havía anunciat i venut la nova Theologia demonstrativa, universa, plana et perfecta B. Raymundi Lulli, apareguda anònima a Colunya en 1751. Era una apología contra els escrits de refutació del P. Michael Froehling, S. J.[2] Segons el pròleg, ja abans havíen aparegut diverses obres lulianes (Dialogus Moguntinus, Prodromus Christiano-Discretus Mannheimensis, Liber mixtivus Philosophiae et Theologiae, Liber principiorum Theologiae, etc...) Els Jesuites de Maguncia resolgueren llavors posar fi a tota aquella polèmica literaria suprimint-ne la venda. Amb tot i això, el Conclusum del Consilium maius era molt benèvol. Però almenys podem compendre, amb aquesta curta noticia, que els Jesuites s'havíen molestat una mica. La cosa no sembla, per altra banda, haver tingut conseqüencies. Tampoc sabem res sobre sa relació amb en Salzinger o els seus eventuals deixebles.

No es pot negar que el pròleg del llibre contra el P. Froehling indica l'existencia d'un fort moviment lulià. Sols que fa estrany que ningú se refereix a en Salzinger com al cap d'aquesta escola : per exemple, en Wolff, l'autor de la Theologia demonstrativa, i en Sebastià Krenzer,[3] que en 1751-52 va publicar a cân

1. *Protocollum consilii Maioris ab anno* 1736-1782, pàg. 86 i ss. (Actum 27, Martii 1751...)

«2do wurde von denen Herrn Patribus Jesuitis die Anzeig gethan, was massen von dem allhiesiegen universitätsbuchführern Krebs ein in Schänden und Schmähen bestehendes Lulistisches impressum entgegen den H. Patrem Froelich öffentlich verkauft würde, als wolten dieselben gebetten haben dergleichen sich annoch etwa vorfindende impressa zu confisciren, wie nicht weniger, dem obenerwehnten Buch-Führerm die fernere Verkaufung sothaner iniuriosen impressorum alles Ernst zu inhibieren.

Conclusum. Wird hiermit dem Buch-Führer Krebs alles Ernst anbefohlen, dergleichen Lulistische impressa künftig hin nicht mehr zu verkaufen, sondern die ihme etwa annoch zum Verkaufen zukommen werdende einzubehalten und ad universitatem zu überliefern.»

2. Així diu la portada. (V. ap. IV, H, 5.) L'autor és, com se desprèn de la pàg. 329, el censor ordinarius arquebisbal *Franz Philipp Wolff*, regent fins a 1729 del Seminari de Maguncia. Segons se diu en la pàg. 5, ja alguns anys abans, en el Nou Seminari de Colunya, havía escrit un llibre semblant *Amicabilis compositio*, i l'havía exposat en la seva pública «disputatio et defensio ex universa Theologia in aula theologica Moguntiae». La Theología demonstrativa és sols una amplificació seva. Es el mateix personatge a qui Lotari Francesc va confiar, en companyía d'en Kurhummel, el prosseguir l'edició. (V. més amunt, pàg. 34.)

3. Sobre sa personalitat ens instrueix breument una noticia trobada entre els papers, no classificats encara, d'en Schunk (biblioteca del Seminari de Maguncia) : «Krentzer, Sebastianus, natus Neostadii ad Salam a. 1706, 26 Juni, Jesuita 1726. 29 Sept. egressus 1742 Bambergae. — Sacerdos dein curatus Moguntiae in congregatione B. M. V. vulgo Welschnonnen. Insignis assecla systematis Lullistarum.» No se'l cita en Backer Sommervogel.

Haeffner, a Maguncia, en tres volums en octau, un Cursus Theologiae Scholasticae per Principia Lulliana cum principiis aliorum Scholarum comparata... Quan alguns pares de la Companyía de Jesús l'atacaren a causa d'això, va fer aparèixer allí mateix, en 1754, un Examen cum refutatione libertatis indifferentiae Dei ad extra operantis. Per a provar que ell no es troba sol, cita aquí en Krenzer el llibre del P. Michael Furnes, O. S. Fr.[1] (Professor Lullianus Palmae) Dialogus inter Amatorem veritatis et discipulum Lullianae doctrinae, que aparegué a Maguncia en 1740. Sembla com si les disputes lulístiques en la Universitat maguntina, que en Schunk menciona, poguessin identificar-se amb aquestes discussions d'escola. Es interessant que Krenzer se sortí de l'orde dels Jesuites en el mateix any en que a Maguncia apareixía el darrer volum de l'obra luliana, després que dos anys abans el P. Fornes encara havía escrit en favor d'en Lull. Se'n sortí a Bamberg, des d'on, en 1730, s'havíen llençat els primers atacs contra l'empresa maguntina, si podem creure el pròleg al volum VI.

La disolució de l'orde dels Jesuites (1773) va fer necessaria, en temps d'Emmerich Josep, una reforma de la Universitat maguntina; i quan, sota Frederic Carles Josep, d'Erthal, hi foren nomenats tot de professors protestants, segurament ja no s'hi parlava més de les controversies lulianes.

Aquestes són les noticies que he pogut aplegar sobre la historia de l'edició maguntina d'en Salzinger.[2] L'hermosa i rara obra no terminada, naixía de la unió de dos corrents contemporanies:

1) de la moda de l'aristocracia de l'època d'ocupar-se en l'alquimia. Joàn Guillem del Palatinat i Lotari Francesc de Schönborn eren rics representants d'aquest tipu. Sols els hi faltava l'home que alimentés llur interès.

2) En Salzinger, que de segur havía anat a parar per pura casualitat al lulisme (i en veritat a les obres apòcrifes d'en Lull), va topar-se en un moment oportú amb en Joàn Guillem, el qual li proporcionà els medis necessaris per a l'edició. Insensible a la crítica històrica, construí un sistema lulià, en el qual l'alquimia hi tenía també son lloc.

El resultat hauría sigut un monstre : una edició luliana del tot inútil, per manca de crítica. Dos causes l'entrebancaren:

1) La mort d'en Salzinger, que per lo vist no deixà prous deixebles alemanys.

2) La paralització de l'interès per les qüestions d'aquella naturalesa, perquè l'esperit dels elements directors, era del tot ocupat pel racionalisme, que cada dia s'introduía en nous cercles, i la difícil situació política.

1. Es el mateix que en 1729 va esser enviat a Maguncia, per a estudiar amb en Salzinger, trobant amb prou feina an aquest encara vivent (P. Miguel Fornes). Després degué restar almenys fins a 1740 a Maguncia, per a estudiar en Lull, unit amb en Jäger i en Kurhummel. Per això és molt més sorprenent el silenci dels protocols de la Universitat maguntina. Son *Dialogus inter amatorem...* és segurament idèntic amb el *Dialogus Moguntinus* citat per l'autor de la *Theologia demonstrativa.* El P. Fornes hi declara (pàg. 181 i ss.) que la doctrina luliana, si bé tenía prous protectors a Maguncia, la profunditat científica dels primers volums de l'edició no li havíen deixat guanyar molts partidaris. Per lo demés, el *Dialogus* aparegué també anònim, i no parla d'en Salzinger.

2. Una exposició de l'escola luliana de Maguncia i de les discussions teològiques que s'hi relacionen no cab en el marc d'aquest treball. Ja ho rescabalaré en altre lloc.

Així l'edició maguntina ha restat un torso fins avui, però no tindría cap objecte el continuar-la.[1] Sols una cosa ens ensenya la seva historia. Abans de cap treball de síntesi i elaboració de la teología i filosofía luliana, és precís fer una previa preparació crítica del material manuscrit. Sols quan damunt la base d'estudis arxivístics i bibliogràfics s'hagi fet una edició crítica d'en Lull, serà possible pensar en un floreixement de la filosofía luliana. Tant-de-bo, doncs, que l'edició començada per l'Obrador pugui esser duta aviat a la fi! Però tant-de-bo, també, que s'aprengui de la historia de l'edició maguntina lo que avui, en l'edat de la crítica, és també de primera necessitat : la historica veritas!

IV

Els Manuscrits d'en Salzinger

La historia dels manuscrits lulians ja l'ha esboçada breument el P. Keicher,[2] i ben poc s'hi ha d'afegir. Tot lo que va aplegar-se a Düsseldorf anà a parar, segurament en 1761, a Mannheim, al fundar-se la Biblioteca Electoral Palatina.[3] Des d'allí passaren els manuscrits, en 1803, a Munic, amb la major part de la Biblioteca de la Cort de Mannheim.[4] Quan en Salzinger se traslladà a Maguncia, s'endugué potser una gran part dels manuscrits.[5] En l'apèndix es dóna compte de lo que encara se'n conserva. Però es pot admetre que, a causa dels molts trasbalsos de la biblioteca del Seminari de Maguncia en el segle XVIII, i les confusions de la guerra, la major part dels Mss. lulians maguntins es va perdre com el rest de l'edició d'en Salzinger, de la que en Schunk n'havía vistos encara 500 exemplars en el Seminari. Els manuscrits lulians dels Cartoixos de Maguncia varen esser aprofitats, segurament, per en Salzinger, però no foren proprietat seva. No es pot determinar si ell tenía noticia de la col·lecció de tractats lulians reunida pel cardenal Nicolaus Cusanus[6] en l'Hospital de Bernkastel.

1. Per lo tant Helfferich (pàg. 163, nota 173) no té raó quan diu que valdría la pena de fer aparèixer els volums que falten, aprofitant els papers que constitueixen l'herencia literaria d'en Salzinger a Maguncia.

2. Pàg. 46.

3. Schwenke : *Adressbuch der deutschen Bibliotheken*. Leipzig, 1893.

4. El Dr. Jordi Rubió publicarà el catàleg d'aquests manuscrits. En l'Arxiu Reial de Düsseldorff no es troben ni noticies sobre l'alquimia en la cort d'en Joàn Guillem, ni sobre el traspàs dels llibres a Mannheim. (Comunicació del Dr. Ilgen.)

5. Sols una petita part és del segle XV. El material més nombrós consisteix en copies que en Salzinger i en Büchels havíen enllestit en els seus viatges pels arxius. Per desgracia no s'hi menciona sempre el lloc on se troba l'original.

6. Marx (pàg. 81 i ss.) cita, amb els núms. 81-88, cinquanta tractats d'en Lull, que en part havíen sigut transcrits pel mateix cardenal.

APÈNDIX

I

JOH. PETER SCHUNK, *Beyträge zur Mainzer Geschichte, mit Urkunden.* vol. III. Mainz, 1790. p. 409 ss.*

«ij) IVO SALZINGER.
(Gest. 1728).

Ein zu Günzburg im Jahr 1669 gebürtiger regulierter Chorherr zu Reichersberg in Baiern, ward zuerst Hofmeister bey dem zu Wien studierenden Grafen Anton von Würben, und bekam allda zufälliger Weise einige Schriften des Raymundus Lullus in die Hände, in die er sich so sehr vertiefte, dass er eine Reise nach England unternahm, um dieser [P. 410] Schriften noch mehr ausfindig zu machen und in die Geheimnisse der Natur, wovon Lullus so viel geschrieben hat, einzudringen. Auf dieser Reise kam er nach Düsseldorf zum Kurfürsten Iohann Wilhelm von Pfalz, bey dem er mit den Lullistischen Geheimnissen so viel Beifall fand, dass er von demselben zum Hofkaplan ernannt worden. Nach seiner Rückkunft aus Londen, fieng der Kurfürst und er an, so geheim als möglich die chimische und andere Untersuchungen der Natur nach Lullistischer Methode anzustellen. Da aber die vorrätigen Schriften des Lullus seine ganze Methode noch nicht zu enthalten schienen, so schickte gedachter Kurfürst seinen Bibliothekär Iohann Büchels nach Frankreich, Deustchland und Italien, um mehrere Schriften des Lullus ausfindig zu machen. In dieser Absicht kam er auch im J. 1711 nach Venedig, wo er in der Bibliothecke des Grafen Trevisano, desgleichen zu Florenz in der Grosherzoglichen und sonstigen Büchersammlungen eine Menge lullistischer Handschriften antraf, wovon er Abschriften mitbrachte. Lukas Wadding hatte in seinem Verzeichniss der Schriftsteller des Minoritenordens (gedruckt zu Rom 1650) auch die Schriften des Lullus verzeichnet und dabey gemeldet, dass sie meistens in der Minoritenbibliotheck zum heil. Isidor zu Rom [P. 411] aufbewährt würden. Der Kurfürst von Pfalz schickte also den Erzpriester aus Aachen Iohann Peter Aldenhof dahin, der auch das Glück hatte, die Abschriften zu erhalten und mitzubringen.[a]) Auch traf Iohann Büchels auf seiner Ruckreise aus Italien im Jahre 1712 einige

* Reproduexo aquí aquestes importants noticies sobre en Salzinger, perquè puc suposar queel llibre no és conegut o és inassequible als meus llegidors catalans. Les notes són del mateix Schunk.

[a]) Von diesen Nachforschungen nach den Schriften des Lullus, geben die gelehrte Zeitungen von Venedig und Paris vom Jahr 1712 mehr Nachrichten.

dergleichen Handschriften in der Karthäuser Bibliothecke zu Mainz an, durch welche sämtliche Sammlungen der Kurfürst endlich eine grosse Menge Lullistischer Schriften zu Düsseldorf zusammenbrachte, und dieselben hernach mit dem Doktor Salzinger durchstudierte und durch angestellte Praxis die Wirkungen davon mit dem Tiegel am Feuer zu erforschen trachtete. Salzinger wohnte auf einem alten Schloss im Herzogtum Bergen, in einem Thurm, dessen Eingang durch eine Fallbrücke verwahrt gewesen, damit er in seinen chimischen Prozessen und Geheimnissen nicht gestört würde. Inzwischen ehe der Stein der Weisen und die daher zu erhaltende Lebenstinktur erfunden worden, starb Iohann Wilhelm Kurfürst von Pfalz am 8ten Jun. 1716, und Salzinger musste sich um einen anderen Mezenaten um sehen, der ihm Geld zum verschmelzen her[P. 412]geben wollte. Statt eines fand er deren zween, nämlich den Kurfürsten Karl Philipp von Pfalz und den Kurfürsten Lothar Franz von Mainz, die von dem weitausgebreiteten Ruf des geheimnisvollen Salzinger schon zum voraus eingenommen waren. Lothar Franz Kurfürst von Mainz ernannte den Salzinger zu seinem geistlichen Rath, unterhielt einen starken Briefwechsel mit demselben, bearbeitete dessen chimische Prozesse,[a]) liess noch mehr Lullistische Werke aufsuchen, besonders in Spanien und zu Majorka, und beide Kurfürsten verschafften, dass die Werke des Lullus gedruckt werden sollten. Salzinger liess auch auf Kosten der [P. 413] beiden Kurfürsten die ersten drei Bände in den Jahren 1721 und 1722 zu Mainz in der Mayerischen Druckerei in gross Folio sehr prächtig auflegen und verfertigte schöne Vorreden, wie auch einige den Lullus und seine Werke betreffende Abhandlungen dazu. Noch sieben Bände kamen erst nach Salzingers Tod heraus,[b]) der erst am 30ten April 1728 zu Mainz erfolgt ist. In der St. Valentins-Kapelle der St. Christophels Pfarrkirche zu Mainz hat er seine Beerdigung erhalten.

[P. 414] Salzinger ist ein zu merkwürdiger Mann gewesen, als dass ich ihn im Verzeichniss der Mainzer Schriftsteller völlig übergehen sollte; denn aus seiner Geschichte lässt sich nicht allein manche Nachricht vom Kurfürsten Lothar Franz aufklären, sondern man trifft auch darin die erste Quelle über die Auftritte und Bewegungen an, die nachher bis über die Hälfte dieses Jahrhunderts in Betreff des Lullistischen Instituts und Lehrmethode zu Mainz Aufsehen erregt haben.

Die Auflage der Lullistischen Werke hat in Spanien und besonders bei der Universität zu Palma auf der Insel Majorka eine solche Freude verursachet, dass sie dem Salzinger das Diplom eines Professoris primarii durch zween Franziskaner Mönche überschickt haben; und da hierzu die Ablegung [P. 415] des Glaubensbekänntnisses und die Ablegung eines Eides für die Meinung in Betref der unbefleckten Empfängniss

[a]) Der Kurfürst Lothar Franz bediente sich hierbey seines Kammerdieners Namens Bayer, deme die chimische Manipulationen bekannt waren, und der selbst dergleichen Arzneien verfertigte. Dieser Bayer, der viel Zutrauen auf des Salzingers Medicinam Universalem hatte, hofte dieselbe zu erhaschen, wenn er zu demselben auf sein Schlofs persönlich kommen könnte. Unter dem Vorwande einer zu empfangenden Erbschaft in Spanien bekam er vom Kurfürsten die Erlaubniss zu verreisen; gienge aber geradewegs zum Salzinger, der anstatt ihm seine Geheimnisse zu entdecken, den Kurfürsten davon benachrichtigte. Bayer musste nun die Kurpfälzische, sowohl als [P. 413] die Kurmainzische Lande meiden, wenn er nicht in einen Kerker eingesperrt seyn wollte. Er irrete sein übriges Leben hernach in der Welt herum und suchte sich mit chimischen Arzneien und anderen Geheimnissen zu ernähren. Seine damals junge Frau die er mit einem Kinde zu Mainz verlassen hatte, ist vor etwan 12 Jahren erst allda gestorben.

[b]) Salzinger hatte das meiste zu den folgenden Bänden, die über die Zahl von sechzig steigen sollte, schon vorgearbeitet. Vom Jahr 1728 bis 1736 kam der 4te, 5te und 6te Band heraus. Hernach machte die Kurfürstliche Kommission über das Lullistische Institut im Jahr 1736 mit dem Buchdrucker Mayer einen Vertrag, wonach bis zum Jahr 1742 noch vier Bände erschienen sind. Bey diesen zehn Bänden ist es bisher geblieben und obwohl sie prächtig gedruckt sind, [P. 414] so fanden sie doch so wenig Abgang, dass der grösste Theil der Auflage, die aus 500 Abdrücken bestand, noch vorrätig ist. Diese Exemplare nebst den übrigen Handschriften und anderen zum Theil andersswo gedruckten Lullistischen Werken, die Salzinger zur Auflage seines grossen Werkes bestimmt und meistens in Ordnung gebracht hatte, werden dermalen zu Mainz im Erzbischöflichen Seminarium aufbewahrt; könnten aber zum Theile einen bessern Platz erhalten, wenn sie einer Bibliothecke einverleibt würden.

Mariä bey gedachter Universität erforderlich sind, um den Titul eines ersten Professors annehmen zu können, so liess der Kurfürst Franz Lothar dieses in seiner Gegenwart den 13ten Sept. 1726 verrichten, und derselbe samt den beiden Franziskanern und dem ersten Hofkaplan Ioh. Adam Kurhummel stellten darüber ein Zeugniss aus.

Im Jahr 1723 kam in der Mayerischen Buchdruckerei zu Mainz ebenfalls ein Buch in 8vo heraus mit dem Titul : *Praecursor Introductoriae in Algebram speciosam universalem vel artem magnam universalem sciendi et demonstrandi* B. Raymundi Lulli etc. Der Verfasser nennet sich blos einen Discipulum Doctoris Illuminati, und ist vermutlich der Doktor Salzinger selbst. Die Absicht desselben ist, denjenigen, die das grosse Werk nicht lesen können oder nicht wollen, einen kurzen Begrif von dem Lullistischen Systeme zu geben.»

II

Epistolari del P. Joh. Bapt. du Sollier, S. J.

Un volumet de paper. En 25 fulles, en part molt engroguïdes, se conserven 27 borradors d'en Sollier i cartes originals del P. Custurer, de l'Elector Palatí Joàn Guillem, de l'Abbé Bignon, Iu Salzinger, i Joh. Büchel. Els borradors d'en Sollier solen esser molt difícils de llegir. Paper de diferents formats. La coberta 18 × 25 cm. El títol diu:

Collectanea

Concernentia Vitam et Scripta | Raymundi Lulli († 1315) litterae | aliquae originales electoris Pala- | tini, Ioannis Wilhelmi an. 1712 | ad Sollerium S. J. Hagiographum | et huius responsa. Manuscriptum curiosum.

De les prop de 12,000 cartes que en Sollier deu haver escrit,[1] sols s'és conservada aquesta correspondencia, fòra de dues lletres al P. Souciet.[2]

En la tercera pàgina de la coberta se llegeix:

Cette correspondance adressée au savant bollandiste Sollier par Jean Guillaume électeur Palatin, Saltzinger, l'abbé Bignon etc. provient de la bibliothèque de Mr van de Velde où elle est cotée sous le No 15300 et recommendée comme un curieux manuscrit. On ne peut le lire en effet sans quelque interét, pour peu qu'on attache de valeur à la personne et aux doctrines du celèbre Raymond Lulle. Il constat en effet les efforts faits dans le siècle derniers par trois des plus ardents admirateurs de Lulle pour rehabiliter sa mémoire, efforts aussi vains il est vrai sans donte que la science du grand œuvre dont on pretendoit à tort qu'il s'etoit tant occupé. Quoiqu'il en soit on sait que ce fut Salzinger qui édita (à Maience 1721) en 10 Vol. in folio les œuvres de Lulle, sous les auspices de l'électeur Palatin dont l'ardent catholicisme ne recula pas devant les frais d'une pareille entreprise, et l'on soit aussi que Sollier signala son active collaboration aux *Acta Sanctorum* par une dissertation sur le bienheureux R. Lulle qui se trouve au t. 5 du mois de juin et qui a été aussi imprimée séparement en 1708.

1. Cf. Stilting, S. J. Elogium reverendi patris Joannis Baptista Sollerii. Acta SS. Aug. T. V. Anvers, 1741. cap. 3, §. 32.
2. C. Sommervogel-Backer, Tom. VII. col. 1372.

No es pot avui averiguar quina fou la sort posterior d'aquest epistolari. Segurament el vegé en Hartmann, autor de l'article «Lullus» del *Kirchenlexikon*.[1] En les primeries de 1914 el comprà l'editor en la llibrería Rosenthal, de Munich,[2] on no donaren cap noticia sobre la procedencia del Manuscrit.

Al reproduir-lo, se segueixen principalment les regles donades en el tercer *Historikertag* alemany.[3]

1. — *P. Custurer al P. Sollier. Bilbili,*[4] *3 setembre 1710*

Com se dedueix de la següent correspondencia, ja havíen precedit tres cartes sobre el mateix assumpte. Sollier va escriure an en Custurer el 1.r d'abril de 1710, el 4 de juliol de 1710 i a la fi del mateix any. En Custurer contesta en la lletra següent, a la segona. S'admira dels molts llibres que en Büchels ha arreplegat, i sospita que va comparar son catàleg amb l'imprès en les Acta SS., i després va proporcionar-se els manuscrits en els llocs en aquell assenyalats. Acompanya alguns «monitiuncula», no conservats, per en Büchels, i s'ofereix per a altres treballs. La monografía d'en Sollier sobre Lull ha arribat ja a Mallorca, on ha sigut rebuda amb el major entusiasme, i en demana per això més exemplars.

Summopere delectatus sum litteris R. Vae datis quarta Julii, ex quibus intellexi inexpectatum potentissimi principis patrocinium, quod accessit causae Lullianae, in ea, quam Deus Ser. El. Palatino indidit mentem curandi expetitam toties editionem operum b. Raymundi Lulli, a qua Waddingus et Nicolaus Antonius prudenter existimarunt reassumendam causam istam; illa si ad finem deducatur Ser. principis auctoritate et sumptibus, non dubitandum, quin reliqua omnia prospere contingant.

Obstupui ad numerum exemplarium quae ad manum habet D. Bouchels; plura ipse manibus, quam reliqui mente complexi sumus, dum catalogis et titulis perlustrandis contenti fuimus. Gratulor sapientissimi viri felicem solertiam in iis regionibus a s. martyris commercio remotis,ex quibus nec dimidia pars numeri longe minoris, quem solum [ex]plent catalogi nostri, expectanda vix esset. Contulit procul dubio [sa]pientissimus et solertissimus vir catalogos nostros cum ipsis, quae ipse [ha]bet exemplaribus : viditque, an aliqua ei desint, quae accersere possit [ex] iis locis, ubi plura reperiri indicamus. Cum autem ipse meam etsi inutilem operam tantae rei negare non possim, quantum vis non immemor illius, in silva ne ligna feras, calamum cohibere non potui, quin impertinenter excurreret in monitiunculas aliquas ex quibus eaque R. Vae minus importuna videbuntur communicare poterit R. Va D. Bouchels, simulque ei me totum offerre eius obsequio.

Scio Maioricam pervenisse quattuor exemplaria, quae illuc nomine R. Vae misi diversis viis germano meo P. Guillermo, qui alterum R. Vae nomine obtulit iuratis Maioricensibus, alterum comite de Ayamans, protectori causae piae b. martyris, summo ipsorum et totius civitatis plausu et gratulatione, isque nuntiatur mihi in dies augendus, prout reliqua duo exemplaria divulgabuntur : quod sat cito fiet; illa enim numquam otiosa a plurimis avidissime leguntur, et optatur maior eorum numerus, cui desiderio satisfaciam citius. Satisque mihi indicatur gratos de R. Va praestituros Maioricenses, adeo ut germano meo scripserim, eum per quem ipsi curabunt, R. Vae in gratitudinis titulum dari ea, quae ipsi danda iudicaverint, futurum optimum medium, ut R. Va ipsis mittat exemplaria Actorum, quae manent apud R. Vam quam

1. X, 747.
2. Allí l'utilitzà igualment el P. Keicher, O. P. M., al qual dec la indicació de son interessant contingut. Ell n'havía près també una ràpida copia, incompleta.
3. Hist. Jahrb. XVI (1895). P. 706 ss.
4. Calatayud.

non est, cur a suis assiduis occupationibus distrahamus in iis minutiis, nec dubito Maioricenses id curaturos per Gasparum Piña, mercatorem Balearem, qui negotiorum causa Amstelodamum petiit, Maioricam remeaturus.

Celeberima victoria Caesar-Augustana, qua potentissimus rex noster Carolus Aragoniam subiugavit, interclusit mihi Baionense iter, quo Argairium ad R. Vam destinare curabam via Parisiensi, ut monuerat R. Va; quaeram tamen viam aliam et libro et epistolis mittendis : istum suo fasciculo accludet R. P. Vitus Georgius Tonnemann confessarius regius, qui collegium istud decorat suo hospitio, cui etiam dono dedi duo actorum b. martyris exemplaria, ut de tota re instructus sit, cum Ser. El. Pal.us regi scribet circa opera Maiorica asserenda. Gaudeo P. Danielem Papebrochium in tanta aetate vegetum et mei memorem, quem cum reliquis sociis cordatissime saluto, et me totum orationibus et sacrificiis R. Vae commendo. Bilbili, 3 Septembris 1710.

R. Vae in Xpo servus
Jacobus Custurer

2. — *L'Abbé Bignon al P. Sollier. 30 octubre 1710*

L'edició luliana és empresa superior a les forces d'un particular. Però l'Elector Palatí és precisament l'home a propòsit per a dur-la a terme. B. encarregarà al bibliotecari de la Sorbona, que envíi al P. Sollier els volums que desitja.

à l'Isle de St. Cosme sous
Meulan le 30. d'oct. 1710.

J'ai reçeu mon R. P. la lettre que vous m'avés fait l'honneur de m'ecrire et celle que vous m'avés adressée pour M. Benzelius à qui je la ferai tenir incessament. J'y ai vû avec beaucoup de plaisir ce que vous lui marqués touchant les observations sur le huitième livre d'Eusebe et j'appuyerai de la plus vive recommendation ce que vous lui demandés pour vôtre histoire des saints du Moro. La collection de tous les ouvrages du celebre Raymund Lulle ne sauroit manquer d'estre favorablement reçeue du public. Il est vrai que cette entreprise surpasse de beaucoup les forces d'un particulier; mais elle n'est pas audessus de celles d'un aussi grand prince en tout genre, que l'est M. l'Electeur Palatin; et je suis persuadé qu'en cette occasion il a mis au nombre de ses premiers avantages les secours que vous pourriés lui donner. Pour moi, mon R. P. qui serois également ravi de vous faire plaisir et de contribuer à l'execution de ce dessein, je verrai d'esque je serai de retour a Paris, le Bibliothequaire de Sorbonne avec qui je suis en relation. Je n'oublierai rien pour l'engager a laisser à votre disposition les volumes dont vous me parlés, et je vous rendrai bientost un compte fidelle de ma negotiation. Je pourrai vous assurer d'avance qu'il seroit heureux, s'il repondoit à mes souhaits et surtout à l'estime singuliere avec laquelle je suis mon R. P. votre tr. h. tr. ob. s.

L'Abbé Bignon

3. — *P. Sollier a l'Elector Joàn Guillem. Anvers, 20 novembre 1710*

En el mes de setembre el P. Sollier va esser cridat amb el P. Janningk a la cort de Düsseldorf,* perquè l'Elector volía que l'autor de la biografía luliana de les A. SS., li donés llibres per a una edició luliana i fés una investigació cronològica sobre la vida i viatges d'en Lull. El P. Sollier notifica, ara, que el P. Custurer hi havía ja treballat intensament. Comunica també el contingut principal de les dues cartes del P. Custurer i de l'Abbé Bignon, i s'ofereix per a ulteriors treballs.

* Cf. Carta 5, p. 46 i 47.

Quod sub auspiciis Ser. Cels. V^ae susceperamus iter, illud ipsa gratiosissime opitulante feliciter confecimus, iamque a bimestri ad propria reduces summam illam, qua nos excipere dignata est benevolentiam, affabilitatem, munificentiam praedicare non desinimus, haud unquam elect. beneficiorum futuri immemores. Hinc exordiri placuit Ser^mc Pr., ne nostram in scribendo tarditatem, aut negligentiae, aut oblivioni, aut, quod absit, ingratitudini tribuendam putet. Minime vero, quam enim ad capessenda mandata prompti fuimus, tum ad eadem exequenda alacres nos esse oportere probe novimus, atque adeo nihil quotidianae occupationis nos morantur quo minus postrema Ser. V^ae mandatis praeferendas esse existimemus. Et sane ne id aliter eveniret (sapientissime prospere vidit Ser. V^a) dum iis donariis ornatos a clementissimo suo alloquio dimittit, quae nos officii nostr iperpetuo moneant. Ne longiorepr olusione utar, rem ipsam aggredior, eorum, quae a reditu egimus, exactam Ser. V^ae rationem redditurus.

Ad duo praecipua capita revoco ea, quae Ser. V^a benignissime nobis iniunxit. Alterum libros spectat in adornandam editionem aeterna memoria dignissimam necessarios. Alterum disquisitionem exigit eamque accuratam circa ordinem vitae b. Raymundi chronologicum de integro excutiendum eamque praeterea operum partem, quae discrepantibus sententiis in dubium revocatur. Postremum hoc et otio et tempore indigere satis perspectum est Ser. V^a ego me nihil neglecturum iterumque polliceor quo tam ipsa iuxta ea pio desiderio undequaque fiat satis, ei rei multos iam dies me impendisse...[1] posse. Primum autem promovere ultro, ut coram exposui, nempe recurrendo ad P. Custurerium, cuius potissimum auxilio usus fueram in consummando catalogo, quem in Actibus editum videt Ser. Cels. V^a, coeperem, priusquam a Ser. Cels. V^a ad aulam evocaremur, nec distulisset P. Custurerius ad postulata mea respondere, nisi victricia triumphantis Ser. regis n^i Caroli arma Gallicum iter, quod insistere solebat, interclusissent. Haec nimirum diuturnioris et insolitae morae causa fuit, eademque me impatientem cohibuit, ne citius Ser. V^am de rerum statu certiorem facerem. Aliam igitur viam iniit praefatus Pater usus patrocinio et benevolentia P. Tonnemann, regi a confessionibus, cuius fasciculo responsorias suas inseruit Vienna a paucis diebus duo ad me distinatas. Qua porro voluptate delibutus fuerit indefessus ille b. Raymundi vindex, ubi meditatam clarorum operum editionem percepit, malo Ser. V^a ex eius litteris intelligat, quam ex iis aliqua parcius ego delibem. Ita loquitur: Summopere delectatus sum...[2] Pergit eadem ferme phrasi extollere felicem solertiam D. bibliothecarii Ser. V^ae in congregandis b. martyris opusculis, quam in rem obsequia sua seque totum Ser. V^ae humillime defert nihil praetermissurus, quo res egregie concepta promoveri queat. Neque his stetit Custurerii zelus. Accessit continuo P. confessarium regium eique bina porrexit Actorum Lullianorum a nobis illustratorum exempla, [sic! vol dir tal vegada exemplaria] *ut de tota re*, inquit, *instructus sit, cum Ser. El. Pal.^us regi scribet circa opera Maiorica accersenda.* Ex his abunde perspicit Ser Cels. V^a ita in iis partibus ex nunc res esse dispositas, ut ita dubium non sit, quin Ser. Cels^is desiderio certatim obsecuturi sint Aragonenses, Valentini, Catalani, Maioricenses et omnes uno studio, una voluntate coniuncti, ut quod olim tot votis expetitum est, sub ser. v^is auspiciis ad gloriosum exitum perducatur. Quam eius rei spem conceperit Custurerius noster ex acclusis monitiunculis raptim, ut video, congestis facile colliget Ser. Cels. V^a, quibus alias similes nos impetraturos confido, priusquam de inchoanda editione serio cogitatur. Atque interea, ut rem a Ser. V^a commissam pressius urgeam, proximis, cum conveniam super examine faciendo dialogi manus-

1. Profiteor tatxat; lo demés illegible.
2. Cfr. C. I, al principi; pàg. 42.

cripti inter Raymundum et Monachum a Ser. Va mihi in manus consignati, quodque ego recreationis ergo[1] non semel evolvi, ut dubiis meis tam diu Custurerium fatigem, donec aperte veritas elucescat. Subsidia alia Ser. Cels. Vae opportuna suggesseram in minori bibliotheca Parisiensis Sorbonae. Quem in finem censui interpellandum virum litteratis notissimum Abbatem Pregonium [!] comitem consistorialem, toti eruditorum reipublicae ita carum, ut eorum decus et patronus passim nuncupetur. Haec sunt doctorum hominum de eo elogia, quae longe potiori iure Ser. Cels. Vae tribuenda esse nostra nos experientia abunde docuit. Non est adulari meum, vera pronuntio, si maecenatem quis redivivum asserat, non alium ei magis consimilem, quam Ser. Vam repertum iri. Ad abbatem redeo; cui ego mox a reditu nunquam satis laudandum Ser. Cels. Vae propositum de procuranda Lullianorum operum editione generali tot iam saeculis desiderata, unaque indicaveram, eius auctoritate et patrocinio opus fore, ut volumina undecim variorum operum simul compactorum, quae in Sorbona asservantur, Ser. Cels. Vae saltem commendarentur, ut cum aliis collata necessariam lucem afferent. Nihil ex responso immutatum volui, servata phrasi et sermone ipso gallico. Ita scribit. A l'Isle St. Cosme sous Meulan le 30. Octob. 1710. La collection de tous les ouvrages...[2] Haec a me praescita hactenus, El. Serme, grata fore tam certo confido quam explorata mihi est incomparabilis vestra in me sociosque meos vereque paterna propensio, cui obsecundare nec laboris nec operis est nostrae esse vel tum[3] confitemur, maxime cum Ser. Cels. Va solita sua magnanimitate se nobis obstrictam testari non dubitat. Aeternum animo meo insculpta manebunt ultima illa Sertis verba, quibus Seram protectionem suam clementissime nobis addicere dignata est, quando inviti ab eius aspectu divellabamur. Exiguam hanc, obsecro, Ser. princeps, gratitudinis nostrae tessaram accipe, meque studiorumque meorum socios Sermo nomini tuo devotissimos perpetuo favore proseguere, tuere, defende.

4. — *L'Elector Joàn Guillem al P. Sollier. Düsseldorff, 25 novembre 1710*

Li dóna les gracies pels «monitiuncula» del P. Custurer; ja se li donarà resposta d'altre costat. L'Elector s'estén sobre la qüestió «materia prima», interessat per l'alquimia. A causa dels llibres que s'hi refereixen, el P. Custurer hauría de donar una ullada al Convent de Franciscans de Mallorca de la Biblioteca del qual l'Elector posseeix el catàleg.

Tandem expectatissima Rev. Sae sublevarunt inquietudinem animi mei, quam ex diuturno silentio illius conceperam, cogitavi, vix non dies antiquos et annos aeternos in mente habui, ex quo cara illius praesentia me destituit, mirumque videbatur in horologio Achatz umbram decem lineis retroagi potuisse, me vero, ne umbra unius lineae a Rev. Sa consolari, porro ne ea in sinistram partem accipiat, quae a Rev. Sa circa donativum meum a me factum allata, mihi modo confabulandi materiam subministrant, summopere placuere, quae de conatibus suis in promovenda causa Lulliana retulit, quaeque ex adiecto schemate a Clo P. Custurerio transmisso conspicio, confirmat sedulitatem S. Revae relatio gratissima D. Abbatis Prigonii, quae omnia spem maximam nobis ingerunt fructuosi exitus tanti moliminis.

Perlegi, quantum exigua mora temporis licuit singula puncta monitorum R. P. Custurerii, quae et hactenus observata sunt ad amussim et pluribus aucta illi, quorum opera pariter in hoc negotio utimur, ad singula puncta enucleatius responsum accipiet praefatus R. P. Custurerius, quam primum iis, quae officia praesentiora exi-

1. Sic! tal volta calami lapsus, en lloc de causa.
2. Cfr. carta 2, pàg. 43.
3. El text no és clar, però el sentit se pot interpretar.

gunt extricatus liberiorem manum admovere potero, monitis tamen salutaribus exasciandis. Unum est quod praetermittendum censui praecursoris loco, concernit illud punctum 6. monitorum praenominati laudatissimi Pis. Textus sic se habet : *Ea quae fortassis durius uno loco affert mollienda et explicanda sunt aliis eiusdem s. martyris textibus ad eandem rem spectantibus... Ex. gra. materiam primam admittunt Lullistae, aliqui moderni communem et numero eandem in omnibus compositis, unde in miseras augustias deducuntur, circa transsubstantiationem eucharisticam.* Sapientissimum est hoc monitum, cui si ipsimet P. Custererio insistere placuerit cum magna duratione, virtute, potentia et sapientia, haud dubie videbit sequentia annotata a me facta esse verissime nosque hanc illius regulam sanctae executioni mandasse.

1º hanc sententiam de prima materia communi et numero eadem in omnibus compositis non Lullistarum esse inventum, sed ipsius ill. Dris, dogma certum et infallibilibus argumentis roboratum, quod videre poterit in lectura super artem inventivam in mille quaestionibus minutis, de quaestione elementi communis, fol. mihi 211 in libro impresso Valentiae a. 1515. Hic liber habetur etiam in bibliotheca regali conventus s. Francisci Maioricensis civitatis, prout ex indice, quem a dicto conventu accepimus, patet : estque tomus 11mus. Quaeso inspiciat P. Custurerius eum locum, pariter consulat Lullium im eodem tractatu de eucharistica transmutatione agentem, habetur enim eo loco integer tractatus, ut videat, in quo subiecto species panis et vini post transsubstantiationem sustentetur.

Ulterius et 2do consulat quaestiones dubitabiles in 4. libr. sentent. eiusdem ill. Dris, qui liber etiam habetur in dicta bibliotheca tom. 6. et legat quaest. 129. libr. 3. sentent. et quaest. 63. libr. 2. sentent. et quaest. 61. eiusdem libro 2, quae sic audit: *Utrum materia omnium sit eadem secundum essentiam et secundum numerum.* Quaeso legat hoc capitulum, et nisi talpae sumus, nobiscum iudicabit, sunt enim Lullio synonima elementum commune, materia communis, hyle, chaos, genus generalissimum, quibus terminis pleni sunt ipsius libri, quod autem credat R. P. Custurerius, in miseras angustias cogi Lullistas annutu huius sententiae, tamdiu credere ipsi liberum esto, quamdiu vacabit ipsum autorem penitius penetrare collatis inter se locis et textibus, quae miseriam hanc facile diluent.

Haec raptim me sacrificiis P. Sae commendans manensque Rev. Vae addictissimus

Ioannes Wilhelmus Elector
m pp.

5. — *El P. Sollier al P. Custurer. 9 gener 1711*

Resposta a la carta núm. 1. Li dóna compte de la seva correspondencia amb l'Elector. A la Cort ha conegut en Büchels, que hi col·lecciona mss., i en Salzinger, que els examina. Volen, però, amb preferencia, llibres de química, per lo qual no foren ben rebuts els suplements d'en Sollier a les A. SS. A Düsseldorff s'entossudeixen, en efecte, en creure en el viatge d'en Lull a Anglaterra. Adjunta a la carta va una copia del llibre regalat de l'Elector al P. Custurer pregant-lo que l'examini.

Mutata apud vos ludicra, si ita loqui licet, belli et victoriarum scena via demuo aperitur, qua R. Vae saepius amice conveniam. Redditae sunt ultimae R. Vae datae 3. sept. et via Viennensi ad me destinatae, quibus acceptis continuo scripsi ad Ser. El. Palum faventum vestrum in Hispania ad procuranda Lulli opera ei opportunissimam occasionem. Quid ultra per suos moveat aut imposterum moturus sit, haud equidem scio, curis fortasse urgentioribus principem modo occupantibus. Quae interea a nobis fieri postulat, ea quamprimum censeo expedienda. Id iam scire convenit R. Vam, me cum P. Ianningo mense sept. praeterlapso ab ipso Sermo principe ad aulam evocatum,

postquam iste acta omnia b. martyris avidissime evolvisset, ibi amabilissimi principis alloquio frui licuit et cum D. bibliothecario alioque sacellano abbate, nomine Salzinger, qui Lullianae rei intendit longa conferre consilia. Vidimus illic numerum magnum codicum undequaque conquisitorum, in quibus evolvendis totus est Salzingerus, Buchelius in colligendis. Post collationes non unas observavi et principem et adiutores, duo potissimum velle et quaerere eaque percupere a me praestari. Primum quidem, ut, quae illi nova repererim ad Lulli vitam spectantia, ea ego accurate prius examinata in Actorum Lullianorum supplemento non gratum adiicere, quod ultro ei libentissime in me recepi. Alterum libros spectat, atque hic suspicor aquam haerere. Audiveram aliunde Ser. Elem chimiae pridem in paucis deditum, idne recreationis gratia faciat an lapidis philosophici indagandi studio exploratum non habeo. Vellent itaque viri illi (ita equidem opinor) vellent, inquam, libros chymicos b. Raymundi plane vindicare. Eo enim spectabat praedictus Olaus Borrichius atque item notata accuratissime loca Lulliana omnia, in quibus alchimiae favere videtur. Atque id inter alia insinuatum, peregrinationem ferunt a me ordinatam non esse extra controversiam : utpote cum iter Anglicanum omnino expunxissem quod tamen videtur Lullo tribuendum, tametsi non satis constaret, sub quo Angliae rege id factum fuisset, Anglis ipsis in suorum regum chronologico ordine, (ut aiebant ipsi), non satis constantibus. Ad haec modeste subrisi, ne quid tamen offenderem; ultro pollicitus sum, me rem totam diligenter iterum discussurum. Ceterum pro chimicis libris certari, ex eo confeci luculentius, quod Sermus ipse in ultimo eloquio dialogum ms. mihi in manus dederit, cuius hic copiam habet R. Va. Nimirum eo res redit, artem chimicam exercuisse Raymundum, eius artis principia cum Lullisticis arctissimo vinculo connexa. Atqui hoc perspicue, ni fallor, intelliget R. Va ex adiecto ultimarum Sermi litterarum ad me datarum extracto, quod fideliter cum dialogo transscribendum curavi. Hic mihi et scientia et industria R. Vae opus est, ut cum hominibus Lullianae doctrinae non imperitis congredi possim, eaque tueri, quae ad abprecanda Lullo chimica opera post Vincentium Mutum et R. Vam in tractatu meo stabilire conatus sum. Ad peregrinationis seriem quod attinet, necdum allatum est quidquam, quod non facile convellere possim. Nam quae ex notato dialogo, quem submitto, adiecta confici putant, ea nullo negotio eliduntur, ut observatiuncula mea manifestum facit. Ne pluribus R. Vam fatigem, rogo et obsecro tractatulum acclusum quam potest studiosissime examinet, meque subinde commonefaciat, quid ad haec et huiusmodi alia haud dubie secutura reponere oporteat, ut ex procuranda operam Lullianorum editione chimica omnia eliminentur. Notabit R. Va marginales additiunculas in dialogo alia manu scriptas esse, quas Salzingerum adiecisse vix dubito. Ut sunt, *Mutus obmutescit* etc.

Reliquum deest, ut Vae immortales gratias ex animo agam pro ea sollicitudine, qua rem nostram prosequi dignatur apud Maioricenses suos, quibus laborem nostrum adeo gratum accidisse vehementer gaudeo. Parata hic sunt exempla[ria] reliqua Actorum b. martyris, et Gasparem Pinnam, de quo in tuis, R. Va, avide expectavi.[1] Quod si is forte non compareat, poterit R. Va viam assignare, quo tutissime Maioricam transmitte posse existimet. Felicissima et faustissima omnia anni ineuntis exordio eiusque decursu R. Vae mecum apprecant Papebrochius et socii alii. Ego...[2]

1. El text és segur, però el sentit no és clar.
2. Manca el final.

6. — *El P. Custurer al P. Sollier. Barcelona, 5 febrer 1711*

Fa preguntes sobre la transmissió de cartes i demés envíos. El P. van Eych encara no ha arribat. En Custurer està treballant encara, fixant-se en la crítica de textos, en el catàleg lulià. Envía diversos llibres (*perla de Cataluña, liber de fine, desolatio, breviarium Maioric.*) que, en part, s'han de donar an en Büchels. Actes del procés de S. Ignasi.

Sub initium mensis sept. aut finem aug. anni elapsi scripsit R. V^a^ per P. Vitum Georgium Tonnemann, qui tunc Bilbili erat cum regio exercitu et mihi promisit se litteras missurum sub suo fasciculo procuratori provinciae R. V^ac^ Antwerpiam mittendas : tunc enim iam mihi interclusa erat via Baionensis. Quoniam vero litterarum illarum nullum accepti responsum, non potero iterum mihi non gratulari de inexpectato novo patrocinio, quod accessit causae Lullianae in Se^mo^ El. Pal^o^, qui a nobis summopere expetendam editionem sponte curat; imo et de sedulitate et diligentia, qua D. Bouchels rem sibi demandatam promovet, cum felix eius sollicitudo plura opuscula b. martyris manibus quam reliqui mente complexi simus. Quid autem ipse praestiterim, et praestem hic Barcinone intelliget R. V^a^ ex monitiunculis huic epistolae acclusis, quibus solum addendum est, R. P. Wenach[1] in gravioribus fortasse occupatum, nondum venisse [ad] collegium nostrum, ut rem omnem conferre possemus : me autem pergere, prout aliae occupationes locum praebent in conficiendo catalogo operum b. martyris quae Barcinone reperiuntur, quae satis multa sunt et antiquissima; nec res est unius diei opus cum conferenda sint mss. cum impressis, examinandum sit an[2] sint opuscula s. martyris, ea quae titulis carent subindeque in opusculo ipso appareat esse opus ipsius : aliaque discutienda sint.

Transit nunc ab hoc collegio Barcenonensi ad collegium nostrum Gerundense frater noster laicus, per quem mitto ad P. Rect. illius collegii P. Franciscum Alemañy fasciculum, quo continetur liber Argayzii inscriptus Perla de Cataluña, iamdiu R. V^ac^ a me promissus, duo item memoralia sive libelli supplices simul compaginati, circa propositiones impositas b. martyris, duo item ipsius opuscula, alter inscribitur de fine, alter desolatio, qui subnectitur vitae scriptae a Ioanne Pegni : rogoque P. Rect. Gerundensem, ut fasciculum mittat Parisios ad P. Lallement, et in eius absentia P. German, quibus etiam scribo, ut fasciculum mittant R. V^ac^ quem oro, ut libellos supplices, et genuinum b. martyris opusculum tradat D. Bouchels ad ornandam editionem suam : includitur eodem fasciculo breviarium antiquum Maioricense in cuius dominica infra octavam vel post octavam omnium Sanctorum leguntur lectiones de ss. Capello et Bassa, quae licet nunc non recitentur, permanet tamen eorum cultus in ecclesia cathedrali et alibi, de quo fusius cum licebit rem explorare Maioricae.

Germanus meus frater non cessat ibi rem nostram urgere; quoniam vero nunc laborat illa insula magna caritate rei frumentariae, nihil nisi verba obtinuit; non dubito tamen rem, etsi sero, habituram eventum. ...[Demana un memento en la Missa. Salutacions al P. Papebroch i als Bolandistes. Postdata.] Dictum est mihi in archivio huius collegii asservari processum confectum pro canonizatione s. P. n. Ignatii. Si R. V^a^ indiget eo, curabo ut transcriptus mittatur : audio etiam alia huic asservari ad idem argumentum spectantia. Cum expeditus fuero a 2da contione, quam iam debeo habere in hac civitate, omnia persolvam et monebo de praefato processu. Poterit R. V^a^ respondere per P. Franciscum Alemañy Rect. nostri collegii Gerundensis : et si res petat duplicate per P. Vitum Georgium Tonnemann, confessarium regium.

1. S'al·ludeix al sovint citat P. van Eych.
2. L'original diu : *in*.

7. — *El P. Custurer al P. Lallemand. Barcelona, 5 febrer 1711*

Aquesta és la lletra acompanyatoria citada en la carta anterior, de la que resulta que el P. Sollier, en carta al P. Custurer, de 1.r d'abril de 1710, s'ha preocupat del procés de Sant Ignasi.

Anno elapso, cum essem Bilbili, accepi litteras datas prima die Aprilis, quibus mihi iniungebat P. Ioannes Baptista de Sollier, scriptor Actorum Sanctorum, ut ad se per R. Vam mitterem librum pertinentem ad s. P. n. Ignatium : quoniam vero ei etiam mittendi erant libelli alii ad eundem Patrem, rem distuli, donec omnia parata haberem. Iussus fui deinde Barcinonem transire, ubi comparatis omnibus, mitto fasciculum, quo omnia continentur, subscriptum R. Vae et R. P. German, R. P. Francisco Alemany Rect. nostri collegii Gerundensis, qui curabit fasciculos devehi ad R. Vam, quem enixe deprecor, ut ignoscat importunitati meae, mihi multa iniungat, quibus me possim probare obsequentem et affectum R. Vae et P. German, quorum me sacrificiis et orationibus totum commendo.

8. — *El P. Sollier a l'Elector Joàn Guillem. Anvers, 4 juny 1711*

El P. Sollier demostra que la cronología no deixa lloc a un viatge d'en Lull a Anglaterra. Altres observacions metòdiques sobre aquest punt i l'opinió de que en Lull hagi sigut alquimista.

Ad paragraphos VI, VII et XI commentarii mei praevii ad acta b. Raymundi Lulli.

§ § VI et VII disponitur ordo chronologicus totius vitae et peregrinationum b. Raymundi Lulli, ibique ex indubitata scriptorum omnium auctoritate statuitur b. martyrem ultra annum MCCCXV vitam non pertraxisse. Ex eadem serie clare, ni fallor, evincitur tot tamque praecipitatas et successive connexas peregrinationes nullum spatium vacuum relinquere, quo b. vir sanctus in Angliam traiicere, multo minus ibi ad tempus aliquod commorari potuerit.

His non obstantibus reperiuntur viri cetero eruditi, qui Raymundum nostrum et in Anglia fuisse et ibi auri signati milliones aliquot confecisse existiment, et quidem nummos aureos, quos supremos (souverains) vocant, in usum belli sacri destinatos, quibus rex Angliae (quisquis ille fuit) abusus sit contra Francos aliosque Christianos principes, hostes suos.

Ut haec, historia dicam an fabella, ad aliquam verisimilitudinis normam exigatur, inveniendus est Eduardus aliquis (nam ita regem passim indigitant, sub quo Raymundus nummos aureos cuderit) inveniendus inquam rex Angliae Eduardus, qui aut bello sacro aliquando interfuerit, aut saltem ad illud pecuniam collegerit. Opportune autem haec omnia cadere posse videntur in tempora Eduardi I, qui regnavit ab anno 1273 ad 1307, vivente tunc b. Raymundo Lullo. Congruitates, quales in eum regem concurrunt, utpote qui bello sacro ante coronationem interfuerit, et toto deinceps regni tempore pontifices Romanos spe belli sacri rursum suscipiendi lactaverit, quem in finem decimas ecclesiasticorum bonorum obtinuit etc. ut patet ex Anglicana historia, et brevius legi potest in Bibliotheque choisie D. le Clerc, tomo 20 a pag. 118.*

* *Bibliotheque choisie.* Tome XX, pàg. 47 ss. Recensió sobre Thomas Rymer, Foedera, Conventiones, Litterae, cuiuscumque generis Acta Publica inter Reges Angliae et alios quosvis Imperatores, Reges, Pontifices, Principes vel Communitates... Els fragments d'actes citats pel P. Sollier, se troben en Rymer, pàg. 36, 122, 130, 201, 202, 235, 259, etc. Tom. II. Londres chez les freres Churchill 1705.

Equidem nullum alium regem reperio, in quem tam accurate quadrare possit pecuniae a Lullo cusae abusus, qua nimirum Gallos et Scotos agressus fuerit etc. Hactenus verisimilitudo.

At vero ea plane evertitur ex libro D. Nicholson, *de monetis Anglicis*, non ita pridem edito, cuius extractum lego in ephemeridibus Trivultaneis (Memoires de Trevoux)* mense Septembri anni 1710 pag. 1562. Probat citatus auctor in eo opere primam monetam auream in regno Angliae cusam esse sub Eduardo III. (alias V) qui coepit regnare anno 1326. Operae pretium esset ex ipsomet libro quem in fonte necdum legere licuit, intelligere, quo primum anno praefata moneta conflari coeperit, cum multis annis Eduardis ille regnaverit. Mihi satis et abunde est conflatam et cusam esse multis annis, postquam Raymundus in vivis esse desiisset. Unde manifeste conficitur praetensos aureos nummos numquam a s. martyre conflari aut cudi potuisse. Ruit etiam tota verisimilitudo a belli sacri susceptione desumpta, cum nullus, quod sciam, historicus scripserit, Eduardum III bellis Gallicis aliisque satis occupatum de peregrinatione Palestina umquam cogitasse, nempe cum Christiani, capta Ptolemaide, ex ea plane essent eiecti.

Si igitur vera est Nicholsoni narratio, omnino statuendum nobiscum est, numquam in Anglia fuisse Raymundum, saltem numquam ibi aurum aut aureos nummos conficere potuisse.

9. — *El P. Sollier a l'Elector Joàn Guillem. Anvers, 4 juny 1711*

Continuació del borrador precedent.

Varia armorum in Hispaniis fortuna remotam multis modis importunam attulit rebus nostris bene inchoatis, quam adeo tuli impatientius, quod ea ratione viam mihi praeclusam intelligerem, quominus Ser. Cels. Vª votis ea, qua vellem promptitudine obtemperare possem. Id quam ardenter praestare cupiam, testes mihi sunt studiorum socii, apud quos saepe conquestus sum et queror in dies, fidem meam apud Ser. Cels. Vam non parum sane periclitari, dum me in ea servanda aut minus ferventem aut saltem minus quam par est promptum ex longis illis dilatationibus suspicabitur. Superos rogo, talem a mente Ser. Vae opinionem procul abesse velint, rerumque seriem patrocinio suo ita disponere dignetur, ut sedula mea in urgendis rebus constantia Ser. Vae sit quam perspectissima. Dum haec animo saepe revolvo, afferuntur a biduo expectatissimi Custurerii litterae Barcinone datae 5. febr. post menses nempe quatuor taediosae peregrinationis. Gratissimas illas mihi fuisse, nihil attinet verbis exprimere, continuo me accinxi, ut ea, quae negotium a Ser. Vª mihi commissam concernunt, accurate describerem, quod nunc facio et ad eam protinus transmitto. Haec inter utcumque grata, quod aegrutidinem summam afferat, videlicet litteras meas sub anno praeteriti finem ad Custurerium et rursus anni huius principio datas cum copia disputationis Raymundi et Monachi de possibilitate alchimiae atque item extracto responsoriarum vestrarum ad monitiunculas spectante verosimiliter intercidisse, nisi fortasse, quod sperare ausim, Caesaraugustae, quo destinatae sunt, adhuc serventur, donec Barcinonem transire possint. Utut ea se habeant, dum maiora moliri prohibeor, novum exhibeo Ser. Cels. Vae diligentiae nostrae argumentum, cui utinam id genus plurima adiungere integrum foret, quibus Ser. Cels. Vª late perspiceret nequaquam in obliviosos, nedum in ingratos collocata fuisse regiae suae muni-

* Article CXXVIII. Of the English Medals and Coins etc. C'est à dire, Traité des Medailles et des Monnoyes d'Angleterre, depuis la Conquête jusqu'à la fin du Regne d'Elizabeth. Par Guillaume Nicholson à Londres.

ficentiae monumenta. Ne vero prolixioribus litteris Ser. Vam gravioribus iam curis distentam fatigem, tres alias Custurerii monitiunculas, undecim primis subiungendas cum extracto ex eius epistola, separata in scheda accludo, ut commodius cum Abbate Salzinger aut D. Buchels communicari possint. Unum etiam est, quod praetereundum non censeo, a me non ita pridem observatum; quod si verum est, evelletur omnino scrupulus ex eorum animis, qui putant b. Raymundum Lullium aut in Anglia unquam fuisse, aut ibi aurum signatum ex artis suae regulis confecisse. Atque hoc in eadem charta eruditissimis illis viris suggero, ut maturius rem examinare non graventur. Ego certe, quo chronologicum Lullianae vitae curriculum attentius, peritius severiusque excutio, magis magisque persuadeor,* Raymundum illum, quo de agimus, numquam Angliae limites attigisse. Id si Ser. Cels. Va non satis ad evidentiam probatum a me existimet, demitissime rogo, ut per praefatos clarissimos viros rationes proponi imperet, quibus verisimilis reddatur sententia meae opposita; spondeo me ad singula, quam potero acuratissime responsurum, isque, meo quidem iudicio, unus et verus modus est, quo eruta veritas plane elucescat.

Segueixen frases d'afecte en florit estil.

10. — *El P. Sollier al P. Custurer. Anvers, 21 juliol 1711*

Resposta a la carta núm. 6 que no arribà fins a la fi de maig. Sospita que la seva carta (núm. 5) no hagi arribat, per lo qual li n'enclou una copia. L'Elector li ha demanat la seva col·laboració, però en Sollier tem haver sigut massa clar. El P. van Eych no ha de saber res de tot això.

Accipio Parisiis a P. Lallement librorum sarcinulam per Rev. Vam via Gerundensi ad nos feliciter destinatam. Litteras praecursorias miserat idem Pater, suis acclusas, sub finem mensis Maii, quas dederat Rev. Va Barcinone 5a februarii. Responsum huc delatum est, ut una de omnibus completam et integram Rev. Vae rationem redderem. Auspicabar a sarcinula in qua reperti sunt sequentes libri : 1o La perla de Cataluña auctore Gregorio Argaizio pro suis multiplicibus meritis exornando depectendoque dum ad Iulii finem pervenerimus sanctissimi patriarchae nostri acta illustraturi. Summae Rev. Vae habendae sunt gratiae pro insigni in parentem studio quod utinam filii omnes imitarentur ea subministrando quae eius amplificando gloriae conducere posse existimant. Eo spectant processus de quibus memini Rev. Va in postremarum litterarum suarum appendice quorum proinde copia non poterit non esse nobis gratissima siquidem iudicio Rev. Vae in huiusmodi rebus perspicacissimo, digni censeantur qui in actis S. P. N. locum aliquando habeant. Ut verbo dicam, quidquid aut Barcinone aut alibi reperierit Rev. Va quod eo conferre quoque modo possit, gratiam a nobis inibit maximam, si talium scriptorum ecgrapha procurare dignata fuerit.

Aderant praeterea : Collatio seu comprobatio articulorum Lullianorum, libellus de fine, vita per Dr. Segui et breviarium Maioricense. Reliquis ita utar, ut praescribit Rev. Va, eos nimirum proxima occasione Dusseldorpium transmittendo, ut ea ratione editionis curatores de vita et doctrina b. Raymundi certius edoceantur.

Iam vero, cum ex praefatis Rev. Vae litteris intelligam, priores meas 9. Ianuarii datas aut intercidisse aut saltem ad Rev. Vam non pervenisse, cogor duplicata praemittere et epistolae et eorum scriptorum, quae tunc erant acclusae, ut ex iis perspiciat Rev. Vra, quo loco res Lullianas Dusseldorpii offenderimus, cum nos eo Ser. Elect. evocavit. Scripsi ad ipsum 4. Iunii proximi elapsi, fuseque exposui egregios Rev. Vae conatus et indefessam operam in iis colligendis, quae a nobis Cels. S. Serma

* En lloc de confirmor que ha sigut esborrat.

postulaverat. Adieci posteriores monitiunculas aliaque omnia, quae ad rem facere posse existimavi. Plusculum fortasse, quam scire voluerint Dusseldorpienses! Nam cum animo alte semper repostum inhaereat, quod in duplicata indicavi de arte chimica Lullo affricanda, mentem fortasse nimis dilucide explicui, dum notulas aliquas expedivi, quibus aurum Lullianum in Anglia cusum plane evanesceret. Non erit ingratum Rev. V^ae^ brevium earum notularum copiam hic adiectam oculis intueri. Utcunque res se habeat, nihil hactenus responsi ad me datum est, unde perendie alteras ad Ser^mum^ litteras exarare statui, ut de libris a Rev. V^a^ acceptis faciam certiorem. Nihil interim me movebunt hominum istorum praeiudicia, quominus et b. Raymundi peregrinationum seriem exclusa prorsus Anglia vindicem et chimicas periclitationes ab eo quam longissime removeam, quidquid Olaus Borrichius aliique incassum obganniant. In iis iam versor, Custureri amantissime, et si te recte novi, non is es, qui a recte probatis stabilitisque vanis ratiunculis commotus vel ad latum unguem discedas. Tales videntur, quas dialogus ille suggerit, a Ser.^mo^ ipso mihi in manus traditus, cuius, ut iam dixi, ecgraphum pridem misi et hisce rursus accludo. Haec inter nos, Rev. P., nihil enim magis caveri cupio, quam ne Rev^mus^ P. van Eych mihi alias notissimus, horum quidpiam resciscat. Notissimus is mihi, inquam, habetque fratres germanos duos, mihi amicissimos in hac nostra provincia, cum quorum iuniore iter Romanum ab annis quatuordecim confeci, tum ab illo patre optime exceptus, cum in aula Dusseldorpiensi primum ageret Ser^mi^ eleemosynarium, ut aiunt, seu sacellanum primarium, alia tunc veste indutus. Haec scribo, ut sciat Rev. V^a^, quocum homine rem habeat, atque adeo prudenter circumspiciat, quid et quomodo cum eo tractandum sit, nulla unquam mei facta mentione. Haec ad praesentem procurandae operum Lullianorum editionis statum et progressum satis dictae sunt.

Ad rem nostram particularem quod attinet, nullus hactenus mercator Piña, nullus eius nomine nos convenit, sic ut veresimillime nobis insalutatis ad propria remeaverit. Interea manent hic otiosa reliqua Actorum Lullianorum exempla, quae Maioricensium aliorumque eius cultorum famem explerent potius satiarentque. Quapropter Rev. V^am^ rogo dispicere dignetur, qua ratione ad vos transmitti queant. Dum mecum omnia recogito, videor iam invenisse non omnino respuendam, siquidem ita visum fuerit Rev. V^ae^. Accidit nonnunquam, ut terrestri itinere sarcinas librorum Mediolanum destinemus. Quid si vestigia eadem premimus sarcinamque Genuam curemus transferri, unde eam non incommmode data occasione accersere possit Rev. V^a^ praevieque monere procuratorem aliquem, qui eius curam tantisper habeat, dum vela, ventus ceteraeque faveant? Videt Rev. V^a^, id mihi unice cordi esse, ut quam promptissime simul et tutissime Rev. V^ae^ et Maioricensium votis, qua licet, faciam satis. Nec dubia mihi unquam fuit eorum benevolentia, nec de ea dubitabo inposterum, quamdiu Rev. V^a^ et P. Guillermus patrocinium nostrum suscipere, ut hactenus fecerunt, deinceps dignabuntur. Responsum Rev. V^ae^ avide expectabo, cuius interea S^smis^ sacrificiis me demisse commendo.

Vivit et valet etiam nunc senex noster emeritus * annorum 84, quem diu precor sospitem nobis Deus conservet. Is cum aliis meis collegis prospera omnia Rev. V^ae^ cordatissime apprecatur.

P. Daniel Papebroech.

11. — *El P. Sollier a l'Elector Joàn Guillem. Anvers, 23 juliol 1711*

Fent referencia a les cartes núms. 8 i 9, envía dos llibres i anuncía que encara n'enviarà d'altres quan li plagui a l'Elector i si aquest no els ha rebut per altres conductes.

Accepi sub Maii proxime elapsi finem diu expetitas P. Custurerii litteras 5. Februarii Barcinone datas, quibus accluserat duplicatas suas monitiunculas non nullis aliis ad calcem auctas. Harum continuo ecgraphum ad Ser. Cels. Vam transmisi, nempe 4. Iunio praeteriti, cum litterarum praefatarum extracto, qua parte negotium Lullianum complectabatur. Adiunxi porro de meo notatiunculas aliquas ad §§ VI, VII et XI commentarii mei praevii in acta b. martyris, firmaturus, ut opinabar, sententiam a me illic ex eorum auctorum consensu stabilitam, demississime rogans Ser. Vam, ut per clarissimos viros, quorum opera in hoc negotio utitur, ea reponere non dedignaretur, quae tum peregrinationum seriem, tum explorationes chimicas concernere quoque modo poterant rei penitus inspiciendae, excutiendae elucidandaeque gratia, quibus in disquisitionibus[1] labor noster, studia, vigiliae unice versantur ad maiorem Dei et sanctorum eius gloriam, qua possumus, illustrandam propagandamque. Praefatis modo accedit, quod et ego scriptorum omnium pridem via Caesaraugustana ad Custurerium destinatorum transscripta nova confecerim eaque via terrestri Barcinonem deferri curaverim, brevi, ut spero, impetraturus responsiones ad dubia et difficultates tum oretenus tum scripto a Ser. Va propositas. Hoc unum incredibili me afficit aegritudine, quod temporum iniquitate, longis terrarum spatiis, iterum infestatione prohibitos non eo, quo maxime vellem successu et promptitudine imperata facere aut liberum sit aut integrum. Atque haec sunt Serme Pr. taediosarum morarum inevitabiles hoc tempore causae. Haec ferme nuperarum litterarum summa. Suspicor enim gravissimas occupationes, quibus et universim sacrum Romanum imperium et Ser. Vam implicuit luctuosissimus Augustissimi Caesaris,[2] Ser. Vae nepotis obitus, nunquam a nobis satis deplorandus; suspicor, inquam, curas illas ingentes a nuntiis nostris Ser. Vae animum tantisper avertisse. Interea ex Hispania afferuntur opuscula nonnulla a P. Custurerio ad me transmissa, sed ad Ser. Vam destinata, quorum hic titulos subiicio.

Primus tomus in fo. continet *Collationem seu comprobationem centum articulorum Lullianorum per F. Nicolaum Eimeric in suo olim directorio compilatorum* etc. factam *cum ipsis archetypis libris magistri Raymundi Lulli* per iuratos Maioricenses anno 1612. Item : *Transsumptum memorialis in causa pii eremiti et martyris Raymundi Lulli, quae nunc Romae vertitur coram Ssmo, per adm. Rev. F. Ioannem Riera etc. in Romana curia hanc causam agentem.* anno 1627. Libelli alii minori forma hos praeferunt titulos : *Vida y hechos del admirable Doctor y Martyr Ramon Lull, vecino de Mallorca, compuesta per el Doctor Juan Segui*, etc. cui adiungitur un *Tratadillo llamado Desconsuelo compuesto por el mismo Martyr digno de ser leydo y considerado.* Impressio est anni MDCVI.[3] Demum in eadem forma : *Divi Raymundi Lulli Martyris Doctorisque divinitus illustrati libellus de fine* etc. typis editus Palmae Balear. anno 1665. Hos ego libros ad nutum Ser. Cels. Vae paratos habeo ea via et modo ad Ser. Vam transvehendos, quem mihi praescribere dignata fuerit, nisi forte clarissimis rei Lullianae curatoribus iam nunc de iis sit aliunde provisum. Quo etiam casu eos videre iuverit, ut cum aliis aut editionibus aut fortasse codicibus manuscriptis eorum perspicaci iudicis examine conferantur. Reliquum est, ut Ser. Vae sincerissime profitear nulla me un-

1. L'original diu disquitionibus.
2. Joseph I.
3. Cfr. Rogent-Duràn. Núm. 28, pàg. 29.

quam maior voluptate perfundi, quam dum huiusmodi se offert occasio, qua devotissimi aistinctissimique Ser. Cels. V^ae animi mei documenta totidem aeternae gratitudinis meae certissima pignora exhibere possim.

Segueixen una pila de compliments.

12. — *El P. Custurer al P. Sollier. Barcelona, 4 setembre 1711*

Aquesta és ja la quarta resposta a la carta, no conservada, del P. Sollier, de 4 juliol 1710. [Les dues primeres núms. 1 i 6 s'han conservat, la tercera, de 27 maig de 1711, es va perdre]. Entretant no ha arribat encara cap carta del P. Sollier. En Custurer sospita un naufragi. El P. Wenech (!) [van Eych] és allí i fa moltes promeses. Però després d'haver copiat l'índex del P. Custurer comprenent les noves troballes de Ms. a Barcelona, ha desaparegut. En Custurer acompanya el seu índex per en Büchels amb el prec de que aquest li envíi el seu. Al mateix temps ell està terminant un índex cronològic.

Ecce iam quarto respondeo ultimo a me acceptis litteris Rev. V^ae datis 4. Iulii 1710, quibus respondi Bilbili sub initium Septembris eiusdem anni, deinde Barcinone 5. Februarii anni labentis via Gerundensi et Parisiensi, qua etiam per destinatos a Rev. V^a P. Lallement, et in eius absentia P. German simul misi fasciculum, quo continebantur petitus tomus Argaizii, breviarium Maioricense, et aliqui libelli pertinentes ad n. b. martyrem : monui etiam per P. Franciscum Alemany, rectorem nostri collegii Gerundensis tuto posse transmitti ad me litteras, quod etiam nunc repeto. Postea vero, 27. Maii, via Italica, per illuc per Maioricam proficiscentem archipresbyterum Petrum Antonium Nicolinum Alcalá, arti generali et doctrinae b. martyris valde addictum. Nullius autem parum litterarum responsum accepi : cumque difficile fieri potuerit, ut omnes ammissae sint, praesertim ea, quae Gerundensi via marique non committenda destinata fuit, timeo magis de naufragio litterarum. Rev. V^ae ideoque nec iudico iterum repetendam congratulationem de novo patrocinio causae Lullianae addito in Ser. Elect. Palatino, nec ea, quae dixi de felici solertia D. de Bouchels, de monitiunculis missis circa editionem faciendam, de sollicitudine, ut Maioricae transscribantur exemplaria, de thesauro Ms. invento Barcinone, de colloquiis habitis cum Rev^mo P. F. van Eych[1] negotiorum actore Ser. El^ris, omnia initio circa hanc rem pollicenti. De indice acuratissimo horum exemplarium ita a me confecto, ut ex illo sine dubio deprehendi possit, an quicunque liber, qui inveniatur, sit idem vel diversus ab exemplari Barcinonensi : propter quod et etiam ad probandum opus esse b. martyris et ad alias difficultates solvendas necesse fuit, ita calamo indulgere, ut index contineat 85 folia in 4.°, minutissimo charactere scripta, quae existimavi curaturum R. P. van Eych,[2] ut transscriberentur Dusseldorpium mittenda, ut mihi singificavit, dum conficebatur index, quamvis eo confecto hominem a mense Maio non viderim, quo tempore mihi dixit se expectare novissima mandata Ser. El^ris, ut statueret et moneret, quid circa hoc negotium agendum; quae profecto nescio an adhuc advenerit. Quoniam vero non suppetit temporis copia, ut tantum indicem transscriberem, alium texui breviorem, quem ad Rev. V^am mitto D. de Bouchels destinandum, ut ex eo facile cognoscat, quaenam hic, quaenam Maioricae extent exemplaria, quamvis in aliquibus aliqua subsit difficultas an libri horum exemplariorum sint ii ipsi, de quibus Nicolaus Antonius locis in eo indice citatis. Quid si D. Bouchels simili idea indicem mitteret, eorum exemplarium, quae apud se habet addita littera P, et nu-

1. O. Wenech.
2. Això ha sigut escrit d'una altra mà, tal vegada del P. Sollier, sobre el nom Wenech, esborrat.

mero êxemplarium catalogo Nicolai Antonii, certe si id praestiterit, pergratum mihi faciet negotio nostro non inutile.

Chronologicum etiam texui indicem eorum librorum, in quibus notatur locus et tempus, quo scripta sunt, vel aliunde id mihi constare potuit, ex quo aliquid vitae b. martyris a me scriptae et chronologiae a Rev. Va illustratae addendum vel leviter immutandum est, ita ut mirum sit tantum inesse concordiam inter noviter inventa et eo quae scripsimus tum in vita cum in catalogis operum b. martyris.

Negotium nostrum Maioricense eo loco est, ut germanus meus frater quaerat modum mittendi Rev. Vae sine sumptibus, id quod ipsi traditum est a dominis iuratis Rev. Vae consignandum, in alicuius gratitudinis indicium. Chronologicum indicem mittam, cum accuratius videro, an aliquid aliud corrigendum vel immutandum sit. Has litteras in Italiam mitto per P. Ioannem Bapt. Diani, qui transmeat Mediolanum, ibi in collegio nostro mansurus, per quem etiam poterit Rev. Va his respondere; curabit enim ipse, ut inde ad me litterae transferantur. Interim me totum offero Rev. Vae commendoque ss. sacrificiis tum Rev. Vae cum P. Danielis Papebrochii ceterorumque sociorum, quos Deus sanctorum Gloriae feliciter sospitet.

Breviter tamen et tutior videtur ad mittendas litteras via Gerundensis, nisi Rev. Va expertus sit, ea via ad me non pervenisse per P. Rectorem illius collegii.

13. — *El P. Custurer al P. Sollier. Barcelona, 24 setembre 1711*

Aquesta és la resposta a la carta del P. Sollier del 24 de juliol a la qual s'acompanyava un duplicat de la del 9 de gener de 1711. De manera que cap carta d'en Sollier s'ha perdut, encara que aquest envío hagi arribat tardanament el 12 de setembre. En Lull tracta d'una manera justa sobre la Transsubstanciació,* mentres que en tracten falsament molts lulistes. L'erro del viatge d'en Lull a Anglaterra prové d'en Borrichius. Segueix una dissertació crítica sobre el diàleg enviat de caràcter novelesc. L'estil és semblant al d'en Lull però s'hi troben contradiccions intrínseques. Particularment rebutja l'opinió de que en Lull hagi canviat amb els anys la seva manera de pensar. L'índex no s'ha d'enviar fins que'ls de Düsseldorff no hagin enviat el llur. Amb el P. van Eych ho ha parlat tot.

Duodecima die labentis Septembris accepi via Gerundensi litteras Rev. Vae datas 21. Iulii, quibus praefixae erant duplicata litterarum 9. Ianuarii, quae ad me perlata non sunt et credo naufragio interiisse. Legi etiam notatiunculas ad chronologiam, fragmentum epistolae Ser. Elris, tractatum b. martyris attributum et notatiunculam Rev. Vae, quae omnia mihi gratissima fuerunt.

Quod ea, quae continentur epistola Ser. El. Palni, quamvis maximas gratias habeam Cels. Sae, quod monitiuncularum mearum memoriam facere dignata sit; quoniam vero eidem Celsni gratum fuit insinuare, me ad singula puncta enucleatius responsum accepturum, istud expectandum censui, ut singulis pro me tenuitate possim satisfacere. Legam interea loca s. martyris abunde et sapientissime allegata, quae spero talia fore, ut cum illis componatur in Eucharistiae sacramento fieri transsubstantiationem totius substantiae panis in corpus et totius substantiae vini in sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus panis et vini: quod non praestant, qui stabiliunt subiectum substantiale commune pani et Corpori Christi, communi inquam communitate etiam reali, quam non habent materia panis et Corporis Christi realiter inter se distinctae, etsi sint formaliter una per intellectum; nequaquam vero subiectum illius admirabilis conversionis, sed termini partiales, quae omnia insinuante Ser. Prpe recte credam explicari a s. martyre, perperam autem ab aliquibus Lullistis.

* Referencia a la carta de l'Elector de 25 novembre 1710. C. 4.

Circa peregrinationem in Angliam addendam vel supprimendam in chronologia, nihil hactenus legi, quod me movere posset a mea sententia. Notatiuncula Rev. Vae additae tractatui nuperrime misso et chronologiae confirmant multa in hac re interfuisse figmenta : quidquid totam rem sibi composuisse videatur Borrichius substitutis unitate ternario numero, regi Angliae rege Siciliae, vel potius Neapolis, et Eduardo primo eius successoribus, ex quorum temporibus deprehenditur falso Raymundo attributos libros chimicos : suique Eduardi auri fame exsaturata (etsi nondum satis) per aureos illos nummos, quos in eius tempora cadere non posse, recte probat Rev. Va ex novissimis ephemeridibus. Immo nec in dies eius successorum post obitum Raymundi, a quo iam defuncto, et ut aiunt, transfuga, nobile Raymundi non appellarentur; nisi alicui placeat eos ita vocitari, quod factos fingat ex pulvere illo chrysopaseo, pluribus a discessu Raymundi ab Anglia annis, reperto in cistula, ab eo relicta, in cella coenobii Westmonasteriensis, quam incoluerat. Ego in huiusmodi narratiunculis non possum non agnoscere caracterem figmenti, miror tamen Olaum[1] pro sua credulitate (post consumptos ab Eduardo I sex illos rosarum Raymundinarum milliones in Gallos, et alias pecunias ab illo collectas in tributis, quibus exhauserat non populos modo sed et clerum) non existimasse, ex illo pulvere Eduardum II et III, eius successores continuasse rosas illas aureas Raymundinas, quae Raymundo iam ex vivis sublato, non aliunde eo nomine congrue appellari potuerunt.

Quid autem de dialogo nuperrime misso. Esto non absimilis sit ab stilo b. martyris, qui certe varius est, variante etiam varietate interpretum. Verumtamen talem illum non reperio, ut ab aliquo fingi non potuerit, praesertim cum illi, qui ei libros chimicos affixerunt, studuerint iuxta suam fingendi artem methodum s. martyris imitari, et modo, quo possent eius affectare principia, quod omnino illis necessarium erat; licet non attenderint ad ea, quae ad chronologiam et ad alia spectabant, unde horum librorum deprehenditur suppositio, quod etiam aliis contigit.

Ut etiam ultra annotatiunculam additam a Rev. Va aliunde etiam innotescat dialogum istum abiudicandum esse Raymundo, notandum, vel ipsos auctores, qui illum ad chimiam invitum trahunt concedere, ipsum diu eam artem impugnasse mutasseque sententiam extrema pene senecta, ostensa sibi ab Arnaldo Villanovano experientia, ut ex Luvingerio tradit, vel ipse Olaus Borrichius in dissertatione de ortu et progressu chimiae L 1. sec. 1. subsec. 1. mihi fol. 33 tomi primi Bibliothecae Chimicae,[2] immo id confirmat ex ipso Lullo in Codicillo, in Experimentis et in Testamento, citatis ab eodem Olao subsec. 2. § XXV mihi fol. 44, licet ibi non tota tabella exprimatur : indicatur autem fons chimiae Raymundi. Quin etiam Beyerlink in Theatro vitae humanae verbo Chimiae mihi fol. 205, col. 1, § Raymundus Lullius non solum ait, eum mutasse sententiam, sed iam diversam philosophandi viam instituisse, quod de aliquibus universalis suae philosophiae principiis intelligendum asserit Barcinonensis Doctor Lulli doctrinae peritus et addictissimus, qui illum etiam ad chimiam trahendum contendit. Notandum est etiam in promptu esse ea, quae contra chimiam habet Raymundus in Arte Magna et in locis citatis cap. 3 huius dialogi, cuius auctor statim cap. 4 loquens de arte chimica indubitanter asserit : *tu in meis libris, et artis meae nihil contrarium huius artis principiorum invenire posses.* Videnda etiam sunt, quae affert cap. 6 eiusdem dialogi quibus positis.

1. Borrichius.

2. Io. Iacobi Mangeti... Bibliotheca chemica curiosa seu rerum ad Alchemiam pertinentium Thesaurus instructissimus... Tomus primus. Coloniae Allobrogum 1702. No he de fer veure el valor d'aquesta obra. N'hi ha prou amb consignar que en la Biblioteca de Maguncia no n'existeix cap exemplar. El que tinc davant meu pertany a la biblioteca granducal d'Hesse. Per ço en Salzinger pot haverse'n servit i conegut aquest llibre.

Vel Lullus in hac re mutavit sententiam, vel non?

Si primum, quod vides a chimicis asseri et confirmari textibus Lulli, dialogus iste non est Raymundi, siquidem in illo plane asseritur, nihil in suis libris esse contra artem chimicam, quod certe libris Raymundi non convenit : non idem est huius et eorum auctor. Deinde non est liber Raymundi, qui, si mutavit sententiam, non debuit illo cap. 4 fraudulenter et mendose suam celare ignorantiam antiquam, quod eius aequitati, ingenuitati et modestiae non congruit; nec ita ieiune lectores ad quaestionarium remittere debuit, imo se aperte retractare, quod merito laudatur in Augustino, et plane explicare, quid in suis scriptis cohaeret, quid non cohaeret cum olim a se relecta arte chimica, quam tunc in senectute tradendam et patrocinandam suscipiebat. Ultra non est liber Raymundi, qui si mutasset sententiam etiam quoad aliqua, quae in Arte Magna tradidisset, non inique cap. illo 6. garrulitatis et sophisticationis crimine accusasset eos, qui saltem aliqua agnoverant in Arte Magna contraria arti chimicae.

Si autem contra chimicorum placitum et effugium eligatur secundum, nempe Raymundum non mutasse sententiam, ruit omnino tota illa de Arnaldo Villanovano historiola, in qua praetensa Raymundi alchimia nititur; siccantur etiam illi eiusdem chimiae fontes libri Codicilli Lulli, libri de experimentis et Testamenti, unde fabella ista videtur habuisse originem. Imo et cum libris illis bona pars chimiae Raymundinae evolat in aera suos inquisitura Pseudo-Lullos; fitque vix in hac re progredi posse sine novi figmenti offendiculo, quo seposito manet immobilis Raymundus in sua illa sententia contra artem chimicam, in dubiis et celebrioribus suae doctrinae libris stabilita. Fit etiam librum istum sive dialogum non esse Raymundi, quia si idem illorum et huius libri esset auctor, studiosius profecto curasset in suo isto dialogo antiqua cum praesentibus concordare; non tamen per illam remissionem ad quaestionarium rem in obscuriori statu relinquere et ostendere, uti diversum auctorem, parum curare de consequentia doctrinae inter antiqua et hoc tunc scribebat opusculum. In eo illa, quae auctor chimicae obiicit, videntur etiam contra conversiones substantias[1] passim obvias militare, satisque solvi posse ex his, quae doctores communiter tradunt cum de conversione, de natura, vel de appetitu materiae; immo videntur omnia explicari posse brevius, sine ambagibus, vel solis patere Lullistis aliquibus, non omnibus.

Nec ommittendum censeo toto hoc tractatu nihil effici aliud quam probare chimicam esse absolute possibilem; qua in re non omnino mihi displicet nostri Georgii de Rhodes iudicium, qui lib. 2 philosophiae suae peripatheticae disp 1. q. 2. sec. 3. § 2. relatis aliis, qui illam negant absolute possibilem, inter quos refert d. Thomam,[2] aliis qui illam affirmant naturaliter possibilem, sed nunquam in actum deductam ipse cum aliis possibile esse naturaliter asserit, sed non nisi difficillime et perraro illa effici verum aurum. Probavit id Lullus in eo tractatu; quid inde? Fitne periclitatione chimica aliquid explorasse? Nequaquam; sicut neque Delrium[3] neque Rhodesium, imo neque b. Albertum Magnum, neque subtilem Scotum, neque etiam d. Thomam, quem alii chimicis accensent, eo forte fine, ut honor artis accrescat; quo nomine etiam illis b. martyrem indulgerem, si sineret historica veritas. Verumtamen res haec huiusmodi est, ut nihil novi producatur in favorem alchimiae Lulli, in quo statim non deprehendatur figmentum.

Habeo apud me folium libri de secretis naturae sive quintae essentiae (qui est VII secundi catalogi Nicolai Antonii) editi in fol. cum consiliis Matthaei de Grad; nescio autem quo loco, quia tantummodo libri codicem nactus sum. Ibi fol. 93 pag. 2 legitur huiusmodi titulus : *Incipit liber primae distinctionis secretorum naturae seu*

1. Substantiae, hauría de dir.
2. S. Th. II, 2 q. 27. a. 2 ad 1.
3. Del Rio.

quintae essentiae s. doctoris magistri Raymundi Lullii de insula Maioricarum etc. in fine autem primae paginae uniuscuiusque folii : *Consil. Jo. Matt. de Grad.*; omnia autem typis data sunt adeo antiquo caractere, ut cadere possint in annum illum MDXII, de quo ibi Nicolaus Antonius. Praefationis huius libri stilus Raymundino simillimus est eodem auctore teste; non potuit autem ita affectari similitudo, ut non proderetur figmentum; habentur enim in praefatione illa haec verba : *ait itaque Raymundus, viginti septem anni sunt a quibus non cesso laborare et* lecturas materiae diversimodae componere.* Haec ibi. In libro autem Arboris scientiae ait : *pro quo annis triginta laboravi.* Unde fit librum illum Quintae essentiae scriptum esse antequam scriberet Raymundus Arborem scientiae; cum autem in libro Arboris scientiae scribat contra alchimiam, in libro autem Quintae essentiae pro alchimia, deprehenditur iterum figmentum illud de Arnaldo Villanovano mutationeque sententiae Lulli, quomodo voluit Borrichius rem conciliare, nisi quis inepte vellet in pristinam Raymundum redisse sententiam, cum Arborem scientiae scripsit.

Accedit, quod vigesimus septimus annus laborum Raymundi in scribendis libris cadit ad summum in annum MCCCII, ars autem generalis ultima, in cuius cap. 52 scribit contra Alchimiam, finita est anno MCCCVIII. Liber item de ente reali et rationis, in quo etiam chimicae arti contrarius est, anno MCCCXI tempore concilii Viennensis, ut habet antiquissimum Ms. Barcinonense, atque adeo forte mortuo iam Villanovano circa annum MCCCX, unde fit, dempto libro de mirabilibus orbis sive Felix, in quo non annotatur annus scriptionis, omnes libros, qui communiter afferuntur contra alchimiam, scriptos esse, postquam iam scripserat ex professo pro illa in libro quintae essentiae, qui commendatur in praefatione compendii animae transmutationis artis metallorum. Inepte igitur omnino conflata est fabella illa de mutatione sententiae Lulli, visa experientia Arnaldi Villanovani, inepte etiam affixi Lullo illi libri codicilli, testamenti et de experimentis, immo et chimicis Lulli inique intrusae ineptiae forte Raymundi de Tarrega vel invidorum, fatente ipso Olao mihi fol. 44. Ut enim speciem aliquam veritatis haberent illae de mutatione sententiae Lulli, oportebat libros contra alchimiam scriptos esse, antequam scriberetur liber iste de quinta essentia et secretorum naturae, ex cuius prologo evincitur contrarium et clarescit figmentum.

Ex eo etiam liquet, Raymundum iam tunc in chimia adeo peritum esse, ut monacho, quocum loquitur in prologo, promiserit, se librum compositurum, *iuxta cuius doctrinam non solum corpora humana miraculose sanabuntur, sed etiam ipsa metalla imperfecta in purum aurum et argentum convertentur*, et haec quidem non in extrema senecta, sed decimo tertio ante eius obitum anno, anno scil. 1302, a quo ad finem concilii Viennensis et tempus, ad quod anonymus vitam eius deduxit, intercedant decem anni. Quis igitur crederet rem adeo mirandam obvolvisse silentio eum scriptorem nihilque omnino dixisse de arte chimica, in qua iam saltem per decem annos prodigialiter versabatur Raymundus.

Praeterea cum b. martyr iis et sequentibus annis totus fuerit in procuranda collegiorum fundatione et debellatione terrae sanctae sollicitatis saepe ad hunc effectum summo pontifice, cardinalibus, regibus, praesertim Aragoniae, Maioricarum, Galliae et Frederico Siciliae, quem in libris nuper inventis miris video laudibus efferri, et ad huiusmodi expeditiones et negotia magna pecuniae vis necessaria sit, in Dei gloria collocanda, incredibile est non eam per alchimiam, sed onera verba obtulisse regibus et principibus iustissimis, benevolis et sibi notis, quorum regna sita sunt in locis opportunioribus ad huiusmodi expeditiones et recurrisse ad sibi ignotos et toto

* O. in.

remotos orbe Britannos. Si Raymundus, qui, ut ait Borrichius, non diu in Anglia hospitatus fuit nec diu sua arte obsecundavit regi, in alia quam convenerat pecuniam effundendi, tam munificum se ostendit in sex illis millionibus aureorum et monachis in relicta illa chrysopasei pulveris cistula, certo ingratus fuit Maioricarum regi, eius domino et patrono, qui unicus collegium exoptatum fundaverat, et non multo post, redituum diminutione, in rurale heremitorium vel ecclesiam transiit sub patronatu regis; ingratus aliis principibus satis sibi benevolis et ad expeditiones illas promptioribus. Si non diuturna mora facta in Anglia tantam illam auri vim elaboravit, certo a tot peregrinationibus ad principes et potentes saeculi supersedere oportebat, et indubie intelligere pro vivacitate sua ingenii, se plus ad rem suum acturum per effectionem aliquot millionum auri, in eas ad Dei gloriam spectantes expeditiones impendendorum, quam per peregrinationes, quas impari laborum fructu se peregisse didicerat.

Fictor ille libri secretorum sive quintae essentiae ait in prologo : desiderium suum esse, *ut artistae huius artis Deum contemplantes per bona opera potius Deum intelligant, recolant et ament, pauperibus ac viduis, orphanis male habitantibus sine pretio magno, vel minori succurrendo et huiusmodi opera faciendo, ut non simus similes illi, qui Domini talentum abscondit, et ad finem sibi commissum non exhibuit, ut ait Matthaeus XXVI capitulo.*[1] Optima sane cogitatio! Verumtamen cur ipse talentum suum solis Anglis manifestavit, cur non aliis principibus? Cur pro ea ope, quam in arte sua habebat abunde, ad reges et matronas Genuenses recurrit? Vidi apud marchionem de Copons verum et authenticum b. martyris testamentum, in antiquissima membrana, subscriptum et signatum manu ipsius tabellionis sive notarii publici, qui illud recepit Maioricae die 24. Februarii 1313. In eo datis iam antea suis portionibus, et ultra 20 solidis filio et filiae suae, tota haereditas consistit in 140 libris et duobus solidis Maioricensibus et in aliquot libris. Pecunias iubet distribui in eleemosynas et in transscribendis aliquibus libris, mittendis ad Carthusianos Parisienses et ad Persevalum Espinulam Genuensem. Certe si hominis ea arte periti erat animus eleemosynas post eius mortem erogari, et libros, qui ei cordi erant, transcribi et multiplicari transumpta, pro qua re saepius ad potentes recurrit, in calce suorum librorum, non in iis minutiis de quibus adeo seculo duravit, constituisset eius haereditas, sed aliquot saltem cistulas reliquisset chrysopasei pulveris in piis operibus et libris transcribendis impendendas, nec ita contra suum praescriptum abscondisset talentum suum.

Video apud Germanos nimis hoc insedisse iudicium de chimia Raymundi, adeo ut P. Wolfgangus Plekner cum laude lectis omnibus, quae continentur in actis a Rev. Va illustratis, mihi veluti per iocum dixerit : agat Rev. Va, ut b. Raymundus Lullus efficiat aurum, et rex curabit eius canonizationem, cum mihi aliunde non semel inculcasset, ne hanc b. martyris gloriam detraham. Plures enim aiebat Germaniae principes gloriantur apud se habere Rosenoble, quo nomine appellant aurum a Raymundo Lullo confectum, sumpta fortasse ethymologia a rosis Raymundinis et nobile Raymundi quibus nominibus Anglici illi, quos dicunt, aurei nuncupantur.

Verumtamen neque eorum praeiudicia, neque aurum me movent a mea[2] sententia, cum in eo eandem fraudem intervenisse credam, ac de libris chimicis ei adiudicandis et peregrinationibus Anglicana et Lusitana, quibus non vacat tempus; praesertim cum aliquae aliae breviores addendae sint ex exemplaribus mss. Barcinone inventis, quae satis cum stabilita chronologia componi possunt, nec b. martyris vita protrahi possit ultra annum 1315 ex inconcutibilibus Maioricensibus monumentis, quibus

1. Sic! Matth. 25, 14 ss.
2. O. me.

obsistere non est ausus Borrichius, correctis ad hunc effectum annis, regum et regnorum nominibus, quibus non effectum est, ut adhuc fatendum non iudicarit citata illa pag. 44 plures ineptias libris Lulli de chimia assutas esse quas a nucleis secernere esset curiosi; quas inter iam ipso dubitante de myriadibus auri recensebat proculdubio incarcerationem illam, de qua Pseudolullus in libro de experimentis, experimento 13 in fine : quae omnia si liceant ad suppositionis notam in libris detergendam, quam plures qui inde evincuntur manifeste supposititii genuini etiam fingi possent, sublatis omnibus illis, in quibus libri deprehenditur suppositio. Ipse existimarem aptius haec omnia componi et corrigi posse, expuncto scil. Raymundi Lulli nomine ab eorum librorum frontibus et forte non ita inepte substituto Raymundo de Tarrega, multarum aequivocationum fonte, vel aliquo alio, cum eorum librorum plures convincantur scripti post Raymundi Lulli martyris obitum, quod vix adhuc per errorem inveni in genuinis nostri Raymundi libris. Duo etiam tantummodo in mss. Barcinonensibus inventi sunt, in quorum exemplaribus ms. antiquissimis legitur eos scriptos Tunicii ipso anno MCCCXV mense autem Decembri, quae ita corrigenda indicavi, ut libri illi satis breves tribuantur anno 1292, in quem cadit peregrinatio Tuniciensis : vixque aliud fuit, quod tot a me volutis exemplaribus correctione indigeret, ut cum chronologia nostra componeretur, additis, quas dixi perbrevibus peregrinationibus, in eadem loca, quae peragrarat, vel in vicina; nec in tanta mss. copia aliquid, quod Raymundi nomen praeferret ad chimiam pertinens inventum est. Quae omnia satis superque esse existimo, ut nos ab hactenus obiectis sartos tectosque tueamur. Si alia addantur, chimicos alios Raymundo adscriptos libros volvam, ut, si adsint, alia fictionis argumenta deprehendam, timeo tamen, ne statim illa etiam corrigenda dicat Borrichius.

Per P. Ioannem Baptistam Diani Mediolanum proficiscentem, ibi mansurum in collegio nostro, scripsi Rev. V^ae^ die 4. labentis mensis, nec est, cur scripta repetam; curabit enim ipse, ut litterae meae mittantur Rev. V^ae^; misi simul indiculum indicis a me confecti exemplarium Barcinonensium; aliquid etiam insinuavi de chronologico alio indice librorum, quem subtexui, ut in illo peregrinationes b. martyris elucidari possint quod a Rev. V^a^ praestandum non censerem, donec Dusseldorpienses similem indicem mittant, et quidquid annotaverint ex operibus b. martyris, eius vitae addendum, et si quid nobis obiiciendum est, omnino prodant. Interim ego processus S. P. Ignatii volvam, et ea, quae mittenda iudicaverim, hinc et undequaque seligam acurate, simulque P. Guillermum monebo, de Mediolanensi via, qua exemplaria reliqua mitti possint, ne ille interea aliam eligat, dum pecuniam transmittendam curat.

R^ss^ P. van Eych iamdiu non vidi; cum primum illum conveni, ei communicavi me per Rev. V^am^ scire ea, quae de editione operum b. martyris facienda tractabantur, quibus cum debita laude reposuit se probe cognoscere Rev. V^am^, de qua iterum non incidit sermo; neque cum illo alia tractavi praeter iam scripta Rev. V^ae^ circa inquisitionem exemplarium, de quo solum cum illo agendum in posterum; video etiam, illum in aliis occupatum nunc extra Barcinonensem in oppide de Mataró, ut aiunt, ita ut neque attendere potuerit curae efficiendi, ut transscriberetur index a me confectus aut ipsa vetustissima exemplaria, immo nec communicandis novis illis, quas in promptu expectabat iam inde a quatuor mensibus et ultra circa hanc rem Ser. El^ris^ instructionibus. Gaudeo de senioris nostri P. Danielis Papebrochii salute in tanta aetate, ei et sociis reliquis fausta omnia apprecor, meque totum Rev. V^ae^ offero, cuius etiam precibus et ss. sacrificiis me commendo.

14. — *El P. Custurer al P. Sollier. Barcelona, 25 octubre 1711*[1]

Continuació de la carta anterior. Demostració de que el *liber de quinta essentia* no pot esser d'en Lull.

Per P. Vitum Georgium Tonnemann[2] confessarium regium[3] respondi die 24. Septembris litteris a Rev. Vª datis 21. Iulii, acceptisque a me via Gerundensi cum duplicatis litterarum 9 Ianuarii, colloquio de alchimia, extractis ab epistola Ser. Elris et annotationibus Rev. Vae, cum non dubium sit, quin litterae illae tutissime transmittantur Rev. Vae a P. Vito Georgio Tonnemann, ut Italiam cum clase appulerit, non est cur repetam ea, quae fuse tunc scripsi. Addam tamen aliqua forte non inepte etiam ad excludenum colloquium illud ab operibus b. martyris, omnino alieni a periclitationibus chimicis.

Habeo apud me tractatum illum secretorum naturae seu quintae essentiae, de quo supra memorata epistola 24. Septembris, integrum quidem, non re ipsa, sed ea integritate, qua typis datus est, simul cum consiliis Matth. de Gradi, in qua editione deest tertia distinctio, sive tertius liber operis illius. Habeo enim novem folia illius tomi consiliorum a 93 scil. ad 101. Pagina 2ª fol. 93 continetur initium tractatus illius secretorum naturae, seu quintae essentiae, pagina autem 1ª fol. 101 finis tractatus eiusdem, prout ibi datus est typis, per haec verba : *et ista sit regula generalis in curis chirurgiae. Et ista, fili, tibi sufficiant causa bonitatis. Laus Deo et virgini matri.* Pagina autem 2ª eiusdem fol. 101 incipiunt consilia Blasii Asterii, unde apparet tractatum illum apud me esse integrum, prout in ea editione praesertim cum nullum deesse folium testentur numeri illis praefixi.

Integrum tamen non esse tractatum in ea editione constat, ex divisione ipsius tractatus quae initio fol. 94 sic se habet : *At liber iste dividitur in quatuor partes, in tres videlicet distinctiones vel libros. In prima parte ponimus intentionem, et cognitionem eius.* (scil. quintae essentiae) *In secunda parte ponimus modum practicandi et applicandi eam ad corpora humana. In tertia vero parte damus modum practicandi cum ipsa in metallorum corporibus scil. in eorum transmutatione in aurum et argentum. Item in prima distinctione duo facimus. Primo recitamus possibilitatem quintae essentiae, secundo vero facimus quod prius dictum est. Primo ibi* (*ordimur namque tibi fili*) *secunda ibi* (*non reputes vos* (*lege nos*) *mendacium protulisse etc.*).

Hucusque divisio, continet igitur exemplar istud duos primos libros sive distinctiones, quorum primus continet illas duas partes sub iisdem designatis initiis *Ordimur* etc. *Non reputes,* ubi a canone 43 tractatur de quinta essentia mineralium. Secundus liber est de applicatione quintam essentiam ad corpore humana. Tertius liber autem omnino deficit. His igitur positis.

Cum inter libros qui atribuuntur b. martyri nullus extet praeter eum, de quo nunc procul dubio conclusio illa colloquii *quintarum essentiarum Raymundi Lulli... cum quaestionario et disputatione monachi liber explicit... in monasterio s. Benedicti etc.* refertur ad istum tractatum de quinta essentia, ita, ut quaestionarium, de quo in ea conclusione sit, XIII liber secundi catalogi Nicolai Antonii, cui titulus est *de quaestionibus motis super librum de quinta essentia,* ipsumque quaestionarium et colloquium nuper missum pertineant ad librum tertium huius tractatus, qui omnino deficit in ea editione, quam prae oculis habeo, praesertim cum quaestionarium illud non incongrue comprehendi possit sub argumento tertii libri seu distinctionis in praefata divi-

1. Al marge superior, una nota bastant illegible diu que la carta va arribar el 11 de gener 1712.
2. O. Toneman.
3. O. Regi.

sione descripto, et modus citandi quaestionarium per illa verba cap. 3 colloqui : *per quaestionarium potes videre* manifeste indicet hic esse sermonem de quaestionario eiusdem libri, cum plures Lulli sua quaestionaria habeant hac forma in illis citata.

Sunt igitur quaestionarium et colloquium nuper missum tertia distinctio, seu tertius liber tractatus istius de quinta essentia, sub eadem illa conclusione colloquii comprehensi, quae confirmari possunt ex eo quod praefatio libri de quinta essentia continet etiam aliud colloquium cum monacho, cuius suasione scribitur liber ille in illius monasterio, et paucis initium libri compendii transmutationis artis animae metallorum citetur tertius liber quintae essentiae conditus abbati s. Benedicti apud Parisios, quae omnia cum nuper misso colloquio cohaerent, et cum eius conclusione in qua supponuntur omnes istae partes unus et idem liber *quintarum essentiarum... cum quaestionario, et disputatione monachi liber explicit*. Nec ista per tot minutias probanda fuissent, si haberemus aliquod exemplar colloquii simul cum libro quintarum essentiarum et quaestionario de quibus in ea conclusione.

Non igitur scriptum est colloquium anno 1319 in ea addititia conclusione indicato, sed anno 1302, quo in epistola 24 Septembris ostendi scriptum librum de quinta essentia ad cuius ultimam partem pertinet colloquium istud. At eo anno 1302 nondum scripserat Lullus artem generalem ultimam, arborem scientiae et tractatum de ente reali et rationis citatos cap. 3 colloquii tamquam iam scriptos. Non ergo est b. martyris colloquium istud sed alicuius affectantis imitationem Lulli, inepte tamen, ubi ad computationem temporum accedimus; quod etiam deprehenditur ex eodem tractatu de quinta essentia ibi enim lib. 1. can. 23. fol. 97. pag. 2. citatur Lulli de regionibus sanitatis scriptus iuxta Nicolaum Antonium libro CXXI anno 1303, atque adeo post librum de quinta essentia praecedenti anno scriptum.

Evincitur etiam ex supradictis falsitas historiolae illius de mutatione sententiae Lulli visa experientia Arnoldi Villanovani, praetensae Raymundi alchimiae fundamentum seu refugium, de quo fuse ea epistola 24. Septembris; quod etiam confirmari potest ex libris testamenti, compendii illius et codicilli, qui omnes citantur canone XLIII libri primi quintae essentiae, qui inde convincentur scripti ante librum quintarum essentiarum, atque adeo ante tres illos libros, in quibus scripsit Lullus contra alchimiam, ex quo fit neque ex illis probari posse Lullum mutasse sententiam in favorem chimiae. Immo si illam in hac re mutasset, potius dicendum esset, prius favisse chimiae, deinde eos impugnasse, cum ex libro quintarum essentiarum (sive quinta essentia, in quo tractat de pluribus quintis essentiis) constet hunc librum et per consequens testamentum, codicillum et illius compendium scripta esse ante artem generalem ultimam, arborem scientiae et librum de ente reali et rationis, in quibus Lullus est contrarius alchimiae.

Nec omittendum est in eo libro quintae essentiae loqui auctorem de rege Ruperto et de testamento, istius compendio, et codicillo, missis Ruperto Regi, regni nomine suppresso. Sit iste, ut vult Borrichius, Rupertus (non Angliae, quod aperte asseritur initio compendii animae transmutationis artis metallorum) sed Siciliae, vel Neapolis rex, filius Caroli II, eiusdem regni regis. At Rupertus iste nondum erat rex in anno 1302, quo adhuc e vivis non excesserat pater eius Carolus II, mortuus anno 1309, quo regnare coepit Rupertus. Non sufficit igitur illa transmutatio nominum et regnorum a Borrichio meditata, ut tractatus iste de alchimia b. martyris tribui possint, immo nec colloquium illud. Ex cuius praefatione non potest inferri, illud non scriptum continenter post librum de quinta essentia. Immo, cum ex prologo vel introductione ipsius libri de quinta essentia constet, monachum petiisse ab auctore libri : *secretissimum compendium de infirmitatum remediis*, insuper ab eo revelaretur, *si ars alchimiae sit vera an non*, de qua re dictum in eodem prologo, auctorem ipsum composuisse

librum istum, quem quia *in metallorum transmutatione, et in medicinali arte rem secretiorem pandebat, ideo ipsum librum secretorum naturae seu quintae essentiae cognominavit, quia de quintis essentiis rerum ad plenum in eo tractatur*, dicendum est ea, quae in praefatione sive cap. 1. colloquii continentur esse veluti parabolica ad arripiendam occasionem claudendi librum eo colloquio complectente partem argumenti illius libri, si Alchimia sit vera vel non, ideoque sine illo mutili, quem consurgere ex duobus illis distinctionibus, quae apud me sunt, quaestionario et colloquio, continentur vel brevissima interposita mora scriptis, ostendi supra ex ipsa colloquii conclusione.

Aliud fictionis indicium deprehenditur in testamento novissimo adducto tom. I Bibliothecae chimicae, mihi pag. 790. Inscribitur iste liber Carolo regi, quem proculdubio constituet Borrichius Neapolitanum regem, sive primus sive secundus istius nominis sit. At paulo post initium istius libri, scil. initio columnae 2ae praedictae paginae citatur epistola missa Illmo patri huius Caroli regis; cum autem in opera chimica Lullo attributa nulla alia appareat epistola, nisi ea quae est VII liber tertii catalogi Nicolai Antonii, scripta ad regum Rupertum, de libris suis chimicis etc. et etiam XXXVIII liber catalogi eiusdem. Rupertus autem nec Caroli primi nec secundi regis Neapolis pater fuerit sed Caroli II filius, nec habuerit filium ullum regem Carolum, cum princeps huius nominis, eius filius, obierit anno 1320 ante patrem mortuum anno 1343, quo Ioannem neptem ex principe Carolo haeredem reliquit. Fit inde fictores librorum de alchimia attributorum Lullo, etsi affectaverint citare opus b. martyris tamquam ipsorum auctorum opera et permixtim alios libros chimicos attributos Lullo, immo et huius stilum immitari, ut hac fingendi Arte deciperent lectores; incaute tamen processisse in admiscendis aliquibus ad chronologiam et historiam pertinentibus, ex quibus innotescit fictio.

Legendus etiam est Athanasius Kircher* tom. 2 Mundi subterranei libr. XI. sec. IV cap. I mihi fol. 330. et in tom I Biblioth. chimicae mihi fol. 103, ubi aliquid de suppositione claviculi Lulli.

Rogo tandem Rev. Vae ne miretur moram P. Guillermi; causa enim illius morae non est inutilis Rev. Vae, quam expecto ipsum moniturum simul de negotio nostro, et de transmittendis exemplaribus actorum, quae ibi reliqua sunt. Saluto P. Danielem Papebrochium, quem cum sociis diutissime incolumen expecto, me totum Rev. Vae offero et ss. sacrificis commendo.

15. — *El P. Sollier a l'Elector Joàn Guillem. Anvers, 11 gener 1712*

En Sollier tem que l'Elector no hagi arribat a veure les seves darreres cartes. Acompanya copies de les dissertacions del P. Custurer. Felicitacions.

Voicy la quatrieme lettre que je me donne l'honneur d'ecrire a V. Alt. Serme et depuis le tres favorable accueil qu'elle eut la bonté de nous faire lorsque elle nous combla des marques de la munificence vraiment royale a notre voyage de Dusseldorp. V. Alt. Elle m'a bien voulu honorer de sa reponse a la premiere, mais les heureux influence ayant manques sur les deux autres cela me fait craindre q'elles pourroient bien etre egarees ou du moins qu'elles ne seroient pas parvenues jusques aux mains de V. Alt. Serme. Ces deux dernieres sont datees du 4. Juin et du 23 Juillet dernier. Les recits, qu'elles contenoient, ont pu informer V. Alt. Serme et Elle des mouvements, que se donnoit mon correspondant d'Espagne pour seconder vos illustres desseins en quoi je crois avoir execute le resultat des conferences que nous eumes avec les deux scavans deputez de V. Alt. Elle et les derniers ordres dont elle me chargea a notre

* O. Kirker.

audience de conge. Je me flatte que les nouvelles preuves de notre zele, qui suivent dans ce papier, ne serons pas moins agreables que les precedentes. Le courage, l'industrie et l'assiduite du P. Custurer sont tout a fait admirables. Rien ne luy paroit difficile pourvu qu'il puisse contribuer a la grande œuvre que V. Alt. El^le^ medite. Il a ramasse un catalogue des livres du b. Raymond Lulle de quatre-vingt cinq feuilles in 4 de tres mince caractere, qu'il a communique a R. P. van Eych pour trouver moyen de le faire copier. Cependant dans l'impatience ou il est de prevenir mesme les desirs de V. Alt. El^le^ il en a fait un abregé, dont la copie est cy jointe. Les autres pieces servent a eclaircir le dialogue, que V. Alt. El^le^ me consigna, et les autres difficultez, dont elle fit mention dans la premiere reponse. Il y a quelque temps, que tout cela est prest, mais comme V. Alt. El^le^ a ete occupee depuis longtemps aux affaires plus importantes pour le bien de l'eglise et de toute l'Europe, dont l'issue fait encore retentir de joye tout notre belle Anvers, je n'ai pas cru, qu'il fust a propos de la venir importuner de choses de si peu de consequence. C'est donc pour feliciter V. Alt. Ser. et El^le^ sur son heureux retour et pour luy souhaiter de cette annee tres heureuse avec une longe suite d'autres comblees de toute sorte de benedictions, que je prends la liberte d'interrompre un moment le repos, qu'elle commence a gouter au milieu des douceurs de sa cour. Il n'est pas necessaire, que j'ajoute mes reflexions a ce qui marque le P. Espagnol, m'estimant trop heureux de pouvoir contribuer par mes soins a accomplir les ordres de V. Alt. El^le^ pour temoigner la veritable reconnoissance que je conserverai toute ma vie envers un prince, qui scait gagner les coeurs de tout ceux qui ont le bonheur d'approcher de sa Ser^me^ personne. Ce sont la les sentimens tres sinceres de celuy qui se fait gloire de vous appartenir par cet endroit et d'etre avec la plus profonde veneration

de V. Alt. Ser. El^le^...

16. — *El P. Sollier al Bibliotecari Büchels. Anvers, 7 janer 1712*[1]

Dr. Bouchels praemonitorias.

Ex quo iucundissimo Cl. D. V^ae^ consuetudine iam ferme a sesquianno Dusseldorpii frui licuit eaque conferre, quae ad negotii Lulliani promotionem ex Ser. El^ris^ mente contueri poterant nihil antiquius habui, quam ut Ser^tis^ votis quam possum diligentissime obsequerer. Removam magnam principio attulerunt turbae hispanicae et recessus Custurerii Bilbili Barcinonem, unde nonnullae litterae meae plane deperditae sunt. Ceterum 20. Novembris 1710 prima Ser^mo^ indicia dedi negotiationis non male inchoatae, atque ad primas eas litteras Ser^mus^ perhumaniter respondere dignatus est. Elapsis inde mensibus aliquot alia submisit Custurerius, quae et ipsa continuo ad Ser^mum^ transmissa sunt, 4 Junii et rursus 23 Julii. Verum ad postremas nihil hactenus repositum est. Subiit itaque non infundata suspicio, ne forte litterae illae aut uspiam interciderint aut saltem Ser^mo^ traditae non fuerint. Facile intelligit Cl. V. D^a^ quam mihi molestum accideret, si tot laborum et sumptuum fructus, nescio cuius culpa, cassi redderentur et prorsus inutiles. Cum igitur plura alia iam ex Hispania acceperim sequenti cursore diei lunae accurate descripta Ser^mo^ transmittenda ad praecavenda id genus incommoda censui monendum Cl. D. V^am^ disquirere dignetur, utrum proximus litterarum mearum fasciculus salvus et[2] incolumis in portum appulerit, unaque indicare, num Ser^mo^ placeant, quae in eo negotio a me hactenus praestita sunt. Plura hic non commemoro, cum rationem omnium ex ipsis meis ad Ser^mum^ litteris et adiunctis scriptorum Custurerianorum eographis perspicue habitura sit

1. Segueix en la mateixa fulla, com la carta precedent, fol. 3, escrit de través.
2. O. in (I).

El. D. Vª. Haec opportunitate faustissima et felicissima omnia hoc anni iam feliciter incepti auspicio cordatissime apprecor meo et sociorum, Janningi praesertim, nomine.

Plurimum a me et P. Janningo salutem et vota optima deferre non gravetur Cl. D. Vª Abbati Salzinger.

17. — *P. Sollier al P. Custurer. Anvers, 12 gener 1712*

Resposta de la carta d'en Custurer del 24 de setembre de 1711,[1] que arribà a la fi de novembre. La del 25 d'octubre[2] se rebé en desembre, i la última de totes la de 4 de setembre.[3] Aquest és el motiu del retràs de la resposta. El P. Sollier sospita que l'Elector és alquimista. Ho prova sa activitat en recollir i estudiar els Mss. En tot cas, aquests esforços, poden esser fets utilitzables per a terminar el catàleg d'en Lull, però s'ha de procedir amb calma. — Plan per als treballs següents. — Acta S. Ignatii. Camí pels envíos successius.

Saeculum elapsum videbitur Rev. Vªᵉ, ex quo nihil a me litterarum acceperit, neque enim a 21. Junii quidquam scripsi. Diuturnioris dilatationis ubi causas intellexerit, acquiescere scio Rev. Vªᵐ meamque agendi rationem probare dignabitur. Sequar acceptarum litterarum ordinem. Primum reddita mihi est sub finem Novembris epistola longior, data a Rev. Vª 24. Septembris, eamque mihi tradidit R. P. provincialis noster cum aliis haud dubie acceptam. Sequenti mense Decembri cessit altera data 25. Octobris. Demum post ambages plurimos apparuit etiam, quae primo exarata fuerat 4. Septembris a P. Diani huc a octidua transmissa. Facile intelliget Rev. Vª praepostera futura fuisse responsa mea, nisi prius de tota actorum serie edoctus fuissem. Accedit quod Ser. El. toto autumno in superiori Rheni parte commoratus sit intentus electione Caesareae, unde vix demum ad propria remeavit. Huc igitur ex hoc etiam capite differenda fuit scriptorum cum ipso communicandorum transmissio, quae hesterna tandem die facta est, qua transsumpta omnia accurate descripta Dusseldorpum destinata sunt brevi relatione adiecta, qua ea complexus sum, quae meis potius quam Rev. Vªᵉ verbis significanda existimavi. Hae diuturni silentii, hae longiorum morarum solae et verae causae fuerant, quibus perspectis excusatissimum habere me dignabitur Rev. Vª. Si quae aliae litterae quacunque via a Rev. Vª ad me transmissa fuerint praeter iam nominatas, easque de quibus in prioribus meis responsis memini, certo sciat Rev. Vª eas plane intercidisse.

Jam ad negotium Lullianum quod attinet, quo loco res sint Dusseldorpii, non habeo, unde probabili coniectura divinem. Scripsi ad Serᵐᵘᵐ 4. Junii et 23. Julii anni proxime elapsi. Sed ad neutram epistolam responsi quidquam accepi. Subvereri incipio ne Serᵐᵘˢ in eorum etiam sit numero, qui *Rosenobles* Raymundinos aut viderit aut se vidisse putaverit, velitque adeo ex d. martyris libris metallum huiusmodi extundere. Subvereor, inquam, certe meditatum opus lente procedere necesse est, cum ex litteris Rev. Vªᵉ satis perspiciam, colligendorum ex Catalaunia aut Maioricensi insula Lullianorum operum perfervidum illius studium haud parum intepescere, adeo ut nec laboriosum catalogum a Rev. Vª confectum hactenus describi curaverit P. van Eych, harum rerum pro Ser. Elʳᵉ non satis sedulus procurator.

Interim admirabilem Rev. Vªᵉ et indefessam illam industriam diligentiamque nec satis mirari nec satis suspicere valeo; utut enim tetrica sint, quae nos hic versamus in dies, attamen taedia maiora in evolvendis tot codicibus a Rev. Vª devorari

1. Núm. 13.
2. Núm. 14.
3. Núm. 12.

video. Sperare ausim fore, ut fructus labori respondeat, tametsi ad editionem operum lentius procederetur. Nam curiosae illae et accuratae disquisiotines utiles semper et proficuae esse potuerint, ut emendatior reddatur operum Lullianorum catalogus, quod opportunissime fieret in mensis nostri Iunii supplemento, sub huius anni finem vel sub proximi sequentis initium, Deo superisque bene faventibus imprimendo. Quemcunque igitur exitum aliquando habitura sit omnium b. martyris operum editio, tria ego a Rev. Va in antecessum postulaturus venio ad dissertationum nostrarum ampliorem elucidationem:

1mo, ut si quid ultra inveniat ad vindicandum b. martyrem a periclitatione chimica, ea in usum meum suppeditare non gravetur.

Alterum, ut quidquid iam collegit elucidando operum catalogo opportunum illud etiam in ordinem redigat.

3um, nihil praetermittat, quo confirmari et stabiliri magis possit peregrinationum Lullianorum a nobis dispositarum series, quo magis explosibiles redduntur excursiones illae Anglicanae, Lusitanicae et id genus aliae, a canonico Segui alioque nimis quam inepte b. martyri attributae dicam an affictae. Atque ea publici iuris facta satis superque erunt ad abhorrendos[1] Germanos nequando Raymundo adscribere audeant, quae solide confutata et obirrita[2] in actis nostris animadvertent. Haec ego Rev. Vae, et soli, fido ita celanda, ut nec suspicio unquam ad Ser. Elrem permanere queat. Plurimum ei principi debemus, quod nos benevole, laute et munifice exceperit, quo magis cavere cogimur, ne unquam offensiunculae etiam levis ansa probetur. Ast haec omnia numquam apud me efficient, ut a me cognita veritate vel ad latum unguem deflectam.

De acceptis via Pariensi libris gratias egi, ni fallor, in ultimis meis 21. Iulii datis, quibus et enixe rogavi Rev. Vae zelum suum non minus probatum vellet in procuranda ss. patriarchae nostri, quam in b. Raymundi gloria, pergeret proinde in lustrandis canonizationis processibus ea omnia aut describendo aut decerpendo quae illustrandis eius actis iudicaret utilia.

Reliquum est ut de ultimo articulo pauca dicam...[3] esse cur tantopere sollicita sit Rev. Va plane confidimus curae et benevolentiae P. Guillermi, satis persuasi rem nostram ei ut propriam cordi fore. Neque adeo festinandum est ut ex eo capite pecuniae iactura habenda sit. Viam ego tutissimam credo qua pridem usa est Rev. Va, Romanam nempe, ubi modum facile reperiam quo hic secure et sine cambii dispendio retundatur. At cum curae Rev. Vae incumbit, ut de reliquis exemplaribus praestriciatur[4], qua potissimum ratione in portum perveniant, si me audit longiores evitabit et periculosiores circuitus in quibus pridem laboravimus. Brevissimus et tutissimus modus erit, si hinc itinere terrestri, quod tutissimum periculisque vacuum est, mittantur Mediolanum ad P. Diani, quem interea Rev. Va monere poterit de procuratore e nostris aliquo aut mercatore Genuae, cui sarcina committenda sit, inde Barcinonem vel potius recta Maioricam ad P. Guillermum destinanda. Ego quod optimum facta videtur suggero, si aliter Rev. Vae videbitur promptissime et ad nutum obsequar. Valet etiam nunc pro aetate satis recte senex noster emeritissimus Papebrochius, isque Rev. Vae cum reliquis sociis... [Salutacions i conclusió.]

1. Abstinendos?
2. Illegible.
3. Illegible.
4. Poc clar.

18. — *Salzinger al P. Sollier. Düsseldorff, 22 gener 1712*[1]

Moltes coses podríen dir-se contra la tesis d'en Custurer, però li manca temps an Salzinger, perquè els treballs de l'edició urgeixen. Demana emperò el Catàleg i envía an en Custurer per això el quaestionarium. El seu catàleg en canvi no l'envía. Ja sab amb quins contraris se les té que haver.

Ab itinere Viennensi reduci tradidit mihi redux a Francofurti[2] Ser. Elor, Clmus meus D. litteras Cl. Pis suae cum catalogo et litteris Cl. P. Custurerii. Optarem ut tantum otii mihi suppeteret, quatenus obiectionibus praefati Cl. Pis solutiones, quas copiosas in promptu habeo, replicarem. Sed quia nimium implicatus sum in conferendis, restituendis et ordinandis libris d. Authoris, et quantum possum horum editionem maturare conor, ideo seposita interim hac lite, quae moram tantum fini principali faceret, ad seria et magis utilia tendere licet. Rogo itaque humillime, dignetur Cl. Per, quanto citius licebit, catalogum librorum Barcinonensium magis expansum mittere, quo instruar, quae opera adhuc desint. Supervacaneum enim arbitror meum catalogum mittere, qui praeterquam quam copiosissimus est, nil facit ad libros investigandos, quos ambitu suo non complectitur, praesertim cum potiorem partem iam habeam, et adhuc ad ducenta volumina reliquis circiter quingentis sint accessura.

De cetero optarem ut Cl. P. Custurerius iudicium suum circa librorum chimicorum Lullio ascriptorum fidem tamdiu suspenderet, quousque praefatos libros legisset, intellexisset et cum aliis ipsi vulgo concessis lectis et intellectis contulisset vel saltem editionem apologiae meae, quam his libris praefigam, attendere dignetur, quam ipsius censurae tanquam aequo iudici libenter submittam; in qua non coniecturis, sed infallibilibus demonstrationibus evincam, quod ii libri, quorum catalogum contexam, sint genuini liberi huius sapientissimi parentis; talia enim documenta sedula inquisitione et multorum annorum studio conquisivi quorum veritati viri sapientes obsistere non potuerunt, nisi pertinacia suis erroribus ultro litare ipsis libeat.

Cum duplici adversario mihi negotium fore praeauguror. Sunt enim quidam inter litteratos, qui doctrinam ipsius, praesertim artem ab ipso inventam multipliciter criminantur, quales inter Waddingus, cuius non minor ignorantia quam temeritas ex criterio in vita adducto elucet, quemque non calumniis, sed fortissime rationibus in Apologia arti suae praefixa refellam. Sunt alii, quibus mordius insedit, libros alchimios Lullio abnegare, quorum curae peius et angue aversantur, quasi veneficiis et mille imposturis incantatos, fateor et ego enutritus in peripatu(!)[3] multis annis hoc fascino irretitus, credebam omnia ridiculosa et adinata, quae ego nesciebam, hinc ioci gratia perlustrabam scholam haereticam, ut nigro carbone illam notarem; at dum per aliquot annos ausculto testamentum d. autoris, rem aliter se habere comperio, didici separare pretiosum a vili, veritatem a falsitate, et hac non solum r a t i o n e, sed *experimento, quoniam* (ut ait Dr illuminatus) *experimentum est fundamentum, super quod intellectus fundat suum intelligere,* in lib. de experientia realitatis artis. De hac separatione loquitur idem in theor. test. cap. 73 *sed in faciendo ipsam separationem non est parva scientia, sed multi sunt, quibus propter intellectus caecitatem haec separatio est abscondita. Et quando ipsi non intelligunt illam, etiam non intelligunt rem, in qua in praesumptione inflati sunt, quod aestimant intellectum habere apertum, et habent ipsum totum seratum et clausum, sicut ista ars potest eis manifestare in clara experientia, quae*

1. Nota marginal de Sollier : Missa copia ad P. Custurerium 2º febr. 1712.
2. Venint de l'elecció imperial.
3. La filosofía aristotèlico-escolàstica.

est in veritate. Ideo ista scientia tibi sit speculum veri intellectus, si viam rectam habere cupis in aliis scientiis.

Haec raptim. Quaeso legat Cl. P. Custurerius arb. scient. Lullii, et videat, an ibi alchimiam commendat, legat ipsius astronomiam et tract. de princ. medicinae, sed legat totum et cum attentione. Certe non egebit perspicilio, ad eruendam alchimiae assertionem.

Frases finals. Al marge hi és afegit de costat:

P. S. hic subiungo quaestionarium Lullii, quamvis non integrum...[1] parsimonio, quae est pars quarta, dist. 8. Ess. ut P. Custurerius habeat, quo piperatum suum animum erga alchimistas magis gradari valeat; placeat legere quaest. 15. fol. 22. quaest. 18. 19. 22 et reliquas vias, me hercule si praesenti loqui liceret, aut darus sim, aut ille chimicus.

19. — *L'Elector Joàn Guillem al P. Sollier. Düsseldorf, 22 gener 1712*

L'Elector agraeix els esforços d'en Sollier. Vol donar aviat l'obra a l'estampa, i per això tot lo que se li ha enviat, ho ha donat an en Salzinger, en qui té completa confiança. Lo que ha de fer el P. Custurer per a canviar d'opinió, és estudiar a fons R. Lull.

Assiduitas, quam Rev. Sª in conquirendis d. Lullii libris per quartam modo transmissam, una cum adiecto catalogo mihi exhibet, tanto gratior mihi accidit, quanto in dies magis accrescit fervor et desiderium tam admirandum opus quantocius licebit, praelo subdere. Ne moleste ferat, praecedentibus duabus suis gratissimis a me non satisfactum, nimiae etenim occupationes, dum in dies responsum meditabar, ampliores voto metas posuêre. Catalogum una cum litteris R. P. Custurerii consignavi in manus mei sacellani, cuius ope utor in operibus Lullianis pristino nitori restituendis, huius additae litterae mentem fusius explicabunt. Porro Cl. PP. utrique vestrum fateor me debitorem esse, dum laboribus vestris mihi Raymundum datis, quem si vobis Deo dante reddidero, spero me mutaturum nomen debitoris in creditorem. Quod prae ceteris, ut exoptem, facit R. P. Custurerii commodum, qui perlectis et bene intellectis huius divini autoris libris, coniecturas suas demonstrationibus commutabit, quas tanto citius inveniet, si primam regulam inventivae dictim meditari dignabitur. Ego ut me profiteor sincerum veritatis amatorem, sic illam in libris huius autoris me infallibiliter reperturum confido, utpote pro qua annis 30 laboravit, et quem in libris suis posuit, ut ait in arbore scient. quas igitur grates reddam vobis Cl. PP. quorum, ut ita dicam, numere tantum sacrorum voluminum thesaurum mihi parare conspicio. Sane nomen mihi tribuet acquisitio veritatis. [Frases finals.]

20. — *P. Sollier al P. Custurer. Anvers, 2 febrer 1712*

Notificació de que en Salzinger és alquimista. Envía un catàleg fet d'ell, i copiat en lletra petita.

Habet hic Rev. Vª ecgrapha litterarum Ser. Elris et Cl. Abbatis Salzingeri, qui toti negotio Lulliano in conquirendis exemplaribus qui istis operibus iam pluribus annis versatus est...[2] intelligit Rev. Vª apologiam elucubrasse de doctrina, arte et scientia Lulliana.[3] Chimiae perstudiosum atque adeo chimicorum operum Lullo vindicandorum accerimum defensorem iam tum perspexi cum a sesquianno trium audivi

1. Tres paraules illegibles.
2. Illegible.
3. Lectura no del tot segura.

de principiis Lullisticis eorumque cum chimicis connexione multa disserentem futuris opusculum adiecit propria manu descriptum, crassus nimis, ut hisce inserantur. Unde visum est per amanuensem nostrum transsumptum procurare minutiore caractere, quale hic etiam habet Rev. Va. Ego me in hisce excutere ultro libenter fateor. Quamobrem ad Rev. Vam transmitto singula expendenda disserenda et si fieri potest obterenda. Confido priores meas 12. Ianuarii proxime elapsi datas ad Rev. Vam pervenisse; quibus modo quod addem nihil superest nisi in me vel socios meos praesertim fatiscentem ...[1] emeritum senem nostrum Rev. Vae sacrificiis demisse commendem.

21. — *P. Sollier a l'Elector Joàn Guillem*

La carta és quasi del tot descolorida; per lo tant illegible. P. Sollier s'hi queixa, per lo que pot endevinar-se, que els clarissimi viri, quorum in his opere utitur Ser. S.a ... non praebentur quae ad eruendum eruderandumque actorum omnium semblen necessaries. Lamenta que les lletres d'en Custurer apareguessin en un temps en el que l'Elector no les podía despatxar. Com a conclusió demana benevolença per a la provincia belga.

22. — *P. Sollier al P. Jäger*

Aquesta carta se troba en la mateixa fulla que la precedent i és igualment illegible. Es de l'any 1713 i sembla ocupar-se amb el martyrologium S. Usuardi, per lo tant no perteneix an aquesta serie.

23. — *P. Custurer al P. Sollier. Barcelona, 10 octubre 1712*

El P. Custurer demana resposta a tres cartes, de 20 de desembre de 1711,[1] 16 d'abril de 1712[2] i 15 de juny de 1712.[2] Al P. Sollier se li envía una quantitat de diners. Les seves cartes de 12 de gener de 1712 i 2 de febrer de 1712 les ha rebudes. — Noves refutacions de les obres d'alquimia pseudo-lulianes, fonamentant-se en la crítica dels textos.

Trium litterarum responsum desidero a Rev. Va alias enim dedi 20. Decembris 1711, in quibus primo nunciabam P. Guillermum Custurer, germanum fratrem per Guillermum Fredericum Fincler Arnburgensem ducentos patacones,[3] quos in alicuius gratitudinis specimen mittebant Rev. Vae iurati Maioricenses simul cum eorum litteris; alias dedi 16. Aprilis labentis anni; alias tandem 15 Iunii, in quibus eodem repetebam addebamque nonnulla circa alchimiam et libros falso attributos b. martyri: immo cum litteris 15. Iunii misi satis fusum tractatum R. P. Raphaelis Barceló de alchimia et discrepantia principiorum b. martyris a chimicorum principiis. Licet autem interim acceperim a Rev. Va litteras datas 12. Ianuarii et 2. Februarii anni labentis, nihil in illis erat de pecunia illa, de qua sollicitus sumus, quam ob rem rogo Rev. Vam, ut nos ab hac cura eximat, ut si forte Guillermus Fredericus Fincler negligens fuerit, curat germanus meus frater, ut mercator Maioricensis, cui illam consignavit per illum vel per alium solvi faciat Rev. Vae licet enim Fridericus ille Finkler in rationibus dati et accepti Maioricensi mercatori missis inter summa expensi posuerit ducentos illos patacones, Rev. Vae consignatos, miramur magis quod nihil de ea re scripserit Rev. Va.

Sollicitus etiam sum de ultimis litteris datis 15 Iunii et de tractatu illo R. P. Barceló. Timeo enim ne illis aliquid evenerit infortunii. Utrumque enim tradidi sacerdoti

1. Paraula illegible.
2. Perduda.
3. Moneda de plata, retallada amb estisores, d'una unça de pes. (Labernia: *Diccionari de la llengua catalana.*)

nostrarum scholarum allumno dum Tolosam proficisceretur, ut ibi ea commendaret P. Sauret mittenda Rev. V^ae per P. Lallement vel per P. German via Parisiensi. Verumtamen sacerdos ille primum aegrotavit in via in confiniis Ceretaniae; scripsit deinde, se ita convalescere, ut cito iter suum prosecuturus crederet; nec ultra de illo aliquid rescitum est. Unde repetenda iudicavi ea quae circa librum de quinta essentia addideram in litteris illis. Aiebam ergo:

Volvi exemplar libri de quinta essentia atque initio secundae partis haec verba legi : *Non reputes nos mendacium dixisse in hoc quod de quinta essentia praemisimus. Quare scias quod nullus modernorum scivit, nec de eius pervenit notitiam, nec vidimus in diebus nostris, quod quis intelligeret de hoc quidquam, scilicet de secreto et magisterio eius.* In hac autem et praecedenti parte tractat autor non solum de quinta essentia aliarum rerum, sed etiam de quinta essentia et alchimia metallorum, cuius novitas sola potest ibi iactari, etsi incongruentissime. Qua autem consequentia cum his quae b. martyri tribuuntur lib. 3. testamenti ultimi, nempe : *Nec ego nec magister meus Arnaldus usus est alia furno, quam sequenti*, videant alchimistae. Si nullus modernorum scivit etc. de magisterio huius artis, quomodo ipse magistrum suum agnoscit Arnaldum? Quid deinde de fabella illa mutationis sententiae Lulli visa experientia Arnoldi Villanovani? Praeterea libro illo de quinta essentia citantur testamentum, codicillum, lapidarium, compendium transmutationis, libri experimentorum, de intentione alchimistarum, principiorum medicinae, de ponderositate et levitate, de regionibus sanitatis, doctrina de gradibus, tamquam libri scripti pro arte chimica. Scripti igitur erant eo anno 1305 in quem ostendi ad summum cadere posse scriptionem libri de quinta essentia. (Haec tunc : nunc autem ex dictis in conatu ad chronologiam a. n. 15 et 16. video librum illum solum posse diferri usque ad annum 1292, vel ad summum ad annum 1302.) Si autem ostendimus multos libros (scriberem nunc *saltem aliquos*) in quibus b. martyr aperte et contra alchimiam scriptos esse post annum 1305 quid de citata illa retractione visa Arnoldi expertientia?[1] Accedit parte 2. lib. seu distinct. 1. de quinta essentia con. 5. citari compendium transmutationis animae metallorum missum regi Ruperto; ait enim ibi : *apud Mercurii vulgi quam in compendio misso regi Ruperto revelavimus.* In eo autem compendio bis scripto, ut testantur eius duo exemplaria in tom. I. Bibliothecae Chemiae pag. 780 et 753 citari prope medium librum quintae essentiae per haec verba eadem in utroque exemplari *quod apud philosophos vocatur Mercurius vegetabilis, ortus a vino rubeo vel albo, ut clare patet et clare demonstratum existit in figura individuorum tertii libri quintae essentiae conditi Abbati s. Benedicti apud Parisios.* Haec autem mutua citatio horum librorum supponit utrumque librum alium tempore praecessisse, — quo quid absurdius?! Insunt etiam eidem libro alia incongrua levioris momenti, nempe mox citato texto confirmari librum tertium quintae essentiae esse de figuris, forte ut apparet similior aliquibus operibus b. martyris; at non animadvertit scriptor ille ad morem ipsius b. martyris exprimendi scil. in divisionibus librorum partem eam, quae est de figuris, ut notavi alia epistola. In editione etiam huius libri quam iudico Argentoratensem[2] deinde nonnulla, quae habentur in editione facta simul cum consiliis Joan. Matt. de Gradi, et inter alia distinctione 1. parte 2. a can. XLIV desunt duae columnae integrae in fol. quibus tractatur de opere lapidifico, quod argumentum videtur studiose omissum in ea editione, vel studiose additum in alia. Unde fit non solum nomen auctoris, ut intendimus, sed etiam aliae pro alchimistarum libito addita vel rescissa in huiusmodi exemplaribus.

1. Al marge : videat Rev. V^a citatos numeros conatus ad chronologiam.
2. Quina?

Tandem aliquando mitto Rev. V^ae duplicem catalogum alium Mss. Barcinonensium in quo singuli libri talibus notis designantur, ut facile cognosci possit, an sit idem vel diversus a quocumque, quem aliquis prae-oculis habeat, adeo ut non credam alium ultra optaturum Cl. D. Salzinger Ser. El^ris sacellanum. Alius catalogus est chronologicus, quem potius conatum ad catalogum chronologicum appellare placuit, quia alii possunt apparere libri, unde augendus vel aliquantulum immutandus sit, quod admodum mihi contigit visis Barcinonensibus exemplaribus. Utrique etiam catalogo addidi aliqua ad vita et b. martyris scripta pertinentia, quae in ipsis videbit Rev. V^a. Cum rogavi, ut via Gerundensi statim me moneat de accepta hac epistola, et de aliis de quibus supra missis litteris P. Fr. Alemany rectori Gerundensi. Interim... Frases finals.

24. — *Dr. Büchels al P. Sollier. Düsseldorff, 6 gener 1713*

Comunica que va esser a Florença i a Roma en abril de 1711, i que hi trobà 52 manuscrits de pergamí (la major part de 1460), però sols contenint tractats d'alquimia. Si perteneixen an en Lull, ho han de decidir aquells que visqueren en temps més pròxims an ell; així, per exemple, en 1480 hi havía a Roma un notable comentarista lulià. — En Joàn Guillem rebé de París 300 tractats, llegats en 1336 per Thomas Atrebatensis.[1] Entre ells se troba sencera la vida de R. Lull[2] mutilada en les A. SS. — Fa cinc setmanes que s'ha conclòs amb l'estampador maguntí un contracte per a 3 vovolums. — Té l'encàrrec d'anar a Mallorca; per això demana recomanacions. — També a Venecia fou gran la cullita. (Làm. I.)

Litteris ab eximia paternita vestra mihi huius anno praeterito scriptis eodem mense, sed non anno, respondeo.

Discesseram hic Florentiam et Romam Aprilis tertia anno MDCCXI, Ser. El^ris iussu conquisiturus ibidem mss. Lulliana, quae secretiora nominavit autor incomparabilis; illorum inveni quinquaginta duo notae melioris in variis locis et curiosorum scriniis latitantia, pars eorum potissima circa annum MCCCCLX et sequentes in membrana fuit scripta, et figuris artificiossisimis, quae diversis sunt adumbratae coloribus exornatae, compositionis locus, annus, in multis quoque dies ipse designatur, quae multa possunt in b. martyris vita illustrare. Abstrusioris doctrinae sunt hi tractatus, et omnes chimici. Utrum hi sint tanto viro adscribendi necne, illorum iudicio, auctoritati et traditioni relinquo, qui saeculo Lulliano propiores fuerunt, et quorum industria, cura et favor libri tam pretiosi pervenerunt ad posteritatem.

Romae reperi doctissimum Lullianorum librorum chimicorum interpretem; vixit ille et scripsit anno MCCCCLXXX. Ingens est eius volumen et viginti duos libros continet. Ser. El^or trecentos circiter tractatus Lullianos accepit Parisiis ex gymnasio Sorbonico; legati fuerunt eidem hi anno MCCCXXXVI a Thoma Atrebatensi, cui Raymundus Lullus librum inscripsit, reperitur in iisdem vita dicti beati, quam eximia P^tis V^a historiae suae sed mutilatum inseruit, integra. Lucem magnam haec potest dare et multorum commenta destruere. Plures libros expectamus Parisiis, charta pulcherima coempta et inito cum typographo Moguntino quinque ab hic septimanis contractu, qui priora tria volumina typis elegantissime editurum sese est stipulatus, iam tum sub praelo sudant libri, qui hactenus in tam variis provinciis et tam remotis bibliothecis latuerunt inter blattas et tineas, sedecim occupantur in caelandis figuris et nihil est quod El. Ser... ita in votis habeat quam Lullianorum librorum editionem. Hinc variis promissis incitat me quatenus Barcinonem et inde proficiscar ad insulas Baleares, ibidem descripturus libros Lullianos, qui nobis desunt, ne retardetur opus

1. Keicher, 11, 47, 93.
2. La vita coetanea.

inceptum et litteratus orbis diutius b. martyris vigiliis et labore defraudetur, et ut tandem zoïlorum calumniae et sciolorum dicteria reprimantur. Cum vero Ser. meus Elor bene iudicet, Rev. P. Custurerii favorem et operam plurimum mihi posse conducere, iussit mihi clementissime, ut eximiae P. Vae, ut et eximio P. Ianningo salutem suam humanissimam et gratiam offerem, utrumque rogando instantissime, quatenus de dicti P. Custurerii stato et domicilio me faciant certiorem, et ut litteras commendatorias ad eundem in mei favorem dignentur exarare; hac El. S. Sertas omni modo conabitur demereri.

Post meum ex Italia reditum praelegi D. Salzingero eximiae P. Vae litteras, quas mihi scribere placuit, asseveravit ille, quod iis omnibus, quas huc destinavit, sit responsum, conqueriturque, postremis suis id non esse factum, cum iam ex praecedentibus pateat, quod superi negotium inceptum fortunent, cum huius anni primordiis, quae precor cum plurimis subsequentibus auspicatissima, fervore novo diligenter aggrediamur, collatisque signis et viribus conemur prosequi quod sub tantorum virorum auspiciis felicem sortiturum esse finem et sub s. martyris patrocinio perventurum ad optatum exitum spero. D. Salzingerus mecum eximio P. Ianningo sua defert obsequia, et me profiteor, forma solennissima sed animo sincerissimo...

P. S. patuit mihi reipublicae Venetae bibliothecae, quae eximium P. Ianningum non admisit, ut mihi conquestus est. Nulla mihi desuper difficultas fuit mota; codices manuscriptos perlustravi omnes, quorum ingens ibidem invenitur numerus.

25. — *P. Sollier al Dr. Büchels. Anvers, 16 gener 1713*

La carta no arribà fins el 14 de gener. El 21 de gener marxà el paquet per a l'Elector, en el que s'hi contenen 2 tractats del P. Custurer, que espera seràn ben acollits. Deixa per a en Salzinger la resposta. Felicitacions per la troballa de Mss. Com que ja és suficient el nom de l'Elector, renuncia a escriure una recomanació.

Non videor Cl. et eruditissimae D. Vae serius respondere. Nam quas ipsa ad me dedit 6. huius, non nisi 14. redditae sunt, in ipso nimirum tempore, quo meas ad ipsam dare meditabar, eadem ipsa occasione et causa, qua sub ipsius quoque anni proxime elapsi principium D. Vam monueram de iis, quae ad Ser. El. Cl. D. nostrum tunc missa fuerant. Jam duplici officio una me via expediam.

Primum itaque D. Vam certiorem facio, die Jovis..* 12 huius destinatum esse ad Sermum fasciculum solito grandiorem quo continebantur bini tractatus P. Jacobi Custurerii quos confido gratissimos Sermo obvenisse, cum ea completantur, quae ad omnimodam notitiam operum Lullianorum permultum conferant. — Alter enim ex his tractatibus codices omnes, qui magno numero Barcinone reperiuntur, recenset, confert, explicat adscripto principio et fine, ut facillime perspicere possit D. Va, quae opera habet Sermus, quae vero ad integram collectionem desiderentur. — Tractatus alter chronologicus est operose digestus ad vitae operumque seriem plenius elucidandam. Adest ei epistolae Custurerianae ultimae (tres enim interciderunt) ecgraphum seu ad objecta potissimum anni praeteriti responsio, quae omnia D. Vet.ea et Cl.o viro, amico nostro, Salzingero iucundissima fore nullus equidem dubito. Ignoscat itaque vir mihi honoratissimus, si litteris eius non responderim, cum ad Custurerium potius quam ad me spectarent, quarum proinde transsumptum ad eum transmiseram, cui in praefatis scriptis non pauca reponit a vobis expendenda, quae responsionis vices supplere possint. Interim et D. Vae et eruditissimo Salzingero fortunatissima omnia in cordatissimum strenum apprecor, viresque et valetudinem et promovenda absol-

* Paraula illegible.

vendaque Ser^mi nostri gloriosissima coepta, nomen ei decusque immortale toto litterato orbe promeritura.

Nunc ad alia epistolae vestrae capita ex ordine respondendum. Gratulor imprimis operam D. V^ae a Ser. El^re egregie collocatam, dum thesaurum tam pretiosum in curiosorum scriniis absconditum felicissime eruit, in lucem publicam aliquando proferendum, qui forte aeternum, nisi superi Ser^mo indidissent, ut tot impensis dignum potentissimo maecenate munus eruditis omnibus tam diu incognitum, tam diu cupitum porrigerent. Vehementer etiam gaudeo tractatus Lullianos Parisiis acceptos. Inter eos tangit me maxime, qui beati vitam integram prosequitur, ut ait D. V^a, quam rogo sumptibus meis describi curet, ut in supplemento Iunii locum reperiat cum ceteris a Custurerio in insigni conatu suggestis examinandum et illustrandum.

Ad profectionem Barcinonense quod attinet non possum non impensissime laudare dignissimi Ser^mi voluntatem, ut inchoatum opus ad optatissimum finem perducatur; nihil ego in me, nihil prorsus desiderari patiar, quo tam piis desideriis undequaquam promptissime satisfiat. Habet iam nunc dimidiatum, ut ita loquar, fructum in acuratissimis eruditissimi Custurerii annotationibus, quas ita a D. V^a expendi velim, ut prius omnia disponantur, quam ad discessum se accingat, meque diligenter praemoneat, ut de iis, quae per me praeparari deinceps quasi in antecessum cupiat. Et vero ut, quam sim morae impatiens, patescat clarius, videat transsumptum litterarum vestrarum die crastina ad Custurerium Barcinone commorantem transmittam, gaudeo utique exaltaturum, ubi res eo processisse intelliget, nec sane commendatione mea opus erit, ubi Ser.^mi nomen intonuerit, a cuius nutibus non minus ipse pendet quam totum museum hagiographorum prius Antwerpiensium Porro tantum illud eo conducet, ut Philolullos suos a facienda scriptorum Lullianorum copia alacriores iam de incepta nunc impressione commonitos facilius disponet ad aperienda etiam scrinia sua omnia, quo promptius meditatum opus desideratissimum exitum sortiatur. Ut verbo dicam : planissima, meo quidem iudicio, via erit, si Ser^mi ipsius auctoritas interponatur, cui omnes tum Barcinonenses tum Maioricenses ultro obtemperaturos confido, utpote qui nihil magis in votis habuisse iam pridem scio[1] quam ut patroni sui incomparabilis scripta omnia typorum beneficio latius diffunderentur.

Agite igitur, viri praeclarissimi, agite studio, conatu, fervore et quibus potestis viribus rem strenui promovete. Nos symbolum et quaecunque in nostra potestate futura sunt, impigre, indefesse et constanter conferemus.

26. — *P. Sollier al P. Custurer. Anvers, 17 gener 1713*[2]

Li notifica que ha escrit an en Büchels i expressa el desig de que aquest, a pesar de que no li ha donat cap lletra de recomanació, no faci el viatge en va.

Priores meas 13. datas proxime subsequitur apographum epistolae Buchelianae, ex quo Rev. V^a statum rerum Lullianarum intelligit, quamque de Rev. V^a opinionem conceperit Ser. El. Palatinus. Multa sunt in ea epistola, quae animadversionibus indigeant, sed quas perspicacissimis Rev. V^ae reflexionibus relinquo. Solum noto, respondisse me hesterna die commendatitiis meis ad Rev. V^am opus non fore, cum Rev. V^a iam nunc satis ostenderit, quantopere rem illam cordi habeat, quantumque deferat non iussis, sed nutibus Ser. El^ris. Ut paucis dicam omnia, monui accurate prout evolvendos tractatus vestros genuinos 12. huius Dusseldorpium transmissos, ex quibus patebit interponendum omnino Ser^mi auctoritate ut Lullophili Barcinonenses ad faciendam codi-

1. En l'original darrera memorantur. Les dues coses són borrades sense haver-se suplert.
2. Al marge : cum litteratura Buchelii.

cum suorum copiam inducantur, quod ego facilius successurum confido, ubi Rev. Va, ut explicuerit Sermi intentionem felicesque progressus in iam nunc inchoata desideratissima impressione, cuius zelo Lullistas omnes semper flagrasse manifestum est. Dignetur Rev. Va me quantocius edocere de necessariis mediis adhibendis, ut votis suis potiatur Ser. Elor, ne frustraneam peregrinationem suscipiat El. Buchelius, magisque inde felicissima coepta retardentur. — Prospera rursus omnia Rev. Vae apprecor, et fortunatam aliquando tranquillitatem post diuturnas turbas, quibus misera Catalans non secus ac Belgium nostrum agitata est, mei omniumque memoriam ad oram demisse postulo.

27. — *Iu Salzinger al P. Sollier. Düsseldorff, 24 gener 1713*[1]

Li agraeix l'envío. Procura abordar la qüestió dels tractats d'en Custurer. Des de 15 anys que s'ocupa amb en Lull, i vol seguir aprenent del mestre. Que ell no es troba sol com lulista alquimiaire, ho demostrarà en el vol. I de les Opera amb una llista d'autoritats. Allí contestarà també els II §§ d'en Custurer. Aviat enviarà el seu catàleg an en Custurer per la via de Gènova. Dóna les gracies per tot, en nom de l'Elector, el qual s'excusa.

Advenere tandem diu desideratae, diu expectatae litterae Cl. P. Vae a Ser. El. Cl. D. meo mihi quantocius extraditae, cum quibus simul accipio duos tractatus Cl. et incomparabilis viri optimique P. Custurerii, catalogum nempe librorum Barcinonensium Raymundi, tot verbis exoptatum, exactissimum summamque chronologicam eorundem librorum non sine summo labore concinnatam, quae ambo magno mihi erunt levamine in ipso opere perficiendo. Ceterum cum in perlustrandis tractatibus praefatis occupor, incido in transsumptam litterarum adm. R. P. Custurerii de 10. Octobris 1712 datarum, in quibus tres ipsius litteras amissas doleo, praesertim, quia in illis continebantur nonnulla (ut ait) circa alchimiam et libros falso (si diis placet) attributos b. marytri. Immo (pergit) cum litteris 15. Iunii mihi satis fusum tractatum R. P. Barceló de Alchimia et discrepantia principiorum b. martyris a chimicorum principis. Hunc sane tractatum videre mihi fuisset volupe; quindecim enim circiter annos versor in utroque genere librorum volvendorum, nempe et artis generalis ceterorumque ab illa dependentium Raymundi et alchimiorum ipsi (ut aiunt) falso attributorum; nec unam solam propositionem reperiri potui, quae non aut secundum verba formalia a potiori aut secundum sensum clarissimum in libris ipsi adscriptis continerentur. Quid alii chimistae vel sophistae teneant, non moror; ego enim solum examino libros Raymundi legitimorum albo adscribendos. Praeterea miror, unde R. P. Raphaelo Barceló obvenerit copia condendi fusum tractatum de alchimia, cum mihi constet tum ex syllabo Barcinonensi tum Maioricano vix unum aut duos codices alchimicos Lullo datos ibi locorum reperiri, cum tamen ingens copia (reiectis spuriis) et ad sexaginta circiter meis teratui[2] manibus ex omnibus terrae partibus conquisita et collecta, qui omnes perpetuis et innumeris citationibus adeo inter se cohaerent, ut impossibile sit crisin dare sine elixa ossa ruminata multumque cocta omnium lectione, quod certe non superficialem inspectionem, sed multorum annorum studium exigit; unde tanto maior me fames stimulat, addiscendi ex praefato libro R. P. Barceló, quod tot annis in libris d. autori attributis invenire non potui, praesertim cum solus non sim, qui alchimiae Lullisticae partes tueor, sed mecum habeo viros non paucos catholicos primarios theologos, quosdam d. authori coaevos, quosdam viciniores temporum illius, qui 20, qui 30, qui quadraginta annis versati sunt in libris utriusque generis d. Raymundi enucleandis, unanimique consensu agnoscunt et venerantur hos libros alchimicos mirisque laudibus extollunt, tamquam genuinos autoris partus, quos autores in vindiciis

1. Al marge : transsumptum ad Custurerium missum est 30. Ianuarii 1713.
2. sic!

praefatorum librorum alligabo, adductis adhuc fortioribus argumentis ab ipso d. autore eiusque libris petitis et quidem iis ipsismet, quibus Mut, Waddingus et Segui chimiomastyges abusi sunt pro evertenda Lulliana chimia, qui certe viri, alias canditi, si libros quos allegant non a limine salutassent, utique textus sibi multum contrarios offendissent nullo microscopio detegendos. Sed haec mista faciamus usque dum ipso opere exhibeam responsum satisfacturum § undecimo Cl. P. Vae, in quo ex Muto et Waddingo argumenta confert, quae Cl. P. Vam in contrarias partes merito inclinarunt, quamvis, ut ex refutatione patebit, parum firmo nitantur fundamento, si cum oppositis conferantur argumentis, ita ut in repetita huius §i lectione multoties miratus sim, viros doctos tam levi armatura munitos omnibus chimicis litem movere non reformidasse, quasi hi fungorum in patria censorum sub aere nati omne ingenium fuligine adeo hebetescunt, ut nullum lumen reliquum foret ad nebulas huiusmodi facillimo et pene nullo negotio dissiperdere. Porro ne me cothurno incedere autumet Cl. P. Va unum pulicem promittam speciminis loco, qui Muto semen excutiat. Citat pro se praefatus autor arborem scientiarum Ill. Dris contra alchimistas, quem librum, si ad manus est, ergo inscipiat Cl. P. Va in arbore qua est .C. de radicibus arboris elementalis § *utrum in ferro* etc., et conferat cum eiusdem arb. c. de quaest. fructus art. element. § *postquam per artificium* etc., videbitque, quod sicut in arte generali cap. 52 de elementativa, d. autor facit dolere alchimistas et gaudere Mutum, sic in locis allegatis facit gaudere alchimistas et dolere Mutum, quod legerit libros Ill. Dris (ut conqueritur ipsemet d. autor in suo libro del desconsuelo) § 22 *como gato, que pasa por brasas encendidas.* Haec raptim. Suo enim loco dabitur campus apertus hanc materiam ventilandi, quam eo maiore alacritate defendendam aggredior, quod et documentis sufficientibus et clarissimis demonstrationibus praemunitus sim et iudices nactus sim in Cl. PP. ulterius non solum sapientissimos, sed et aequissimos veritatis tutores et defensores. Actis proin gratiis impensissimis pro collata hucusque opera, transmisso catalogo exquisissimo,[1] Ser. Elris nomine rogo et obtestor Cl. P. Vam, ut datis ad adm. R. P. Custurerium litteris, quanta poterit facundia virum solertissimum animet, quatenus in procurandis exemplaribus, quae non adeo multa nobis adhuc deficiunt, eisque sub ipsius directione exactissime copiandis nobis opem ferat, urget enim me Ser. Elris mandatum et opus ipsum iam praelo submissum, cuius specimen adiectum verbo fidem faciet. In hunc finem sequenti sabbato binas litteras, una cum catalogo librorum, quos actualiter habeo, Genua ad ipsum dirigam, quarum una a Ser. Elre ad nobiles librorum possessores, altera ad ipsum Cl. P. Custurerium destinatur. De sumptu in faciendis copiis necessariis S. Ser. Elris providebit.

Iussit quoque Ser. Elor Cl. D. meus ut suo nomine grates dicam adm. RR. ClCl. PP. vestris certosque reddam nil adeo in votis esse S. Ser. Elli quam animi sui in PP. Vas propensissimi gratissimique ectypon dare posse, quod pro innata generositate sua praefata Ser. Ellis et per se faciet; et si quid efficaciae tenuis meae symbola afferre poterit, meo quoque hortatu meritorum suorum praemia congrua sollicitabo, qui sum ex animo...

P. S. quoniam eandem sortem iacturae subiisse meum quaestionarium Cl. P. Custurerio transmissum suspicor, huic enixe rogo, litteras ad ipsum geminare, ne mora perdatur.

Excusat se Ser. S. Ellis, quod proprios dare hoc vice nondum potuerit incommodo iam noto adhuc praepedita.[2]

1. Sic!

2. L'últim paragraf és igualment escrit d'en Salzinger, però amb altra ploma i molt més ràpidament.

III

De l'Arxiu municipal de la ciutat de Palma

Libr. de acuerdos del Ayuntamiento del año 1728.

1. [1]Els Franciscans que han d'estudiar a Maguncia amb en Salzinger, són proveïts dels diners necessaris. L'Elector i en Salzinger reben reliquies del Sant. S'ha d'interessar el rei en la protecció de la Causa Pia.

Dia 26 fabrer
dijous a la tarda.

En este Ayuntamiento se ha tenido presente el que haviendo passado a la ciudad de Maguncia cinco Religiosos de la Orden de San Francisco observantes a fin de aprender la ciencia del Illuminado Dr. el Beato Ramon Llull debaxo la enseñanza y magisterio del Illre Dr. Ivo Salzinger compilador de las obras de dicho Illuminado Dr., y como para subsistencia de dichos Religiosos, y para conseguir el fruto de dicho estudio se requiera algun medio para sus alimentos y manutencion, lo que ha de ceder en mayor lustre y esparcimiento de la doctrina del Beato Llullio, en cuya atencion fue resuelto y accordato de conformidad que a dicho fin y efecto se remitan a los expressados Religiosos Ducientos pesos, de los efectos de la Causa Pia del dicho Beato Raymundo Llullio.

Assi mismo fue resuelto y acordato que la Ciudad escriva al Serenissimo S.or Principe elector y Arzobispo de Maguncia, haziendole las gracias de la proteccion y favor con que adelanta los progressos de la expressada impression, supplicandole se sirva continuar sus poderosos oficios y assistencia; y assi mismo manifestarle la Ciudad el agradecimiento com que queda de su retrato que se sirvio imbiar a la Universidad Litteraria en expression del aprecio de la doctrina Lulliana y la satisfaccion con que la Ciudad queda de ello, y para manifestar su obligación se le embie una Reliquia mayor del cuerpo de dicho Beato Raymundo Llullio en la devida forma.

Tambien fue resuelto escrivir al Sr. compilador agradeciendole su trabajo, y animandole a su prosecucion, y en respuesta de la carta que se tiene de el, y esto junto con una reliquia menor de dicho Venerable Martir.

Assi mismo fue resuelto de conformidad que se hayan las instancias convenientes a fin de que se reciba por el Ordinario la informacion de la vida y milagros de la M. Sor. Ana Maria del SSmo Sacramento Religiosa del Monasterio de Sta. Catharina de Sena difunta, y del mismo modo los de dicho Beato Raymundo Llullio, que todos los Dias occurren, y con el descuido puede faltar su noticia.

Oltro si en atencion a que todos los Señores Reyes han acostumbrado proteger y adalantar la causa de dicho Venerable Llullio y se espera del Paternal amor y Rl. Benignidad de S. M. (Dios le g.de) que se digne de conceder su Rl. proteccion a dicho fin y efecto, y que le fue dedicado por los antiguos Jurados el libro de las Disertaciones de Llullio,[2] y en occasion presente de haver llegado ya a esta Capital los tres primeros tomos de las obras de dicho Venerable escritas por su compilador en la Ciudad de Maguncia, fue resuelto y acordado de conformidad que la ciudad escriva a S. M. presen-

1. Fol. 19 i 19 v.; cf. J. Aviny ó, pàg. 416.

2. Segurament s'al·ludeix a la impressió de l'*Acta Sanctorum*, que tanta importancia adquirí i despertà tal entusiasme a Palma. (V. més amunt, p. 42.) El treball d'en Custurer és de vint-i-vuit anys enrera. Poden també referir-se al *Catalogus omnium librorum* d'en Salzinger. (V. més amunt, p. 32.)

tandole los mencionados tres tomos implorando su proteccion. Y assi mismo que esta obra se ponga en el Archivo de la antigua Universidad, para su memoria como se ha acostumbrado en los otros libros concernientes a este assumpto. En este estado salieron los Protectores.

Assi mismo resolvio la Ciudad de conformidad, que para lo sobre dicho se diputassen, como fueron diputados, los señores Dn. Gaspar de Puigdorfila y Dn Francisco Dameto, para cuydar toto sobredicho y lo que ocurra de la Causa Pia, como tambien a fin de passar con diputacion al Ill.mo y Rmo Sor Obispo a fin de que se sirva concurrir a la estraccion de las Reliquias mencionadas de dicho Venerable en la forma acostumbrada para el dia que se acordare en la Iglesia de Sn Francisco y se sirva favorecer las informaciones acerca el culto y milagros como arriba va accordado.

2. [1]Sobre el compliment de l'anterior acord. Una carta d'en Salzinger.

Viernes 18 Iunio
del 1728.

Haviendo salido los Elector de la consignacion quedo el Dean y entro el P. Fornes y se hablo de adelantamiento de la Causa Pia y se vio una carta de Sr Salzinger y se acordo se siga la misma instancia de las informaciones y milagres que se pidieron al Sor Obispo y se le lleva la carta de dicho Salzinger que ha tenido la ciudad.

3. [2]S'ha d'escriure a la Comissió romana sobre els miracles.

Cabildo del lunes
29 de Novre 1728.

Se acordo que se escriva a Roma para que venga comission a Su Illma para que se reciban las informaciones de los milagros del Beato Ramon y de la Venerable Madre de Sta. Catharina de Sene.

4. [3]S'otorga an en Salzinger una subvenció per avençar l'edició de sa compilació. Lo mateix se concedeix al P. Miquel Fornes per a un viatge a Maguncia.

Cabildo del viernes
16 de Enero 1728 (sic!)[4]

En este Ayuntamiento concurriendo los señores Dr. Dn Juan Martorell Pro y Canonigo de la Sta. Iglesia y Dn Agustin Torrella Protectores de la Causa Pia del Beato Ramon Llull, en atencion de que el compilador ha avicado hallarse muy alcanzado por los considerables gastos de la impression de las obras del Beato Ramon Llullio y que ha adelantado crecidas cantidades(?), por lo que y para adelantar los progressos de la Causa Pia y la prosecucion de dicha impresion fue resuelto de conformidad, remitirse a dicho fin al referido compilador ochocientos pesos de los caudales y efectos de la Causa Pia del Beato Ramon Llullio.

Assi mismo por los motivos expressados y en atencion del viage en que se halla ocupado el Rdo Pe Letor Fray Miguel Fornes para la ciudad de Maguncia al mismo fin, por lo que fue preciso adelantarle veinte y cinco doblones al tiempo de partir de

1. Ibid., fol. 76.
2. Ibid., fol. 153.
3. Ibid., fol. 180 v.
4. Deu voler dir, a judicar per l'ordre dels documents, l'any 1729, però en Salzinger morí el 20 d'abril de 1728, si en Schunk no s'equivoca. La data de la carta següent dóna en veritat la raó an en Schunk, però és estrany que la mort d'en Salzinger se sabés a Mallorca amb un any de retràs.

esta capital. En cuya consideracion fue resuelto de conformidad dar por legitimo el dicho gasto de cien pesos como a necessario y util para el adelantamiento de la dicha Causa Pia.

IV

Carta de l'Elector Lothar Franz de Schönborn a Franz Philipp Wolff i Ioch. Melchior Kurhumel. Maguncia, 1 juliol 1728[1]

Els destinataris han de continuar l'edició d'obres lulianes a despeses de l'Arquebisbe Elector.

Lotharius Franciscus Dei Gratia Sanctae Sedis Moguntinae Archiepiscopus, Sacri Romani Imperii per Germaniam Archi Cancellarius, et Princeps Elector, Episcopus Bambergensis. Honorabiles, et perdocti, nobis dilecti ac fideles. Notum vobis est, quantum curae, et laboris defunctus nuper Doctor Ivo Salzinger, noster quondam Conciliarius Ecclesiasticus, impenderit, ut opera Lulliana ex principalioribus Europae Bibliothecis magnis sumptibus Domini Principis Electoris Palatini Iohannis Wilhelmi, pientissimae memoriae, comparata, quoque ad eiusdem intentionem commodo litterati orbis in lucem edantur, prout se quoque, et in vivis declaravit, et in scriptis reliquit, se totam suam substantiam e Nostra, et aliorum Principum munificentia promanatam in praedictum finem impendi velle; Quatenus igitur praedicta opera, partim jam luci edita, partim secundum vestram relationem ad typum praeparata sunt, et de functorum voluntates pij, et salutiferi finis adimplerę justitia, et aequitas exposcit. Proinde vobis, jam tum ad inventandam, et obsignandum defuncti haereditatem deputatis Commissariis, atque etiam quoad ipsum negotium jam a longo tempore bene informatis committimus, et hoc nostro rescripto vos legitamus, ut sumptibus defuncti omnia ad suae voluntatis impletionem, et perfectionem necessaria quantocius curetis, et peragatis; atque expensarum ordinatas rationes nobis, aut deputatis nostris, annuatim reddatis. Caeterum vobis Electorali gratia propensi permanemus. Datum in Arce nostra Sancti Martini Moguntiae 1. Iulij 1728.

Lotharius Franciscus Archiepisc Elector | .

Mog. Episcopus Bambergensis | .

Endreça:

Honorabilibus, et perdoctis nobis dilectis ac fidelibus Francisco Philipo Wolff, et Ioan. Melchiori Kurhummel Artium liberalium, et Philosophiae Doctoribus, Sacrosanctae Theologiae Licentiato, nec non Baccalaureo Biblico, et formato, Archiepiscopal. Vicariatus nostri Assessori, Seminarij nostri ad Sanctum Bonifacium Regenti, et respective Ecclesiae Parrochialis nostrae ad Sanctum Christophorum Rectori, et Curato.

Loco ✠ sigilli.[2]

1. La carta fou probablement impresa en 1729 pels protectors de la Causa Pia, en record d'en Salzinger. Agraeixo a l'amabilitat del Sr. Estanislau Aguiló la cessió d'un exemplar d'aquesta hermosa impressió. La introducció diu : «Protectores Causae Piae Lullianae, ne devoti terreantur, quia Deus ter optimus maximus, Dominus absolutissimus vitae, et mortis, avolare fecit e terra in Coelum (ut pie creditur) Excellentissimum, et nunquam satis admirandum Doctorem Ivonem Salzinger, in quem, et merito quidem, oculos fixerat pro eiusdem causae ultima favorabili decisione, typis mandant [Superiorum permissu] sequentem Rescripti Eminentissimi, Celsissimi, ac Potentissi Principis, Electoris Moguntini copiam Authenticam.»

2. Atestació de la Cancillería privada. Imprès al costat hi ha l'Imprimatur : Can. de Pueyo Vic. Gen. et Offi.

BIBLIOGRAFÍA
DELS MANUSCRITS I IMPRESOS LULIANS
DE MAGUNCIA

I. — Biblioteca del Seminari de Maguncia

A) Manuscrits d'obres lulianes

1. Manuscrit contenint diversos tractats. Rústica. Paper. 26 × 37. De mà desconeguda. Conté:

a) *Ars generalis* Raymundi Lullii.

48 fol. amb 7 taules en pergamí; extracte part en francès, part en llatí.

b) *Ars generalis* Raymundi Lullii cum tractatibus eiusdem artis generalis in quibus explicatio et aplicatio reperitur. 20 fol. amb 7 figures i tabula generalis. — Incipit Ars generalis B. bonitas differentia, utrum, possibile... Amb la Contemplacio et oracio autoris.

c) *Liber de confessione.* 6 fol.

Deus cum tua gratia et benedictione incipit liber de confessione Raymundi Lulli Multi sunt homines, qui desiderant scire, quid... Deo gratias. Amen. — Sense explícit.

d) *Liber de homine* [De secunda parte huius libri, quae est de morte hominis]. (v. Opera, vol. VI, p. 18.)

Cum bonus timor sit consequentia bonis (!) amoris ut per mortem fiat valde gravis transitus de hac vita... in auferendo hoc, quod ab homine aufert. (Sembla no acabat de copiar.)

e) *Art demostrativa.** Pergamí. 55 fol. amb 10 figures. Segle XIV.

Deus qui sotz clarificament de tot enteniment con vos conex e qui sotz bonahuyransa de tota volentat con vos ama. ab la vostra molt alta virtut, gracia e benediccio comensa esta art demostrativa. Del prolec.

Cor esta art demostrativa segex la regla de la art abreviada datrobar veritat, per aso nos prenem alfabet daquela art e posam aquel en esta art. lo qual alfabet es aquest... Acabada es la art demostrativa la qual metem en guarda e en ajuda de nostre senyor Deus : Finito libro, sit laus et gloria X̄po. Segueixen cent versos:

Deus ab joy xant per vos... discorrens.
Affirmant e negant, dubitan distruens...
. . . . . .
Fenides son les regles, deus ne sia lausats...

* Salzinger diu (Op. I), en la Dedicatio, que ha rebut d'Espanya gran quantitat de manuscrits. Aquest llibre i els A 7 i 8 semblen esser els únics conservats a Maguncia dels que la comtessa de la Manresana *de nobili Herilium familia* envià a en Salzinger.

2. Manuscrit contenint diversos tractats. Relligadura de pergamí. Paper. 21 × 32. Conté:

a) Incipit *ars generalis.*

b) *Liber de confessione.* 17 fol. Un i altre coincideixen en quant el contingut amb 1, *a*), *b*). Relligat amb ells hi ha el següent tractat:

c) de promta quaedam notabilia ex Alchimia Guillelmi Sedacerii O. Fr. B.M. de Monte Carmeli existentis in exilio sui sacri ordinis cum quibusdam notandis ex D. Boyennalis et nostris experimentis decerptis. 24 fol.

Pàg. 4. Boyenal est une persone particuliere voyes au feuillet qui suit. Cestoit un artiste fort expert. Petit Traicte notable d'Albert Cardinal contenant six chapitres.

Nota : temps pour travailler a la Chymie.

3. Raymundi Lulli *ars praedicandi* sive liber de virtibus et vitiis divisus in quinque distinctionibus:

1ma de octo virtutibus.

2da de octo peccatis mortalibus.

3tia de virtutibus compositis.

4ta de peccatis compositis.

5ta de virtutibus et peccatis compositis.

Segle XVII/XVIII. Paper. 494 fols. 21 ½ × 32 ½. El text orlat de vermell. — Al fol. 1 nota preliminar d'en Salzinger : Collatus ad exempl. Barc. n. 5 ab hoc exemplari sumpta est copia pro impresso. — Després : hic liber in divisione huius libri vocatur ars praedicandi fol. 8 et quia citatus in arte brevi praedicandi, est ars magna praedicativa. — Junt a la frase *de virtutibus et vitiis* escriu en Salzinger al marge : vide cap. de Prud : et sapient : fol. 120 de auro et argento. f. 209. 6tus sensus per Raymundum inventus, de quo fecit unum librum. Aquesta nota d'en Salzinger és de la mateixa època del text. f. 491. de fine hujus libri. Nullus sermo melior est nec fructuosior quem sermo qui factus est per naturam intelligendi Deum et opera eius... f. 492. Finivit Raymundus librum istum in Civitate Maioricensi mense Januarii anno incarnationis Domini millesimo trecentesimo decimo [1310] ad honorem Domini nostri Jesu Christi, et adiutorio et amore spiritus sancti; ob hoc, ut hic liber defendatur et custodiatur a malis hominibus, commendavit Raymundus librum istum Domino Deo nostro Jesu Christo el Dominae nostrae Sanctae Mariae. Amen. Finito libro sit laus et gloria Christo. Amen. — El conjunt ben col·lacionat.

4. Manuscrit amb diversos tractats. Relligadura de fusta amb cuiro empremtat. Tancadures de llautó. Paper. 19 ½ × 30 ½. Lletra d'en Salzinger. Al dors : *Tomus XXII*, 277.

a) Raymundi Lulli super artem inventivam et tabulam generalem ars expositiva seu lectura. fol 1-435. Tres fulles, de les que en falta una. Alphabetum operis sequentis. Després, pròleg a l'estil d'en Salzinger.

Fol. 1. Excellentissime Deus et summe gloriose cum tua virtute, gratia, benedictione et auxilio incipit haec ars, quae est ad faciendum et solvendum quaestiones et inquirendum [al marge : et inveniendum] secreta naturalia et rerum proprietates. incipit feliciter. — Prologus. — Ars ista modum sequitur et doctrinam artis inventivae et abbreviatae...

fol. 434. De quaestionibus expositionis.

fol. 434 v. Haec ultima pars tertiae distinctionis manca reperitur et imper-

fecta in omnibus his exemplaribus, quae ad manus nostras pervenere, quae fuerunt profecto non pauca. In ea quippe, ut numerus completur millenarius, nonaginta et amplius desiderantur quaestiones, quod an iniuria temporis, quod quae meliora sunt, invidet semper, an auctoris industria quae ut hominum ingenia ad inveniendum fortius excitet, materias nonnunquam reliquit detruncatas, factum sit, ita ignoramus, sicut certe scimus, eundem ipsum auuctorem passim in suis libris viros sapientes et suae artis peritos rogare orare et obsecrari, ut qui suonin (!) librorum non reperiantur Latini, Latinos faciant, et quaestiones non solutas solvant et perficiant non perfectas, uti et in principio artis amativae nunquam certe pro bonitate satis laudatae et in prologo huius compendii et in prima parte 3.ae distinct: in finalibus verbis est videre.

fol. 435. Formula contentorum in hac lectura. — fol. 435 v. Alphonsus a Proaza Fratri Dominico Senensi ex Ordine Minimorum viri literatissimo Salutem : | Misso iam in lucem hoc illuminatissimi Doctoris Raymundi, cuius gratia Hispanias nostras adieras, pretioso volumine, quod tanto studio et labore nobis | fol. 436. aut corrigentibus aut e patrio sermone in latinum | :ut imprimeretur: | traducentibus indefessis calamis exarasti, potes in patrios lares, id est, Italiam ad minimos fratres tuos non iam minimus, sed profecto maximus felici sydere remigrare. Ceterum ne hoc solum rarissimo mercimonia ditatus abeas, sed lucri propensioris sitim ac materiam secum asportes, subiecimus tuis quidem expostulationibus non parum efflagitati librorum nomina, quod doctor noster illustris variis terrarum regionibus et in omni scientiarum genere divinitus edidit, quoque partim vidimus, partim ab auctore ipso vicissim citatos legimus, reliquos extare a fidedignis accepimus, praeter longe plures, quos ut corpore breviculos | : quamvis sint spiritu gigantei: | ex industria subticemus, vel nobis ignotos, quos adhuc iniuria hominum efficit, ut delitescant, in publicum Deo propitio venturos esse confidimusVale.

Index librorum sequitur. [281 núms.] fol. 440. Verum etiam vero, quos de arte transmutatoria libros novissime a nobis commemoratos legis, ideo certis Raymundi libris associamus, quia in quibusdam illorum volumina Raymundus non secus allegata comperimus quã auctor ipse suos libros citare ac repetere consuevit; ceterum an ascripticii an legitimi sint, indicio eorum reliquimus discernendum, qui sensus utrorumque penitissime calluerint.

fol. 440 v. Artis Inventivae, Tabulae Generalis et earum Lecturae Raymundi Lulli explicit Prima impressio per Didacum de Gumiel in inclyta Civitate Valentia die 12º mensis Februarij. anno vero Christianae salutis decimo quinto supra millesimum et quingentesimum.

fol. 441. *Privilegia catholicorum principum.*

1. Ferràn de Castella. Còrdoba, 31 agost 1483.
2. Alfons d'Aragó. Saragoça, 21 febrer 1503.

Sembla copia de l'edició de n'A. de Proaza (Valencia, 1515). Rogent-Durán, núm. 17.

5. Manuscrit de diversos tractats. Relligadura de cartró. Paper (21 $^1/_2 \times 34\ ^1/_2$). Mà desconeguda del segle xvii/xviii. Al dors:

Tomi XI. Pars III. núms. 83. 84. 85. E.

a) Liber de possibili et impossibili.

Deus cum tua benedictione et perfectione incipit liber de possibili et impossibili

Quoniam moderni philosophantes dicunt, quod Deus non possit supra operationem naturae, etiam sensibilium et imaginabilium... Ad laudem et honorem Dei et beatae Mariae virginis matris eius finivit Raymundus istum librum anno MCCCX mense Octobris Incarnationis nostri Domini Jesu Christi.

Copiat del ms. d'en Salzinger, V, 22 in folio. — 123 pàgs.

b) Liber de venatione substantiae et accidentis.

Deus cum tua sapientia et benedictione incipimus librum de venatione, id est de investigatione substantiae, accidentis et compositi. — Quoniam logica est scientia difficilis, labilis et prolixa et naturalis scientia est delectabilis, permanens et immutabilis... Ad laudem et honorem summae sapientiae et gratiae divinae finivit Raymundus istam artem apud Montem Pessulanum in mense Februarii MCCCVII incarn. n. d. J. Xpi. in cuius custodia sit recommendata, et gloriosae virginis eius gloriosae Mariae.

Del ms. Salzinger, XIII, 147 fol. 267 pàgs.

c) Liber de ente reali et rationis.

Deus cum tua altissima et profunda realitate incipit liber, qui est de ente reali et rationis. — Prologus. Quoniam intellectus est valde fatigatus in discernendo veritatem et falsitatem inter ens reale et rationis fere constitutus in opinione... Ad laudem et honorem Dei finivit Raymundus istum librum Avenione (!) mense Decembris, dum ibi erat concilium generale factum per dominum papam Clementem quintum anno MCCCXI incarn. d. n. J. Xpi. Amen.

Del ms. Salzinger, I, 9 fol. 142 pàgs.

6. Ms. de diversos tractats. Relligadura de cartró. Paper. 21 × 34. Mà desconeguda. Segle XVII/XVIII. Al dors:

Tomus XIII. Pars III. núm.

a) Liber de trinitate trinissima.

Deus cum tua virtuosissima virtute facimus istum librum, qui est de tua trinissima trinitate. — Quoniam sancta catholica fides est valde afflicta et derogata et maxime per infideles... Ad laudem et honorem Dei finivit Raymundus istum librum in civitate Messanae mense Novembris anno MCCCXIII incarn. n. d. J. Xpi.

Del ms. Salzinger, VI, 72. 7 pàgs.

b) Liber de investigatione actuum divinarum rationum.

Deus cum tua gratia et benedictione incipimus librum de investigatione actuum divinarum rationum. — Prologus. Quidam christianus homo diu laborans cum infidelibus disputando, mirabatur quare humanus intellectus sit ita impeditus... Ad laudem et honorem Dei omnipotentis et beatissimae trinitatis finivit Raymundus istum librum in Monte Pessulano in mense Aprilis anno MCCCIV incarn. n. d. I. Xpi in cuius custodia sit commendatus iste liber et etiam in custodia beatissimae virginis Mariae, etiam in custodia divinarum rationum, ex quibus est. Deo gratias.

Del ms. Salzinger, VII, 96. 140 pàgs.

c) Liber de multiplicatione, quae fit in essentia Dei per divinam trinitatem.

Deus per tuam altissimam et profundissimam infinitatem fiat liber, qui est de multiplicatione, quae fit in essentia Dei per divinam trinitatem. — Primo suppono, sive credo, quod sit unum Ens infinitum et absolutum, post (!) intelligo, quod...

Ad laudem et honorem Dei finivit Raymundus istum librum in civitate Messana in mense Aprilis anno MCCCXIV. incarn. n. d. J. Xpi.

Del ms. Salzinger, X, 138 fol. 15 pàgs.

d) Liber de trinitate in unitate permansive in essentia Dei.

Deus cum tua gratia et auxilio incipit liber de trinitate in unitate permansive de tua essentia. — Quoniam infideles derident christianos propter hoc, quia contradicunt, quod in essentia Dei sit Pater et Filius et Sanctus Spiritus... Finitus est iste liber ad honorem et gloriam totius sanctissimae trinitatis et finivit istum librum apud Montem Pessulanum mense Aprilis anno domini MCCC. Deo gratias.

Del ms. Salzinger, II, 30 fol. 9 pàgs.

e) Liber de unitate et pluralitate divina.

Deus cum tua summa et profunda sapientia et charitate incipit liber de unitate et pluralitate divina. — Ad venandum divinam unitatem et pluralitatem personarum colligimus decem et octo principia artis generalis et etiam decem generales quaestiones eius...

Fol. 3. De Epistol. Serenissimo Domino Philippo regi Francorum altissimo ac potenti bellatori constituto pro sancta Romana ecclesia ad extirpandum errores., et ad multiplicandam veritatem, mittimus istum librum, supplicantes, ut ipsum suscipiat cum ipse rex sit devotus et optima intentione habituatus et ornatus, ut per istum librum errores Averrois Parisiis seminati possint extirpari, cum ponent magnum periculum et dedecus christianae fidei et pessimum exemplum. — ... Ad laudem et honorem Divinae unitatis et trinitatis finivit Raymundus istum librum Parisiis mense Martii anno MCCCX incarn. n. D. J. Chr. Amen.

De Salzinger, II, 17 fol. 39 pàgs.

f) Liber de differentia correlativorum Divinarum dignitatum.

Deus cum tua altissima et profunda sapientia incipit liber differentiae correlativorum divinarum dignitatum. — Quoniam aliqui dicunt, quod sit impossibile probare realem differentiam correlativorum dignitatum Dei, ideo facimus istum librum... Finivit Raymundus istum librum ad laudem et honorem Dei in Maioricensi civitate mense Julii anno MCCCXII. incarn. n. D. J. Xpi.

Del ms. Salzinger, I, 3 fol. 14 pàgs.

g) Liber de propriis et communibus actibus divinarum rationum.

Deus cum tua sanctissima sapientia et charitate incipit iste liber, qui est de propriis et communibus actibus Divinarum rationum. — Prologus. Ad probandam divinam trinitatem intendimus pervenire probando, quod quaelibet divina ratio... 7) Multae aliae consequentiae... Finis. Ms. ex. Sorbona ex eodem volumine.

Del ms. Salzinger, VIII, 108 fol. 20 pàgs.

h) Liber de actu maiori.

Deus ad tuam reverentiam et honorem et amorem facimus istum librum de actu maiori. — Actum maiorem vocamus illum, per quem nullus alius actus potest esse maior... Falta la fulla final.

Del ms. Salzinger, II, 17 fol. 8 pàgs.

i) Liber de maiori fine divini intellectus, divini amoris et divini honoris.

Deus propter tuam dignitatem maiorem incipit liber, qui est de maiori fine divini intellectus, divini amoris et divini honoris. — Cum Saraceni non habeant notitiam maioris finis, divini intellectus, divini amoris et divini honoris, propter

hoc Raymundus christianus facit et compilat istum librum alcadi, qui est episcopus Tunicii et eius sapientibus clericis... Ad gloriam et laudem Dei D. n. J. Xpi. finivit Raymundus hunc librum in civitate Tunicii mense Decembris anno MCCCXV incarn. n. D. J. Xpi.

Del ms. Salzinger, VI, 78 fol. 13 pàgs.

k) *Liber de maiori fine et maioritate.* Deus cum tua veritate incipit liber de maiori fine et maioritate. — De prologo. Quoniam quidquid est, est propter maiorem finem... Ad laudem et honorem Dei finivit Raymundus istum librum in civitate Messana mense Februarii. anno MCCCXIII. Incarn. n. D. J. Xpi.

Del ms. Salzinger, VI, 64 fol. 11 pàgs.

l) *Liber de Deo maiore et Deo minore.*

Deus cum tuo altissimo vigore incipit liber qui est de Deo maiore et Deo minore. — Dico maiorem Deum illum, qui est ens reale et necessarium et simpliciter absolutum... Ad laudem et honorem Dei finivit Raymundus istum librum in civitate Messana mense Januarii anno MCCCXIII Incarn. n. D. S. Xpi.

Del ms. Salzinger, VI, 77 fol. 25 pàgs.

m) *Liber de fallaciis, quae non credunt se facere aliqui philosophantes contra purissimun actum Dei* verissimum et perfectissimum. — Per istas fallacias possunt convenire catholici theologi cum philosophis, ut patet in processu, quae convenientia esset valde utilis... Convenientia autem supradicta erit valde utilis...

Del ms. Salzinger, XIII, 150 fol. 14 pàgs.

n) *Liber de venatione trinitatis per substantiam et accidens.*

Deus cum tua altissima clementia incipit liber de accidente et substantia. — Quoniam per plures modos venati sumus divinam trinitatem, et de hac multos libros fecimus, adhuc occurrit nobis unus novus modus... Ad laudem et honorem Dei fecit R. istum tractatum in civitate Messanae mense Octobris anno MCCCXIII incarn. n. D. J. Xpi.

Del ms. Salzinger, XIII, 148 fol. 7 pàgs.

o) *Dictatum de trinitate.*

Dictatum de trinitate. — Prologus. Contra sanctam trinitatem daemon dedit consilium et frequenter dat illud singulis diebus homini, qui non multum intelligit, quando illam vult considerare et per necessitatem probare... Satis clare monstravimus de trinitate hoc quod te doceo.

Del ms. Salzinger, XVIII, 167 fol. 9 pàgs.

p) *Liber de quaestione valde alta et profunda.*

Deus cum tua altissima et profunda sapientia incipit iste liber de quaestione valde alta et profunda. — Accidit, quod circa Parisios sibi invicem obviaverunt fidelis et infidelis... Ad laudem et honorem Dei fecit R. istum librum Parisiis mense Augusti anno MCCCXI. incarn. n. D. J. Xpi. Amen.

Del ms. Salzinger, XIII, 148 fol. 39 pàgs.

q) *Liber de trinitate et incarnatione.*

Liber de sanctissima trinitate et de incarnatione n. D. J. Xpi. — Istum librum transtulit in vulgare R. de libro, quem composuit in Arabico, et dividitur in duas distinctiones... Ad honorem et gloriam Domini nostri Jesu Christi fecit R. hunc librum in civitate Maioricarum in mense Septembris anno incarn. J. Xpi. MCCCXII. Istum librum transtulit R. Lullus in Romantio ab uno eodemque libro, quem

fecerat in Arabico anno quo supra. Verumtamen Guillelmus magister presbyter regens studium grammaticale capituli Maioricarum praesentem librum transtulit de Romantio in Latinum mense Aprili in civitate predicta anno Dni MCCCXVI. incarn. n. D. J. Xpi.

Del ms. Salzinger, VIII, 121 fol. 20 pàgs.

r) *Liber de maiori fine intellectus, amoris et honoris.*

Deus propter tuam dignitatem maiorem incipit liber, qui est de maiori fine intellectus, amoris et honoris. — Cum Saraceni... (com en *i*).

Del ms. Salzinger, VI, 78 fol. 12 pàgs.

Les columnes del text, orlades en vermell.

7. Relligadura de cuiro. Paper. 20 × 28. Lletra com en el Cod. Mon. hisp. 61 (Blanquerna). 255 fol. Al davant 3 fol. Index completat en el segle XVIII. Després 2 fol. L'índex original sense foliar.[1]

Fol. 1. Segueix se lo terç volum en lo terç libre del contemplador. Dela XXª IXª distinctio qui tracta en qual manera home ha apercibiment de aver conexença daquelles coses que vol entendre e conexer. — Con hom aperceb ab les coses sensuals quals coses son les coses entellectuals. — CLXIX. Deus glorios acabat en virtuts a vos senyor sia gloria... fol. 255. Acabat es lo terç (corretgit de mà d'en Salzinger : segón) volum del libre de contemplacio lo qual volum es dels V senys sensuals e dels V senys entellectuals a gloria e a lausor e a reverencia e honor de nostre senyor Deus. Amen.

8. Relligadura de cuiro. Paper. 20 × 28. Com l'anterior. 200 fol.

2 fol. Index. 1 fol. al dors : figura del arbre qui tracta de esser e de necessari e de privacio.

Fol. 1. Deus glorios ab ententio de donar gloria e lahor de vos, Començam lo quart (corretgit de mà d'en Salzinger : ters) volum el quart libre del libre de contemplacio.[2] De XXXª IIIª distinccio en larbre, qui tracta de esser e de necessaria e de privaçio. — Con es tractat de esser en la potencia e en la actualitat e en la possibilitat e en la inpossibilitat. — CCXXVII.

A Deus gran maravellos a vos ssenyor sia feyta reverencia...

fol. 200. A vos senyor deus ret gracies e merçes lo vostre servidor de totes les forces...

9. Manuscrit contenint diversos tractats. Paper. 21 ½ × 32 ½; provablement escrit a Espanya cap a 1700. 419 fol.

Documenta authentica super miraculis a B. Raymundo patratis in lingua Majoricensi (et latina). Més avall, especialment interessant : Copia de Proçes original de les obres fetes per diverses trobadors en lahor de la vida doctrina e mort del egregi e gran monarca R. Lull Dr. Illum. en la insigne Ciutat de Mallorca. Certamen poeticum Maioricis factum in honorem Beati Raymundi Lulli Martyris anno 1502.

1. v. Opera IX, 392 ff.
2. v. Opera X, 189 ff.

B) Manuscrits apòcrifs

1. Volum contenint diversos tractats. Relligadura de pergamí. Paper. 20 ½ × 31. Escrit d'en Salzinger.

a) Apertorium animae et clavis totius scientiae occultae.

Pàg. 1. In nomine Domini nostri Jesu Christi incipit apertorium animae et clavis totius scientiae occultae in omni transmutatione metallorum... pàg. 32. Explicit apertorium animae divini religiosi et philosophi excellentissimi Raymundi Lullij compositum in sancta Catherina apud Londinum ad principem Carolum, filium Eduardi regis, praesente legato Lusitaniae ac reverendo patre abbate S. Bernardini apud Parisios in laudem Dei. 32 pàgs.

b) De secreto occulto naturae coelestis.

pàg. 1. Jesus et virgo Maria sit mecum incipit liber appellatus de secreto occultae naturae coelestis... Prooemium. Fili carissime....

pàg. 47. Factum fuit praesens volumen in ecclesia sanctae Catharinae Londini tempore serenissimi Eduardi regis, post mortem regis Roberti, quod tradidimus principi Carolo filio Eduardi regis... 47 pàgs.

c) Testamentum ultimum secretorum angelorum...

pàg. 1. Dominus Deus, Dominus dominantium, Dominus fortis, Dominus potens, Dominus iustus, incipit testamentum ultimum secretum Raymundi Lulli liber primus admonitionum. In nomine Domini J. X̄pi. En el text s'anomena l'autor diferentes vegades : Ego Reymundus monachus divae Catharinae... pàg. 60. Incipit practica de carbunculo magno. pàg. 196. Explicit quartus et ultimus liber practicalis. 196 pàgs.

d) De secreto secundo lapidis.

pàg. 1. Incipit liber de secreto secundo lapidis philosophici compositus a divino Raymundo Lullo Maioricano.. Gravissime vir Roberte... pàg. 16. Hoc factum fuit anno MCCCIX° in regno Angliae sub Roberto rege per Dominum nostrum J. X̄pm, qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen. 16 pàgs.

e) Liber angelorum, testamenti experimentorum.

pàg. 1. In X̄pi. nomine, Amen. Incipit liber angelorum testamenti experimentorum divini ac illuminati doctoris praeclarissimi Raymundi Lulli catholici viri traditus Carolo de Windestot principi Anglorum compositus in sancta ecclesia divae Catharinae... Incipit oratio Raymundi Lulli ad Deum Patrem. Adoro te... pàg. 226. Fecimus in sancta ecclesia divae Catharinae Londini anno salutis MCCCLVII. praesentes fuerunt... 226 pàgs.

2. Manuscrit contenint diversos tractats. Relligadura de pergamí. Paper. 21 × 32 ½. Tal volta de mà d'en Salzinger.

a) Liber de quinta essentia.

Pàg. 1. Prologus Monachi de abbatia S. Benedicti Parisiis consolatoris Raymundi magni in libris de secretis naturae seu quintae essentiae, quem idem Raymundus composuit abbati S. Benedicto Parisiis. — Raymundus erat contristatus et non modica desolatione repletus... pàg. 11. Explicit liber quintarum essentiarum

Raymundi Lulli Majoricani philosophi excellentissimi cum quaestionario et disputatione monachi Parisiis anno ab incarnationi verbi MCCCXIX in monasterio S. Benedicti emuriensis extra civitatem. Laus Deo. Amen. Pàg. 12. Figura.

Pàg. 13. Deus gloriose cum virtute tuae sublimis bonitatis ac infinitae potestatis incipit liber secretorum naturae seu quintae essentiae... Prologus. Et quia meum desiderium est, ut... Pàg. 277. Expliciunt quaestiones abstractae a figura quadrangulati... Pàg. 278. Complementum. Falten les pàgs. 279-282.

b) *Liber septem rotarum.*

Pàg. 283. Beati Raymundi Lulli doctoris illuminati et martyris liber septem rotarum, in quo omnes figurae praecedentis voluminis comprehenduntur et... Prologus. Protinus ut ars et scientia transmutatoria... Pàg. 298. Explicit liber septem rotarum, in quo...

c) *Quaestiones Paulinae et Olympiadis*

Pàg. 299. ex Ms. Montarsis post 3 dist. 5 essent. L'autor no s'hi cita. Nota quod Paulina secundum antiquos vocatur gira radiens, cuius folia sunt ampla et prolixa... 9 pàgs.

d) *Index secretorum naturae et quintae essentiae.* 14 pàgs.; segueix un full blanc.

e) *Compendium animae artis.*

Pàg. 1. In nomine sanctae Trinitatis et aeternae veritatis incipit compendium huius libri, quod cognovimus animam transmutationis artis metallorum missum regi Roberto super testamentum et codicillum et vademecum de Mercurio philosophorum una cum lapidario huius pretiosissimae artis. — Prologus. Fulgeat regium diadema... Assota, al marge : Cop. iuxta exemplar Bibl. Tug. Lit G. Tomo 7. Tract. 2 et aliud Ms. in 4.º et Imp. Colon. 1570 per Birckmannum. — Pàg. 39. Explicit compendium artis... Segueix un índex de tres pàgs. no foliades. 42 pàgs.

f) *Admonitio.*

Nota quod ea quae hic sequuntur pertineant ad praecedentem tractatum... Pàg. 18. Quinta figura de Y. 18 pàgs.

g) *Raymundi Lulli Magicalis theorica.*

Pàg. 1. Beati Raymundi Lulli doctoris illuminati et martyris magicalis theorica de lapide philosophorum quae dicitur theorica artis seu ars intellectiva et parva magica naturalis. Cap. I. Sunt multi errantes in universo mundo... Pàg. 14. 5 dibuixos a la ploma, «vasa circulatoria». Pàg. 17 igualment, una garrafa. Pàg. 64 de la mateixa manera, «forma furni physici». 2 Figures. Vistes exterior i de perfil. Pàg. 55. Finis magicalis theoricae vel artis intellectivae. Pàg. 56-58. Index.

C) Manuscrits de l'herencia d'en Salzinger*

1. Vol. relligat en pergamí. Paper. Tal vegada de mà d'en Salzinger. 534 pàgs. Manca la conclusió. Figures. Conté 21 tractats.

Aureum et incomparabile opus Ludovici Cornelii ad lapidem physicum construendum, quod cum ducentis delituisset absconditum annis tandem inventum et in

* Propriament ho són també els llibres descrits en *A* i *B*. Sols que les dues obres que aquí citem no pretenen esser d'en Lull, si bé són prou interessants per a incloure-les aquí, deixant agotada la materia.

lucem productum doctrinam altissimam verissimam et non nisi superna luce revelatam coelitus illuminati doctoris divi Raymundi Lullij filiis artis mirabiliter exponit, ab originali, quod pergameno inscriptum Romae in bibliotheca quodam (!) repertum fuit, fidelissime copiatum.

2. Codex relligat en cuiro. Paper. 25 $^1/_2 \times$ 39. Escriptura francesa adornada. Manca el títol. 521 pàgs.

Pàg. 1. Ce livre n'est pas une nouvelle doctrine c'est une grande connoissance de Dieu et de la sante vierge...

Probablement d'un deixeble d'en Lull. Notacions d'en Salzinger. En el text s'han deixat petits cèrcols en blanc per a figures. Barreja d'especulacions teològiques, alquimístiques i medicinals.

Pàg. 518. Pour faire un baume artificiel. — A la fi s'hi han arrencat diversos quaderns.

D) Incunables[1] lulians

No. 370 Locus B. II. Pell. El mateix llibre descrit per Rogent-Durán, núm. 6. Pàg. 10. Escrit en la fulla de guarda de mà d'en Salzinger (en lloc d'índex):

Cat. n. : 156 de laudibus B. M. V., f. 2.

Cat. n. : 137 de natali pueri, f. 57.

Cat. n. : 60. Clericus, f. 67 b.

Cat. n. : 173, phantasticus, f. 81.

Cat. n. : 18 de Inventi : med : Juris Civ. M S:

Cat. n. : 54, de secretis naturae seu Q E. MS:

D'acord amb això, hi van relligats al plegat, escrits de mà molt ràpida, en el mateix format :

1) Deus cum tua sapientia et benedictione incipit haec ars brevis quae est de inventione mediorum iuris civilis. 75 fol. paginats. En la ratlla inferior, de mà d'en Salzinger: Ars generalis.

2) Raymundi Lullii Maiorici philosophi acutissimi medicique celeberimi in primum librum de naturae secretis sive quintae essentiae. Praefatio. 25 fol. no paginats.

3) Com apèndix quatre dibuixos a la ploma d'utensilis d'alquimia, com en *B*, 2 *g*.

Al vers del f. 1 de l'Incunable, de mà d'en Salzinger:

Citantur in hoc libro : Ars inventiva, ars amativa, liber de intentione.

En el llibre de laudibus B. M. V. hi ha sovint correccions d'en Salzinger, així com mots subratllats, per haver sigut col·lacionat segurament.

En el f. 67 v. i f. 81, de mà desconeguda : ab hoc exemplari sumpta est copia pro impresso 1749.

E) Edicions lulianes no incunables

1.[2] vgl. *Rogent-Duràn*, núm. IV. pàg. 74.

2.[3] vgl. *Rogent-Duràn*, núm. 29, pàg. 30.

1. L'enumeració dels llibres següents m'ha estat molt facilitada gracies a l'excel·lent recull bibliogràfic de E. Rogent i E. Durán. Per això hi faig sempre referencia.

A causa de l'escàs nombre de volums, no em sembla necessaria una separació entre les obres autèntiques i les apòcrifes.

2. Bibl. Sem. B. 469.

3. Bibl. Sem. B. 581.

3.[1] Tres llibres relligats en pergamí.[2]

a) com núm. 2, però amb l'any d'impressió 1617.

b) sense títol, conté:

α) Logica 1-23.

β) Joannes Henricus Alstedius in Rhetoricam Lavinhetae. 24-32.

γ) Introductio in Artem Magnam Reymundi. 32-154.

δ) De practica veteris et novi Testamenti et arte praedicandi, ac decem praeceptis legis. De Abstinentia. 155-215.

ε) Divisio disciplinarum 215-344.

c) Hortulus Medicus | Secretissimus | Promens et proponens | Miracula Medica | probatissima trium Philosophorum cele | berrimorum | Raimundi Lulli | Joannis de Rupescissa, et | Bernardi de Lavineta: | Quorum Syllabum Aversa | pagina indicat. | Nunc Primùm | e sinu erutus, et foràs bono publico exire iussus, | à | Iusto Hilario Archaiologo. (Segueix la marca d'impresor.) Coloniae, | Sumptibus Lazari Zetzneri Bibliopolae, Anno M. DC. XII.

Pàg. 345-668. Dues pàgines d'índex retallades.

Pàg. 346 : Syllabus Tracta | tionum in hoc libello conten | torum.

I. Bernardi de Lavineta opuscula varia, variâ eruditione repersa : ut

1) Circulus seu Concordia Astronomica-Medica : eaque (348-376)[3]

in { Genere de regionibus sanitatis et infirmitatis
Specie de { Urinis / Pulsibus / Humoribus

2) de modo graduandi medicinas (402-418)

3) chirurgia (418-427)

II. Joannis de Rupescissa de cura morborum vulgo incurabilium opusculum. (376-402).

III. Raymundi Lullii de Medicinâ operativa tractatiuncula. (427-443)

Segueixen sense estar indicades a l'índex:

1) Metaphysica (443-466)
2) Theologia (466-468)
3) Ethica (488-520)
4) Jurisprudentia (520-539)
5) Quaestiones artificiales (540-452)
6) » logicae (553-567)
7) » physicae (567-586)
8) » mathematicae (586-590)
9) » medicae (590-592)
10) » mechanicae (592)

1. Bibl. Sem. B. 586.

2. Un segón exemplar d'aquesta edició se troba en la biblioteca del Seminari de Maguncia, en el fons Schlosser. Perteneixía a judicar per l'ex-libris, en part arrencat, a l'Elector Anselm Francesc de Ingelheim. En Müller, per lo demés tan poc de fiar, testimonía que aquest llibre se trobava en la seva biblioteca, p. 196 i 202.

3. Poso, per a major senzillès, darrera els títols de l'Index i immediatament, el nombre de planes que comprèn el tractat corresponent.

11) Quaestiones metaphysicae (592-597)
12) » theologicae (597-640)
13) » de utroque iure (640-650)
14) Peroratio huius libri (650).
15) De memoria (652-656)
16) De Christo (657-668).

4.[1] ROGENT-DURÁN, núm. 32, pàg. 34.

5.[2] ROGENT-DURÁN, núm. 35, pàg. 39.

6.[3] ROGENT-DURÁN,[4] núm. 36, pàg. 39.
S'hi ha relligat plegat:

a) ROGENT-DURÁN, núm. XV, pàg. 79.

b) *Epistolae Familiares* | *Pro Arte Gene* | *rali, in B. Lulli Doctoris Illumi* | *nati Obsequium, Ostensionem* | *Parvuli E Monte Randino,* | *Contra Statuam Abscissi La-* | *pidis, Limpidissimorum* | *Quinque De Baleari Tor* | *rente Electionem* | *Adversus Goliath* | *A Perillustribus* | *Regni Consulibus, Juratis Didascaliae Lullianae* | *Pa* | *tronis,* |

GABRIELE DE | *Berga Domicello, Joanne Antonio* | *Nadal, Francisco Vanrell* | *Civibus Militaribus, Josepho* | *Amer, Francisco Canellas* | *Mercatoribus, Et* | *Hieronimo Denus,* | *Aurifice, Typis* | *Mandatae:*

A — ? no terminat. 29 pp.

fol. A 1. Palmae Balearium, Typis Petri Guasp Universitatis Typographi 1668.

7.[5] ROGENT-DURÁN, núm. 37, pàg. 40 ss. Vols. I, II i III són duplicats. Vol. VII i VIII no es troben enlloc.[6] Ademés, no citats per ROGENT-DURÁN. Vol. IX i X:

Magnus liber contemplacionis in Deum. Maguntiae (Mayer).

Vol. IX, 6 pp. sens numerar (a 1-a 3) — 584. (A 1-Eeee 2) fol. 2. *Beati* | *Raymundi* | *Lulli* | *Doctoris Illuminati* | *Et* | *Martyris* | *Operum* | *Tomus IX.* | In quo continetur | *Primum et secundum Volumen* | *Magni Libri Contemplationis* | *In Deum.* | (Gravat.) — Cum Privilegio Sacrae Majestatis & Permissu Superiorum[7] | Anno Salutis Domini MDCCXL. | — *Moguntiae* | *Ex Officina Typographica Mayeriana* | Per *Joannem Henricum* Haeffner.

fol. 3. Censura Ordinarii (Jaeger).
fol. 4. Praefatio. — Gravat.
pàg. 1. Prologus al Volumen I.
pàg. 227. Volumen II. pàg. 579. Index.

Vol. X, 6 pp. sens numerar (2 sense núm., després c 1. c 2. e 1. e 2!!) — 604. (A 1 — $Ffff_3$ Gggg). com més amunt, sols fol. 2 : *Tomus X.* | In quo continetur | *Tertium Et Ultimum Volumen* | Magni... Anno Salutis Domini MDCCXLII...

1. Sem. Bibl. B. 483.
2. Sem. Bibl. B. 272.
3. Sem. Bibl. B. 580.
4. Com editor no es cita En MIQUEL sinó En RAPHAEL MOYA.
5. Sem. Bibl. B. 622.
6. V. més amunt pàg. 9, nota 4.
7. vermell.

fol. 3. Praefatio sive Altera Pars Apologiae. Làmina: Arbor de Esse, Necessitate et Privatione.

pàg. 1. Volumen tertium.

Làm. en la pàg. 13. Arbor Sensualitatum et Intellectualitatum.

Làm. en la pàg. 27. Arbor Qualitatum et Significationum.

Làm. en la pàg. 41. Arbor Fidei et Rationis in Figura Sanctae Crucis nostri Domini Jesu Christi.

Làm. en la pàg. 103. Arbor decem Mandatorum.

Làm. en la pàg. 183. Arbor Praedestinationis.

25 figures en làmines en les pàg. 399 ss.

pàg. 601. Index.

pàg. 604. *Finis.* Vinyeta final. Els gravats dels dos últims volums porten la firma: H. Ostertag sculp. Mog.

F) Impressions en la secció Schlosser[1]

1. Rogent-Durán núm. F. pàg. 67.

2. Rogent-Durán, núm. 29, pàg. 30 i el meu Catàleg més amunt E., 3, nota 1.

3. *Commentatio* | *Perbrevis et perspicua* | *In Apertorium Raimundi Lul* | lii, verorum Philosophorum | facile Principis. | De | *Lapide Philo* | *sophorum*[2]. Cum Adiectâ Interpretatione Testamenti | Novissimi, *Arnoldo* de Villâ No | vâ attributi. | De | *Eodem Lapide* | Auctore | *Johanne Gerhardo D.* | et Medicinae Practicae Professor publico et ordinario in Academiâ | Tubingensi. | Rom 1. Invisibilia Dei, à Creaturâ Mundi, per ea quae facta sunt | intellecta, conspiciuntur.—*Tubingae* Typis Philiberti Brunii, — Anno MDCXLI.

)? (i—)? ( )?(3 no paginat).

Dedicatio, Ad lectorem benevolum i Epigrammata.

A1-F4. 96 pàg. contingut com en el títol: Zachariae Brendelii Med. Doct. et Prof. Publ. Chimia... Jenae Typis Blasii Lobensteins, sumtibus Johannis Reiffenbergeri anno MDCXLI.

II. — Biblioteca de la ciutat de Maguncia[3]

G) Manuscrits

1. Carth. Bibl. 220. Tres pàgs. en un Ms. de diversos tractats; no foliat; s. xv.

Nota de oracione secundum Raymundum Lullum. Oratio est forma cum qua orans... et cum tali habitu sit Deo penitus ligata et concathenata.

1. Encara no catalogada. Poso apart aquesta secció, perquè els llibres que conté segurament no han estat mai en contacte amb en Salzinger. Provenen de la biblioteca Schlosser, la viuda del qual, Du Fay de naixença, els regalà al bisbe Ketteler.

2. Entremig s'hi ha escrit aquí: P. Ludgerus Heister.

3. Fa alguns anys el Sr. Joàn Sureda, de la Societat Arqueològica Luliana, visità aquesta biblioteca. Desgraciadament els fons no eren encara ordenats i no pogué trobar-hi res.

2. Carth. Bibl. 539. El mateix tractat amb *Amen, Deo gracias* a la conclusió.

3. Manuscrit en paper (autenticat per en Barceló en 1715). Mà espanyola[1].

Index omnium voluminum operum Divi Raymundi Lulli, Doctoris Caelitus illustrati Christique Martiris invictissimi in Bibliotheca Regalis Conventus S. P.N. Francisci Maioricarum repertorum.[2]

4. Ms. II, 234. (Carth Bibl. Ms. 46.) Relligadura de pell amb tanques de llautó. 22 × 31 cm. Títol : *Ars magna Raymundi in papiro.* G. x. p. *Ars generalis ultima.*

Un full preliminar de pergamí. Títol en el primer full de paper : Liber iste pertinet ad domum Sti. Michaelis ordinis carthusiensis prope Mogunciam. Una fulla blanca. Després:

a) Quoniam multas artes fecimus ideo volumus ipsas exemplificare per istam quam vocamus ultimam. 147 fulles no foliades. Cada pàgina té 2 cols. Inicials vermelles. Lletra del s. xv : Ista Ars fuit incepta a Raymundo Lulli super Rodanum mense Novembris anno M°CCC°VIII° et ipse eam finivit in civitate Pisana in monasterio sti Dominici. Benedictus Deus celi et terre. Amen. In cuius custodiam eam commendat et beate Marie genitrice (!) Jhu Xpi salvatoris submittens se in correctionem[3] ecclesie sacrosancte. Et tu voce pia lauderis virgo Maria.... Orate pro scriptore. | : Deo gratias : | 5 fulles blanques.

b) *De venatione substantiae et accidentis.*

Deus cum tua sapientia et benedictione incipimus librum de venatione[4] substantie et accidentis. — Quoniam logica est scientia difficilis labilis et prolixa...[5] Segueixen 43 fulles no foliades : Ad laudem et honorem summe sapientie et gracie divine finivit Raymundus istam artem apud Montempessulanum in mense Februario M°CCC°VII° incarnationis domini nostri Jhu Xpi in cuius custodia sit recommendata et virginis gloriose matris eius gloriose Marie.

fol. 43 v.° n 44/5. Làmines dels *arbores*.

c) *De gentili et tribus sapientibus.*

Deus excellentissime cuius imperium quantitate non mensuratur nec tempore, cui numquam honoris materia deficit nec consistit in termino, cum vestri benedictione et gratia vestro quoque auxilio intentione qua vestre maiestatis celsitudini honor, dilectio et famulatus non ut vestra meretur infinita dignitas sed ut cantu creaturarum consideracionis et parvitas tribuatur, incipit liber de gentili et tribus sapientibus titulatus. — De prologo. Cum longi temporis participacione infidelium... Segueixen 59 fulls d'una columna. — Finitus est liber gentilis et trium sapientum. Sit inde benedictus deus, rex gloriosus et sublimis...[6] quibus ad infernorum ignem vadunt illi qui in ira existunt iusticie summi Dei. Deo gratias.[7] 5 fulles blanques. (Marca del paper : un sarment amb raïms.) Fulla final de pergamí.

1. Trobat del Prof. Heidenheimer en els fons no catalogats encara.
2. Els dos manuscrits següents anaren a parar del manuscrit de Cartoixos a la biblioteca de la Universitat de Maguncia i d'allí a la de la ciutat.
3. O. correctoi.
4. Glosa del copista : i. e. investigatione.
5. Glosa del segle xviii : Iste Tractatus etiam vocatur Ars compendiosa.
6. Nota d'en Salzinger : Ars compend : Inv. verit.
7. Nota del copista : Scriptum a. d. M°CCCC°LVIIII. (1459.)

5. Ms. II, 235 (Carth. Bibl. Ms. 47). Pergamí al dors. Pell a les tapes. Tanques arrencades. Paper. 22 × 31 cm. El llibre és atribuït erradament a en Lull. Se tracta del liber nature sive creaturarum in quo tractatur specialiter de homine et de natura eius, de Ramón de Sabunde.[1]

6. Ms. II. 236 (Carth. Bibl. 43). Relligadura en pell. Aspecte semblant a l'anterior. Titol : Ars fandi cum aliis pluribus tractatibus ad artem Lulli spectantibus.

a) Sense incipit ni explícit. Tot el tractat absolutament apòcrif. Segurament una compilació de diversos autors.

b) Incipit prologus in didascalicon Hugonis.

c) La fulla primera arrencada. Contingut poc clar. Manca la última fulla.

d) Quaestionarium al llibre precedent.

Els dos sense incipit ni explícit, no fan impressió d'autèntics.

7. Ms. II, 239 (Carth. Bibl. Ms. 56). Relligadura en pell. Paper. 22 × 31 cm. 1 Columna. En l'interior de la coberta, de lletra com la d'en Salzinger : Non est hic liber Raymundi, licet sit caeteroquin bonus nec enim artem nec stilum Raymundi sapit.

Raymundus de arte dicendi.

Subsequens opus quod est in artem dicendi componitur gratia suffragante divina septem partibus... A les *auctoritates*, de les quals en Lull en general prescindeix, se'ls hi dedica aquí un capítol. El llibre, per son contingut i propòsit, ha d'esser de temps posterior.

H) Edicions[2]

1. 3 *G.* 161. 4.º

Raymundi Lulli De Alchimia opuscula. Norimbergae 1546. J. Petreius. Hi ha relligat plegat : V. Beroaldus de terrae motibus Argent. 1510.

2. V 19. 8.º

Rogent-Durán, núm. F, pàg. 67. Raymundus Lulli. : Libelli aliquot chimici. Basileae 1572.

3. 3. L. 86ᵇ. 8.º

Rogent-Durán, pàg. 35, núm. 33. R. L. opera 2 vol. Argent. 1651.

4. G. II. c/58.)(1-3, 324 (A1-X5. Y1-Y3) 9 × 16 ½ cm. Registre no foliat. 8 pàg. Relligadura de Pergamí. Armes de l'Elector empremtades al pla. Nürnberg 1703. Anonim.

Fol. 1. Lullius Redivivus | Denudatus. | Oder | Neu-belebter und gründlich-erklärter | Lullius. | Durch seine | Vier und dreyssig | Weltbekannte | Kunst-Proben | Oder | Experimenten. — Nunmehr aus dem Lateini- | schen in unsere Teutsche Mutter-Sprach | übersetzet mit Erklärung des Dunck- | len erörtert. | — Durch nöthige Anmerckungen erläutert | Durch öffters-bewehrte Kunst-Griffe | deutlich aufgelösst und allen der wahren Weiss-heit nachforschenden ans helle Tags- | Liecht gelegt. | —Nürnberg | In Verlegung Johann Ziegers | Gedruckt | im Jahr Christi 1703.

Fol. 2. J. J. | Vorerinnerungs-Rede.

1. Interessant per la nota del copista del f. 157 v.º, Col. 2 : Finitus per manum d. braxatoris ortulani de Maguncia A. D. MºCCCCºLVIIº ipse die Gregorii (1457).

2. Una més detallada descripció dels tractats d'alquimia, la considero innecesaria pels motius indicats en la pàg. 28, nota 6.

Pàg. 1. Jova Juva! | Das erste | Experimentum. (Algunes figures d'aparells en el text.)

Pàg. 324. ENDE. (Vinyeta final.)

Segueixen 8 pàgs. de registre alfabètic.

5. VI.º 74ᵇ. 8.º Fulla preliminar.

Catalogus | Omnium | Librorum | Magni Operis | LULLIANI | Proxime Publico | Communicandi | Moguntiae | Typis Joannis Mayeri, Bibliopolae | & Typographi Moguntino-Palatini | Anno MDCCXIV.[1]

A_2-A_5, B | -B3. Praefatio ad Lectorem. 24 pàgs. A-G5. 112 pàgs. Catalogus I | Librorum | Magni operis | Lulliani | Miscellaneorum. Pàgs. 1-16. 225 números + 88 números de llibres de alquimia.

b) Catalogus II. | Continens initia | Divisionem et finem eorumdem librorum Magni operis Lulliani. | Pàg. 17-103. 225 números + 88 números de llibres d'alquimia.

c) Designatio Librorum | Lullianorum | qui ad absolvendam operum omnium editio | nem inceptam desunt & quaeruntur. | P. 103-112. 202 números. A la fi encara una fulla blanca. El conjunt, relligat en cartró, recobert de paper daurat. 10 ½ × 16 ½ cm.

6. 3. D. 458ᵃ

Rogent-Durán, pàg. 40 ss., núm. 37.

Sols s'hi troben els T. I-V, IX, X. Falta, doncs, el VI.

7. 3. E. 43. 8.º

Rogent-Durán, pàg. 80, núm. XVII. Praecursor introductoriae in Algebram speciosam universalem R. L.

I) Lulistes maguntins[2]

1.[3] 12 no foliat.-127 (A_1-R_3)

Mainz 1735.-Joh. Mayer. 1 vol in 8.º Relligadura en pergam! amb tapes empremtades. Escuts de l'Elector d'Eltz.

Fol. 1. *Prodromus* | *Christiano-Discretus* | *Et Manuductivus* | Ad | *Ovile Christi* | *Unum* | Oder | Vernünfftige und klare | Beweissthumer | Aller | Hauptarticulen des Glaubens | Darinnen | bescheidene Christen meistens übereinkommen | Auffgestellet und expediret | durch | *Joannem Jodocum Köchling* | Eminentissimi ac Celsissimi Principis atque Electoris Mog. | Titularem & Parochum Hechtsheimensem. | Mayntz | gedruckt in der Churfürstl. privilegirten Hof-und Universitäts | Buchdruckerey Johann Mayers. Anno 1735.

Fol. 1 v. *Chronographicon* | Prophetico-Scripturiscum.

oVes aLLas habeo & ILLas
oportet aDportare, Ita flet oVILe
VnVM & pastor
VnVs.

1. Entremig s'hi escrigué la nota : «Collegij Soc. Ies : Mogtiae 1731». Assota : «Ex libris g. T. Cuth. T. E.» Al vers, els segells de la Biblioteca de la Ciutat i de la Universitat de Maguncia.

2. Amb excepció dels núms. 7 i 10, de la biblioteca del Seminari, els llibres perteneixen a la de la ciutat.

3. Bibl. de la Ciutat: 13 q / 221.

fol. 2. *Eminentissimo | ac Celsissimo | Principi et Domino, | Domino | Philippo | Carolo, | S. Sedis Moguntinae | Archi-Episcopo, | S. R. J. per Germaniam | Archi-Cancellario | Ac | Principi Electori | Domino Meo Clementissimo.*

Fol. 2. v. Dedicatoria. Pàg. de 21 ratlles.

Fol. 6. Chronographicon.

Fol. 6 v. Censura Ordinarii.

Pàg. 1. Apologus. In welchem des gantzen Wercks Haupt-und Final-Verfassung unter einer Metaphorischen Parabel kürtzlich vorgestellet.

Pàg. 5. Vorrede (Cada pàg. 33 ratlles.)

Pàg. 127. ENDE. Ornament final.

2.* Edició ampliada del llibre precedent en dos volums relligats en un. Mannheim, 1738.

1) 10 ff. no foliats (2 fulles, entre elles dues làmines després al-b3)-212 (A_1-Z_3 Aa_1-Cc 3. Dd_1-Dd_3) Relligadura llisa de pell. Dors empremtat.

Fol. 1. *Prodromus.* | *Christiano-Discretus Ac* | *Manuductivus Ad* | *Ovile Christi Unum* | *Per* | *Ratiocinia Demonstrativa* | *Rationali Doctrinae* & *Veritatis Urim* & *Thu* | mim insculpta, seu clara ex Principiis veris, notis, certis, primitivis, universalibus, seu generalibus eisque in Natura & Ratione fundatis ac | ritè combinatis congesta & concatenata, atque insertis hinc inde textibus Sa | crorum Bibliorum ad concordantiam significandam corroborata, et pro | conservandis Oviculis orthodoxis, ac revocandis heterodoxis | devian- | tibus, atque Incredulis aberrantibus universim adducendis per | artem conglomerata Epicheremata | *De* | *Omnibus Articulis Fidei, In Qui-* | *bus Discreti Christiani Plerumque* | *Conveniunt.* | Propriarum alienarumve Animarum Curatoribus perquam utilis, captu- | que facillimus, concinnatus ac expeditus non ita pridem linguâ germanicâ, | nunc latinâ noviter editus, atque recognitus, & nonnullis dialogismo- | rum condimentis adauctus per ipsum Auctorem | *Joannem Jodocum Köchling,* | Sereniss. atque potentiss. Princip. ac Elect. Colon. & Palat. | Consilliarium Eccles. & Sacellanum Aulicum. | *Divisio Prima.* Jussu, praescitu & permissu Seren. ac. Eruditissimorum DD. atque Moecenatum Clementissimorum. — *Mannhe* | *mii,* ex Typographejo Electorali Aulico. Academico Majeriano, | per Matthiam Oberholtzer. 1738.

Fol. 1 v.º Scriptum in Prophetis. Erunt omnes Docibiles Dei. Joîs. 6.

Làm. 1. Aenigma anagogico-et symbolico-propheticum. (El bon Pastor.)

Taula 2. Speculum Sensuale Memoriabile, Intellectuale. (3 figures lulianes.)

Fol. 2. Censura et Approbatio Ordinarii.

Fol. 2 v.º Approbatio Censoris Augustani.

Fol. 3. Dedicatoria.

Fol. 6 v.º Chronographicum.

Fol. 7. Dedicatio oratoria.

Pàg. 1. Apologus.

Pàg. 8. Peroratio. Lector Benevole.

Pàg. 212. *finis.*

2) Relligat en el mateix volum, com més amunt: 20 ff. sense numerar (X 1-XX 3 i a 1-C 3)-216 (A_1-Z_3 Aa 1-Dd_3). Fol. 1 com abans. Assota: *Divisio secunda*

* Bibl. de la Ciutat: 13 t. 755.

Fol. 1 v.º Habentes Prophetiam Secundùm Rationem Fidei. Rom. 12.
Fol. 2. Censura et Approbatio Ordinarii.
Fol. 2 v.º Prodromus Christiano-Discretus. (En versos.)
Fol. 4. Sentimentum (Fr. Hubertus Schneidt. Concionator Dominicalis).
Fol. 5. Dedicatoria:
Fol. 9. Dedicatio Oratoria.
Fol. 16. Peroratio.
Fol. 17. Proemium. Lector Benevole.
Pàg. 1. *Secunda divisio...*
Pàg. 216. *Finis.*

3.[1] 2 sense foliar. 188. (A_1-L5, M_1-M_6). 11 $^1/_2 \times$ 19 cm. Relligadura en pell. Dors empremtat. Mainz, 1740. Anònim (P. M. Fornes).

Fol. 1. *Dialogus* | *Inter* | *Amatorem Veritatis* | *Et* | *Discipulum Lullianae* | *Doctrinae* | *De* | *Sanctitate Vitae* | *Et* | *Praestantia* | *Doctrinae* | *B. Raymundi Lulli* | *Doctoris Illuminati* | *Et* | *Martyris* | Publico Litterario Communicatus | Operâ & studio Discipuli eiusdem Illuminati | Doctoris. | —*Moguntiae,* | Ex Typographejo Electorali Aulico-Academico, per | Joannem Henricum Haeffner, 1740.
Fol. 2. Censura Ordinarii (Jaeger).
Fol. 2 v.º Benevolo Lectori.
Pàg. 1. Dialogus inter amatorem...
Pàg. 188. vale.

4. 3 no foliades. — 216. (A_1-N_6. O_1-O_3) 10 $\times$ 17 cm. Relligadura en pell.[2] Frankfurt am Main, 1750. Anònim. (F. P. Wolff.)

Fol. 1. *Amicabilis Compositio* | *Famosae Litis Philosophicae et Theologicae* | *Motae Et Pendentis,* | inter | *R. P. Andream Gordon O. S. B. Philosoph. Doct. Et Profes. Publ.* | *In Universit. Erfordiensi* | *Ex Una,* | *Et* | *R. P. Lucam Opfermann,* | *S. J. Ex Altera Partibus,* | *Puncto* | *Verae Ac Genuinae Philosophiae* | *Una cum Idea* | *Perfectissimae Universitatis Et Studii* | *generalis Numeris Omnibus* | *Absolutissimi* | *Tentata* | *A* | *Verae Philosophiae Amatore,* | Inter | *Duos Litigantes Gaudente Tertio,* | *Et* | *In Omnem Eventum Utrique Justum Bellum Literarium* | *Denuntiante.* | F. P. W. | — *Francofurti Ad Moenum.* MDCCL.
Fol. 1 v.º Summarium.
Fol. 2: Praefatio brevis succincte referrens factum.
Pàg. 7. Caput. I.
Pàg. 205. Epigramma ad Zoilum.
Pàg. 207. Finalis Exhortatio Apostolica.
Pàg. 208. Index Alphabeticus Generalis Materiarum et Verborum.
Pàg. 216. Errata Typographica correcta.
Manca l'apèndix alemany anunciat en el títol. Se troba com apèndix al núm. 5.

1. Bibl. de la Ciutat. A. 6. p/105 *e.*
2. Relligat plegat s'hi troba el núm. 9. El llibre procedeix del Convent de Caputxins de Maguncia Biblioteca de la Ciutat, 13 N/733.

5. C. 3. l. 1a. 71 (A1-D5. E1-E3) 10 × 18 cm. Relligadura de cartró. Colonya, 1751. Anònim. (F. P. Wolff ?)

Fol. 1. Justa | *Apologia Lulliana* | Et | Pugna Prima | Pro | B. Raymundo Lullo & Authore | Amicabilis Compositionis, | Cúm Jdea perfectissima Universitatis, eo- | rumque Orthodoxia, Justa Subtilitate, Sup- | positione, & Demonstratione, Claritate, Lym- | piditate, Facilitate, Securitate, aliisque | eximiis Dotibus ac Praerogativis &c. | — Cum Synopsi Historico-Chronologica | totius Causae Lullianae. | — Contra | R. R. P. P. Andream Gordon O. S. B. | & Michaelem Froehling S. J. | Professores Philosophiae respectivè Moguntiae, & Er- | fodiae, & Authorem Praefationis Novi Operis In- | fimae 1750. Manhemii impressii, & alios | Adversarios quoscumque | Pro Publico Literario & Innocenti | Studiosa Juventute, veriùs. meliùs, Justiùs | ac pleniùs in Causa & Doctrina Lulliana | informandis. | Per | Quaestiones, Responsiones, & Pugnas | ac Defensiones | successivè continuandas. | — Expedita & communicata, Coloniae ad Rhenum | 1751.

Fol. 2. Syllabus, Ordo & Series.

Fol. 3. Quaestiones, Responsiones, Pugna & Defensio.

Fol. 63. Elegia Unica...

Fol. 71. Pro Noticia. Proxime sequetur Apologia, Pugna & Defensio altera Infusionis, & Orthodoxiae, Justae Subtilitatis, Claritatis, Facilitatis Doctrinae Lullianae.[1]

6. C. 3. l. 1a.[2] (A1-B5. C1-C2) 10 × 17 ½ cm. Relligadura de cartró. Colonya, 1751. Anònim. (F. P. Wolff ?)

Fol. 1. Erste gründliche | Widerlegung | deren offentlichen | Falschheiten und Irrthumen | des Herrn | P. Michaelis Froehlings, | Der Gesellschafft JEsu | gar zu subtilen Professoris der Weltweiss- | heit zu Mayntz in seinen Logicalischen | Thesibus 1750. | -Gegen | Den seeligen | Raymundum Lullum, | Von GOtt Hocherleuchten Lehrer und | Blut-Zeugen JEsu Christi | und dessen Bücher, Kunst, Wissenschaft | und Lehr, und den Authorem des soge- | nannten Büchleins | AMICABILIS COMPOSITIO, | so zu Mayntz zu haben ist; | Zur nöthigen heilsamen Warnung und | besseren und wahrhafteren Informierung | des Publici literarii und der studirenden | unschuldigen Jugend. | — Cöllen am Rhein 1751.

Fol. 3. Curt concepte del contingut i Species Facti.

Fol. 40. Termina sense nota final.

7.[3] 16 no fol. (X 1-X X 5.) — 384 (A 1-Aa 5) — 1 no fol. 10 × 17 cm. Relligadura de cartró. Escudet nou. Colonya, 1751. Anònim. (F. P. Wolff.)

Fol. 1. *Theologia* | *Demonstrativa* | Universa plena perfecta | *B. Raymundi Lulli* | Doctoris verè Coelitus Illuminati Martyris | Ordinatè divisa in quatuor Partes. | 1. De Theologia & Deo uno & Trino. | 2. De Creatione, Operibus Dei, An | gelo & Homine & omnibus | Instrumentis supernaturalibus. | 3. De Incarnatione & Deo-Homine. | 4. de Sacramentis, & quatuor No | vissimis. | Junctâ verâ & iustâ Apologiâ | Contra | *R. P. Michaelem* | *Froehling S. J.* | *Et Alios Quoscum-*

1. Tal volta al·lusió al vol. 7, que és escrit segurament d'en Wolff. Allí mateix, escrit a mà: «Ex dona J. C. Vogelman M. B. Dom. Probat. S. J. Mog. 1763.»

2. Relligat amb el núm. 5, del que ve a esser en extracte la versió alemanya.

3. Bibl. Sem. B. 584.

que Adversarios | Ex S. Scriptura, Conciliis, SS. Patribus | & Ratione | Demonstrata & elucidata | Ab | *Authore Amicabilis* | *Compositionis F. P. W.* | — Coloniae ad Rhenum 1751.

Fol. 1 v.º Syllabus et Ordo.

Fol. 2. Praefatio et Introductio.

Pàg. 3. Theologiae demonstrativae P. I.

Pàg. 384. *Finis.*[1]

1 no fol. Tabula Erratorum.

8.[2] Mainz, 1751-1752. Haeffner-Bayer. 3 vols. 8.º. Títol i vinyetes de conclusió. Sols en la portada impressió en vermell i negre. Rellligadura en pell, empremtada d'or al llom i als plans. 11 ½ × 19 cm. 40 ratlles.

Vol. I. 3 no fol. — 196. (A_1-M_5. N_1-N_2)-16 ((:)$_1$-(:)$_5$).

Fol. 1. *Cursus* | *Theologiae Scholasticae* | Per | *Principia Lulliana* | *Cum* | *Principiis Aliarum Scholarum Comparata* | *Pro* | *Veritatis Bravio* | *Susceptus Et Consummatus* | à | *Discipulo* | *Doctoris Illuminati Et Martyris* | *B. Raymundi Lulli* | *Et* | *Amatore Veritatis* | *Sebastiano Krenzer* | *Presbytero* & Sc. Theol. ac. Ss. Canonum Licentiato | *Publicae Disquisitioni Et Impartiali Iudicio* | MethoDo sChoLast | ICâ | *Expositus.* | *Tractatus Primus* | Gravat. (H. Côntgen fec. Mog.)[3] Cum Licentia & Approbatione Censoris Ordinarii. — *Moguntiae, Ex Typ. Elect. Aul. Acad. privil. apud. Haered. Haeffn.* — Per *Eliam Petrum Bayer.*

Fol. 2. Censura et licentia Ordinarii. (Jaeger).

Fol. 2 v.º Approbatio. (P. Val. Schmitt. O. S. B.)

Fol. 3. Approbatio (P. F. Jos. Kuckeisen. O. F. M.)

Pàg. 1. Praefatio ad Lectorem Benevolum.

Pàg. 13. De Divisione totius libri et huius Theologiae Scholasticae Lullianae.

Pàg. 14. Cursus theol. Tr. I. Pars. I...

Pàg. 181. Index Positionum Tractatus primi.

Pàg. 1. Apèndix : Resolutio quaestionis theol.

Pàg. 16. Peu d'impremta repetit. L'apèndix degué, doncs, aparèixer també separat.

Vol. II. 24 no fol. (a 1-c 5)-412 (A_1-Z_5 Aa_1-Cc_5. Dd_1-Dd_3)-1 no fol.

Fol. 1. Com el vol. I, sol sota el gravat[4] : *Tractatus Secundus.*

Fol. 2. Censura et licentia Ordinarii. (Jaeger.)

Fol. 2 v.º Approbatio (P. Val. Schmitt. O. S. B.)

Fol. 3. Approbatio (P. F. J. Kuckeisen. O. F. M.)

Fol. 4. Dissertatio Proemialis.

Pàg. 1. Cursus theol. Tr. I. Pars II.

Pàg. 392. Index Positionum Tractatus secundi...

Pàg. 412. Soli Deo Gloria.

Pàg. no fol. Errata.

Vol. III.[5] 28 no fol. (A_1-C_8. D_1-D_3) 692 (A_1-Z_8. Aa_1-X × 5).

1. Abans s'anuncia que el Tractatus de Deo uno et trino ja és en premsa. V. núm. J. 9.
2. Bibl. de la Ciutat. 11. cc/67.
3. Aguila amb escut, que mira al sol, on brilla el símbol de la Trinitat.
4. Païsatge. Home amb escut i àngel amb corona.
5. Escrit en la fulla preliminar : Prohibetur à Congregatione Indicis 14 Aprilis 1755. Al fol. 1. Ex dono Authoris ad usum M. F. Alexandri Zitter... (?) prioris Moguntiae. ao 1753.

Fol. 1. Com el vol I. Sols assota : In MethoDo sChoLastICâ. *Expositus* | *Tractatus Tertius.* | [1] Approb. Com vol. I i II.

Fol. 3 v.º Dissertatio Proemialis.

Pàg. 1. Cursus theol... Tract. III. P. I.

Pàg. 652. Index Positionum Tractatus Tertii...

9. Semblant al núm. 4. Mainz, 1753. 2 no fol. — 272. (A_1-R_5.) 31 ratlles.

Fol. 1. *Beatus* | *Raymundus Lullus* | *Doctor Illuminatus Et Martyr,* | *Theologiam Suam Universam, Veram Genuinam Et Sinceram* | *Et Primo* | *De Deo Uno* | *Et* | *Trino,* | *Contra* | *Cursum Theologiae Scholasticae* | *Per Principia Lulliana &c. Tract. I.* | *Pro Publico Literario Melius Informando* | *Et Veritatis Bravio* | *Ex Genuinis Libris Suis Moguntiae* | *Approbatis Et Editis Propriis Verbis Suis* | *Successive* | *Juste Ac Invicte Defendens, De-* | *monstrans Et Elucidans Et Triumphans.* | *Theologiae Demonstrativae* | *Partis I. Dist. II.* | *Per* | *Franciscum Philippum Wolff,* | *Ss. Theologiae Doctorem, Et Insignis Ecclesie* | *Collegiatae Ad Gradus B. V. Mariae Canonicum* | *Capitularem, Per XLII Annos Continuos* | *Discipulum, Correctorem, Censorem* | *Et Commissarium.* — Moguntiae, Typis Elect. privileg. Typogr. Hospit. | Sti Rochi, per Joh. Leonardum Ockel. MDCCLIII.

Fol. 2. Prothesis Biblica : Non possumus aliquid adversùs veritatem, sed pro veritate. 2 Corinth. 13. c. V. 8.

Fol. 2 v.º Censura et Approbatio Ordinarii. (Jos. Ant. d'Angelo.)

Pàg. 1. Praefatio.

Pàg. 5. Lullus primò loquens...

Pàg. 271. *Finis.*[2]

10.[3] 2 no fol. — 118 (A_1-G_5. H_1-H_3.) Coberta de cartró. 10 × 16 cm. 31 ratlles. Mainz, sense indicació d'any (1754 ?)

Fol. 1. *Examen* | *Cum* | *Refutatione* | *Libertatis Indifferentiae* | *Dei* | *Ad Extra Operantis* | Per quendam Plur. Rev. & Eximium P. | Societ. JEsu Theologicâ Dissertatione | Vindicatae | A | *Sebastiano Krenzer,* | Presbytero Ss. Theol. & Sacrorum Canon. Licentiato. | *Institutum, Absolutum* | & | *Luci Publicae, Literarorumque Impartiali Judicio* | *Expositam* | Cum approbatione & permissu Superiorum. — Moguntiae, Ex. Typ. Elect. Aul. Acad. privil. apud. Haered. Haeffner. per Eliam Petrum Bayer.

Fol. 2. Approbatio theologica (P. Val. Schmidt. O. S. B.)

Fol. 2 v.º Approbatio theol. (P. Jos. Kuckeisen. O. F. M.)

Pàg. 1. Examen et refutatio...

Pàg. 118. Cap indicació final, però el text sembla acabar, perquè les linies de la pàgina van escurçant-se fins a terminar en punta.[4]

1. El gravat representa un lleó entre un brollador de set boques i un cercle de set piràmides, posades al voltant d'una columna que porta un escut.

2. S'ha anunciat a la fi la prompta aparició d'un *Lucidus Tractatus Theologicus.* (Indicació del contingut!)

3. Bibl. Sem. C. 694.

4. A més dels volums aquí indicats, durant les controversies de l'escola luliana de Maguncia aparegueren altres llibres que jo no anoto aquí, perquè propriament res tenen que veure amb en Lull. Per això m'acontento amb referir-me al meu treball sobre l'esmentada escola, que apareixerà pròximament en els *Franziskanische Studien.*

La guerra europea i la consegüent dificultat de comunicacions amb Alemanya, sols han permès a l'autor corretgir una vegada les proves d'aquest llibre. Sigui dit en descàrrec d'alguna inexactitut que s'hagi pogut escapar en el text

LLISTA DE LES OBRES CONTINGUDES EN ELS MSS. CITATS

L. de actu majori, 85.
Admonitio, 89.
L. angelorum testamenti experimentorum, 88.
Apertorium animae et clavis totius scientiae occultae, 88.
Ars brevis quae est de inventione mediorum juris civilis, 90.
Ars demostrativa, 81.
Ars fandi, 95.
Ars generalis ad omnes scientias, 81, 82.
Ars generalis ultima, 94.
Ars magna, 94.
Ars praedicandi, L. de virtutibus et vitiis, 82.
De arte dicendi, 95.
L. de confessione, 81, 82.
L. de Contemplació, L. del Contemplador, 87.
L. de Deo majore et Deo minore, 86.
Dictatum de Trinitate, 86.
L. de differentia correlativorum divinarum dignitatuum, 85.
Documenta autentica super miraculis a Beato Raymundo patratis, 87.
L. de ente reali et relatione, 84.
L. de fallacis quae non credunt se facere aliqui philosophantes, 86.
De gentili et tribus sapientibus, 94.
L. de homine, 81.
Index omnium voluminum operum divi Raymundi Lullii in bibliotheca Conventus S. Francisci Majoricarum, 94.
Index secretorum naturae et quintae essentiae, 89.
L. de investigatione divinarum actuum rationum, 84.
L. de investigatione substantiae, accidentis et compositi. — V. L. de venatione substantiae et accidentis.
Lectura super artem inventivam et tabulam generalem, 82.
Magicalis theorica de lapide philosophorum, 89.
L. de majori fine divini intellectus, divini amoris et divini honoris, 85, 87.
L. de majori fine et majoritate, 86.
L. de multiplicatione quae fit in essentia Dei per divinam Trinitatem, 84.
L. de naturae secretis sive quintae essentiae, 90.
Nota de oracione secundum Raymundum Lullum, 93.
L. de possibili et impossibili, 83.
Procès original de les obres fetes per diverses trovadors en lahor de la vida de Ramon Lull, 87.
Prologus in didascalicon Ugonis, 95.
L. de propriis et comunibus actibus divinarum rationum, 85.
Quaestiones paulinae et olympiadis, 89.
L. de questione valde alta et profunda, 86.
L. de quinta essentia, 88.
Regles introductories, 81.
De secreto occulto naturae coelestis, 88.
De secreto secundo lapidis, 88.
L. de septem rotarum, 89.
Testamentum ultimum, 88.
L. de Trinitate et incarnatione, 86.
L. de trinitate in unitate permansive in essentia Dei, 85.
L. de Trinitate trinissima, 84.
L. de unitate et pluralitate divina, 85.
L. de venatione substantiae et accidentis, 84, 94.
L. de venatione Trinitatis per substantiam et accidens, 86.
L. de virtutibus et vitiis. — V. Ars praedicandi.

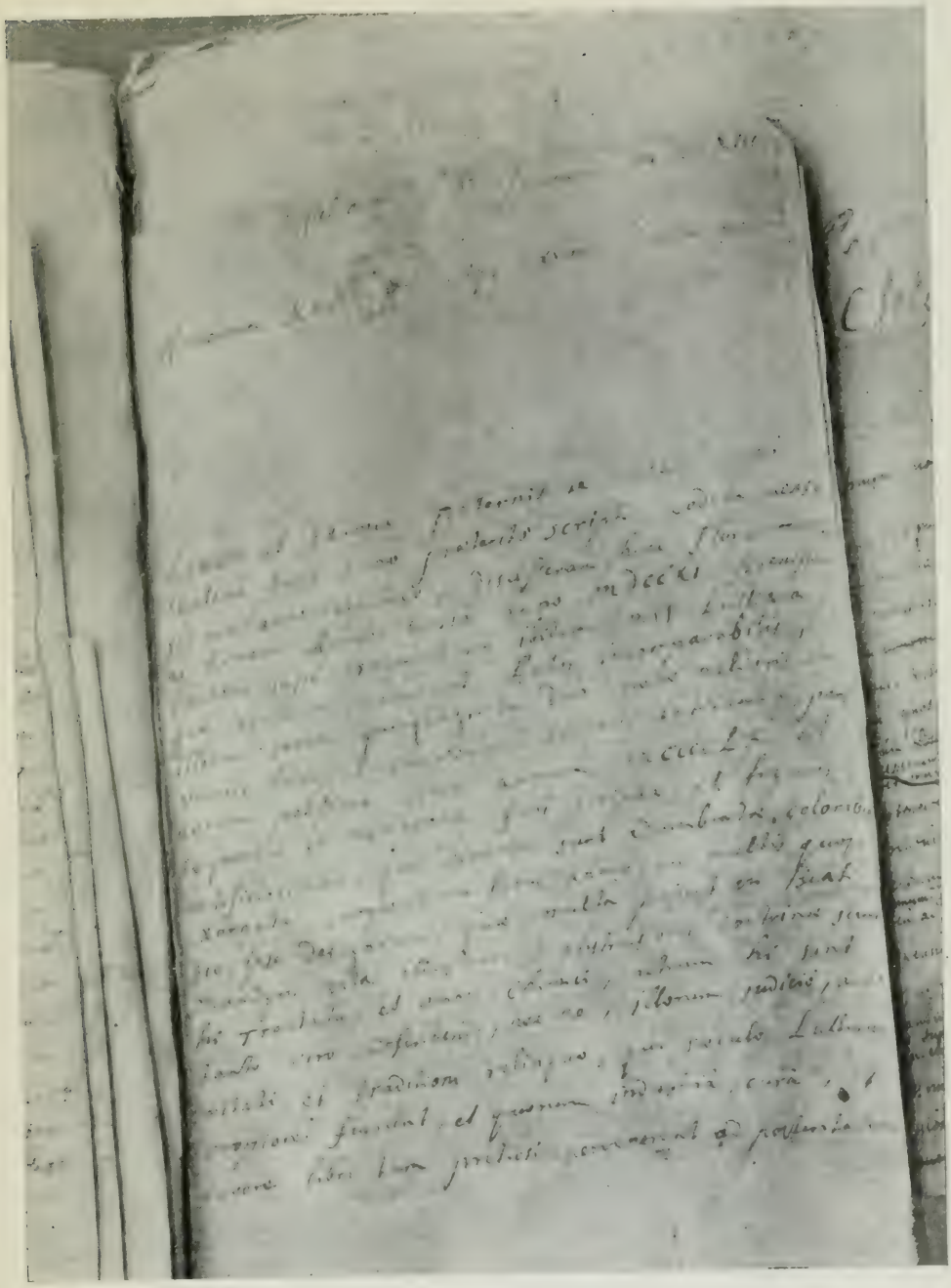

Làmina I : Carta núm. 24, pàg. 71

AUTÒGRAF DEL DR. BÜCHELS, BIBLIOTECARI DE L'ELECTOR

(En la biblioteca de l'autor)

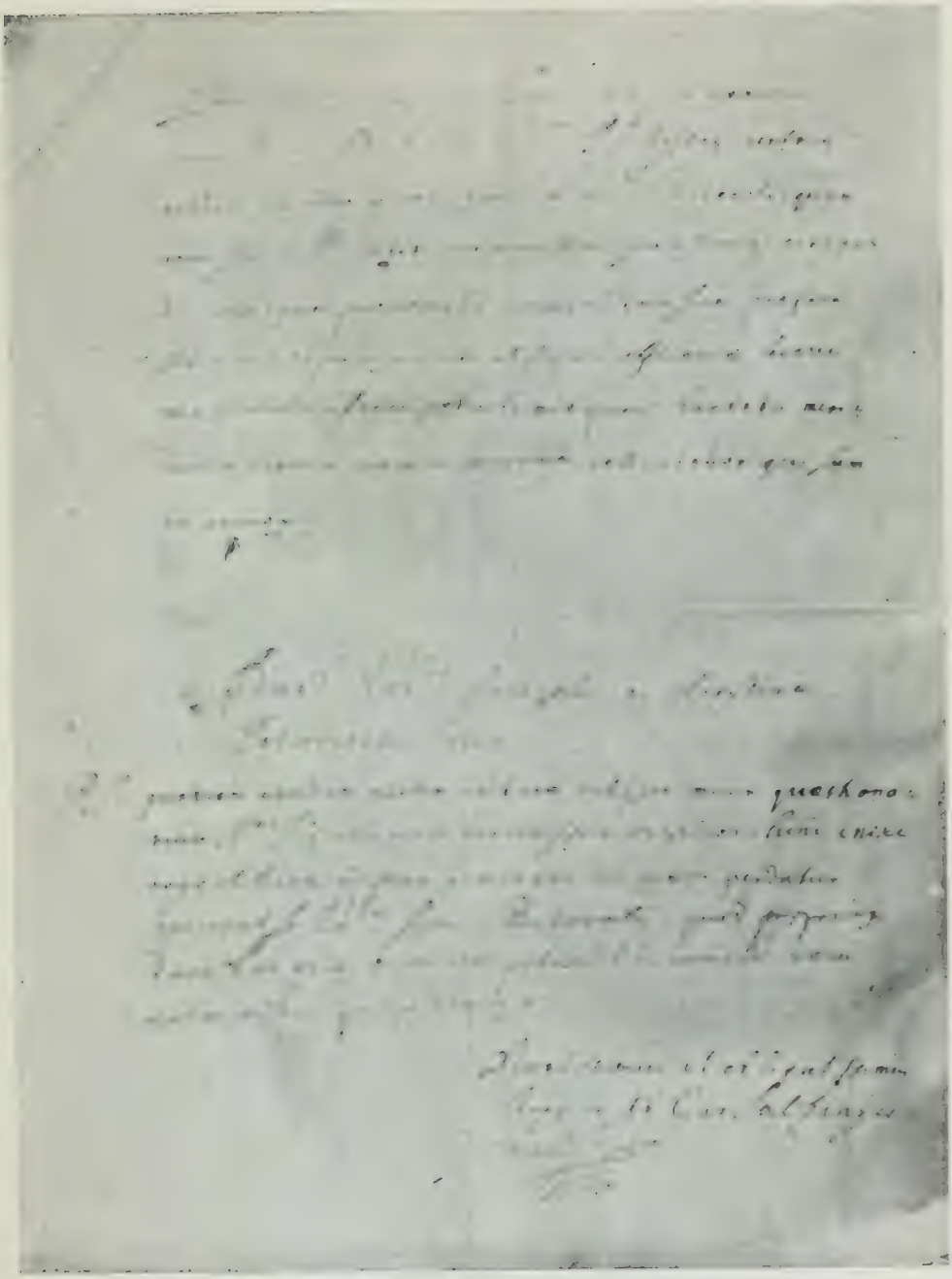

Làmina II : Carta núm. 27, pàg. 74

AUTÒGRAF DE IU SALZINGER

(En la biblioteca de l'autor)

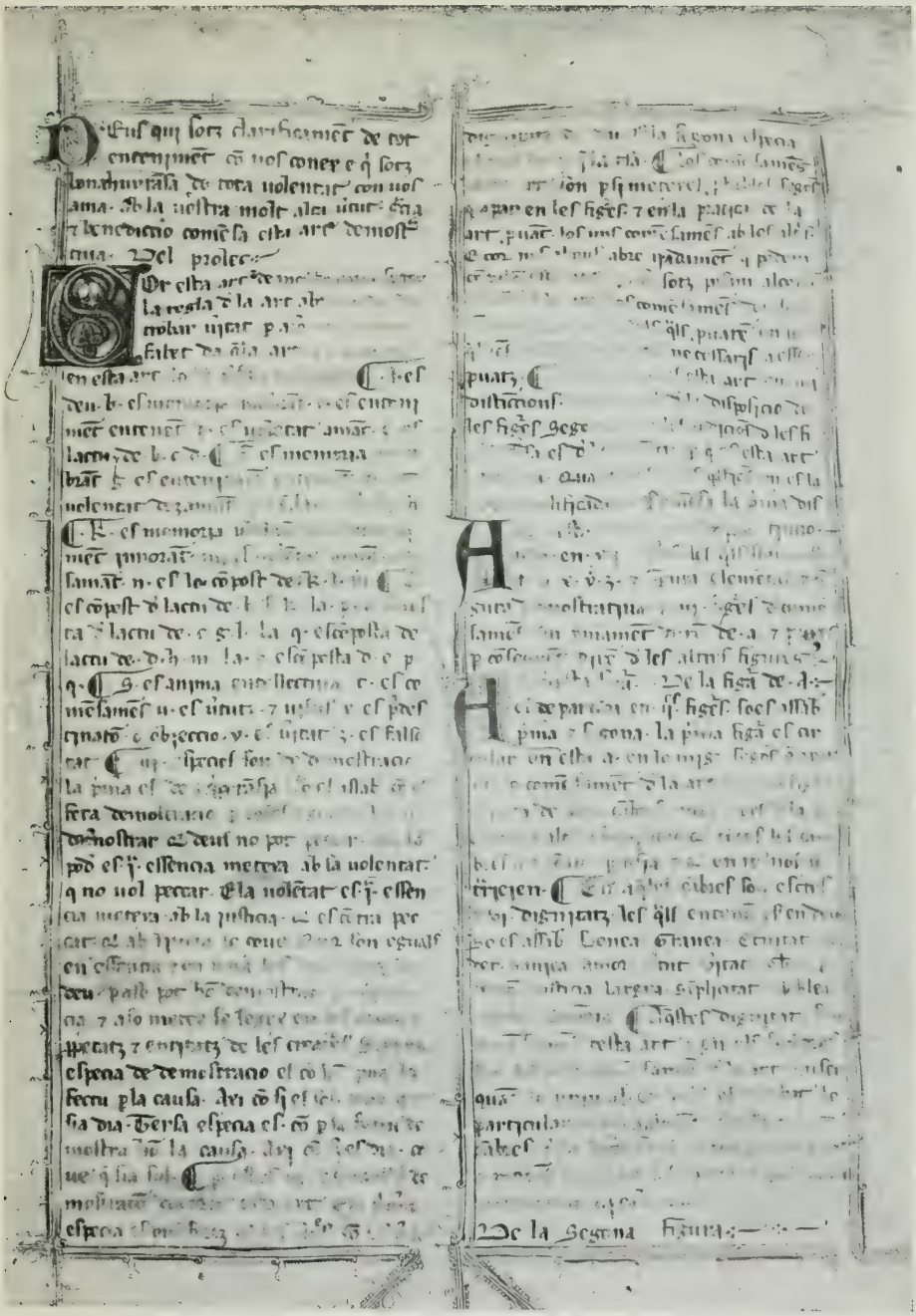

Làmina III

SEMINARI DE MAGUNCIA : Ms. *A-1-e*

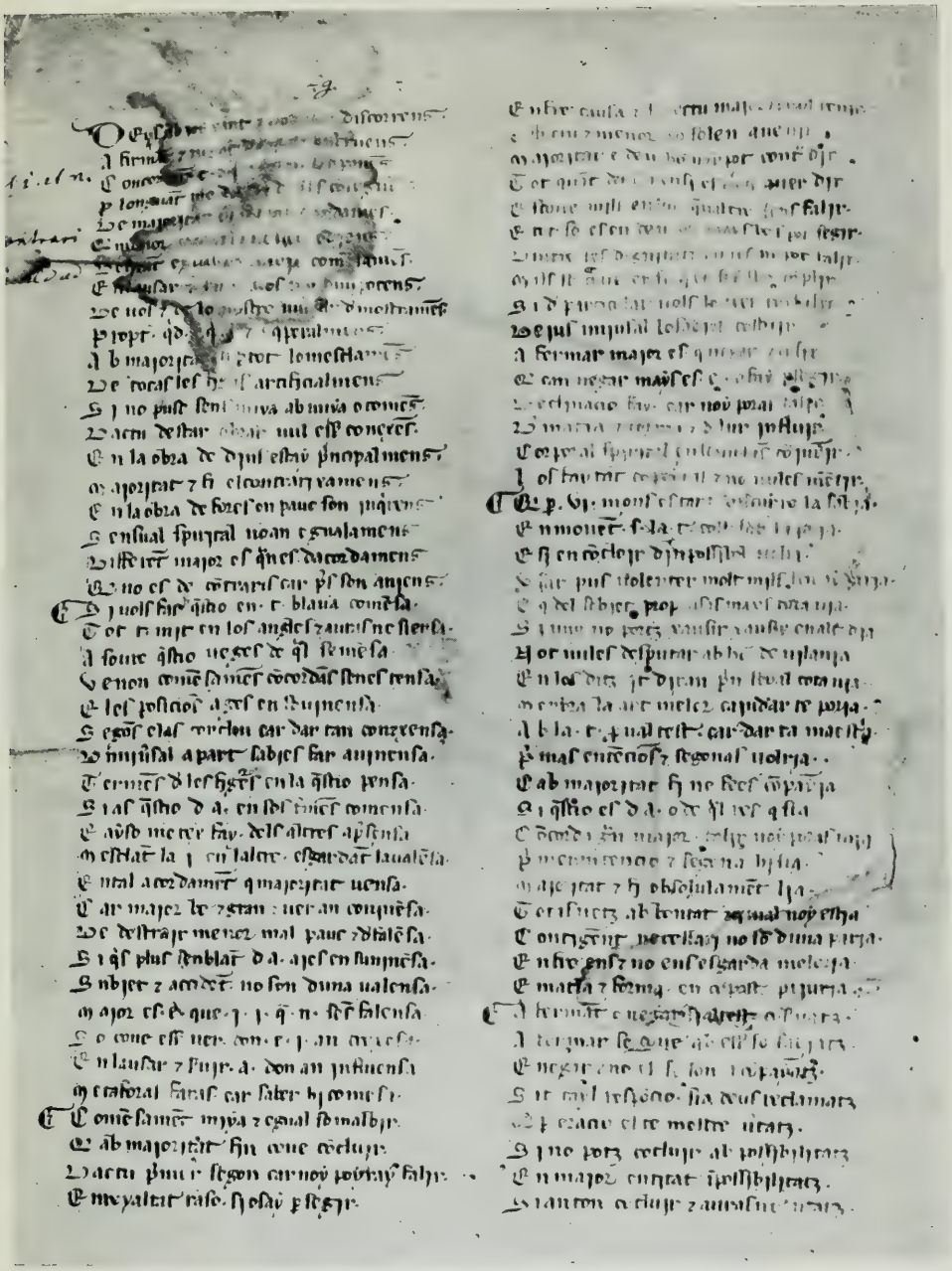

Làmina IV

SEMINARI DE MAGUNCIA : MS. *A-1-e*

Seguey se lo tere uolum en lo tere libre del cōplaidor
cla. xxiij. distincio qui tracta en qual manera home
sia apte y met de auer conexeça daquelles coses que
uol entendre e conexer.
Con hom apreb ab les coses sensuals quales coses son
les coses entellectuals. Clxix

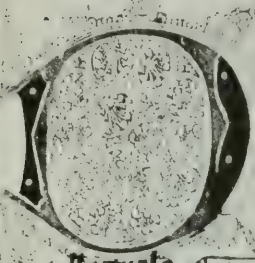

Oeus glorios acabat en uirtuts aues
senyor sia glria e honor p tots tes
Cor en axi senyor cō lo mirall tes
senta e demostra la figura o figurs
estat en la sua presencia en axi se
nyor les coses sensuals son estala
e demostracio p les quals puia ho
ad auer conexença deles coses en
tellectuals. Cayas con ses deue senyor glo mirall es
tort e de mala disposiao. Adonc senyor no ha endreca
met en si mateix con pusca demostrar la figura segons
la glitat ni la disposiao della. E p la tortea qi mirall
ha en si mateix demostra mimet la figura en altra cali
tat e en altre a figuramet segons lo qual no es la figa
On en semblant manera ses deue senyor deles coses se
suals. Cor cō elles son desordenades e destorbades en
lur disposiao e ordenacio. Adonc me ten en la demost
cio q donen a home deles coses entellectuals les quals
son en una disposiao e les sensualitats les demostra
en altra. On en axi senyor cō la dona en cercha mirall
dreturer e clar p tal q noh destreta ses fay cons. En
axi senyor qui uol apreebre les coses entellectuals e
coses sensuals. Primeramet seguart qles sesualitats
no sien torbades ni desordenades ni empatxades ad ar

Làmina V

SEMINARI DE MAGUNCIA : Ms. *A*-7

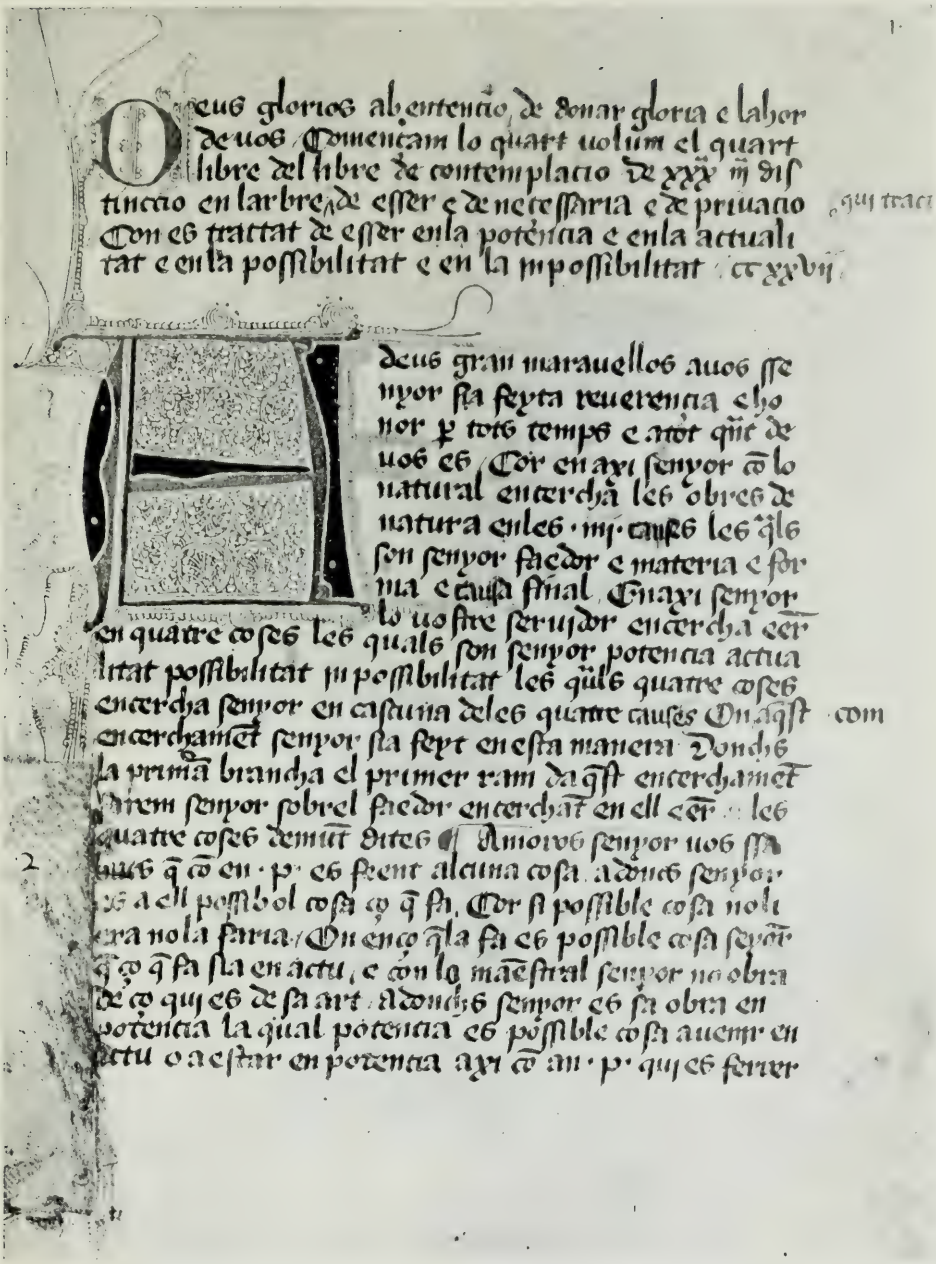

Oceus glorios ab entencio de donar gloria e laior de uos. Comencam lo quart uolum el quart libre del libre de contemplacio de xxx m distincio en larbre de esser e de necessaria e de priuacio. Con es trattat de esser enla potencia e enla actualitat e enla possibilitat e en la impossibilitat. cc xxviij

Deus gran marauellos auos sse nyor sta feyta reuerencia e honor p tots temps e amor qui de uos es. Cor en axi senyor co lo natural encercha les obres de natura enles · iij · causes les qls son senyor facedor e materia e forma e causa final. Enaxi senyor lo uostre seruidor encercha certa en quatre coses les quals son senyor potencia actualitat possibilitat impossibilitat les quals quatre coses encercha senyor en casuna deles quatre causes. Onagst encerchamet senyor sta feyt en esta manera. Donchs la prima branca el primer ram dagst encerchamet direm senyor sobrel facedor encerchat en ell cer les quatre coses demun dites. Amorvos senyor uos ssauus q co en · p · es fecent alcuna cosa. adunes senyor es a ell possibol cosa q q fa. Cor si possible cosa nolera nola faria. On enco qla fa es possible cosa seyor q q fa sta en actu, e con la maestral senyor no obra de q qui es de sa art. adunchs senyor es sa obra en potencia la qual potencia es possible cosa auenir en actu o a estar en potencia axi co am · p · qui es ferver

Làmina VI

SEMINARI DE MAGUNCIA : Ms. *A*-8

TAULA

Pàgs.

Proemi 5

Index d'obres consultades. 7

L'Edició Maguntina de Ramón Lull

I. Iu Salzinger 9

II. El P. Custurer i el P. Sollier 18

III. Maguncia 32

IV. Els Manuscrits d'en Salzinger 38

Apèndix 39

I. Joh. Peter. Schunk : Ivo Salzinger 39
II. Epistolari del P. Sollier. 41
III. De l'Arxiu municipal de la ciutat de Palma. 76
IV. Carta de l'Elector Lothar Franz de Schönborn. 78

Bibliografía dels manuscrits i impresos lulians de Maguncia 79

I. — Biblioteca del Seminari de Maguncia 81
A) Manuscrits d'obres lulianes 81
B) Manuscrits apòcrifs 88
C) Manuscrits de l'herencia d'en Salzinger. 89
D) Incunables lulians. 90
E) Edicions lulianes no incunables. 90
F) Impressions de la secció Schlosser 93

II. — Biblioteca de la ciutat de Maguncia 93
G) Manuscrits. 93
H) Edicions 95
I) Lulistes maguntins (Biblioteca de la ciutat i del Seminari) . . . 96

Llista de les obres contingudes en els Mss. citats. 103

Làmines. 104-105

I : Autògraf del Dr. Büchels, bibliotecari de l'Elector. — II : Autògraf de Iu Salzinger. — III : Seminari de Maguncia : Ms. *A*-1-*e*. — IV : Seminari de Maguncia : Ms. *A*-1-*e*. — V : Seminari de Maguncia : Ms. *A*-7. — VI : Seminari de Maguncia : Ms. *A*-8.

ESTUDIS DE BIBLIOGRAFÍA LULIANA

PUBLICATS EN CELEBRACIÓ DEL SISÈ CENTENARI DE LA MORT DE RAMÓN LULL

	Ptes.
I. — **L'edició maguntina de Ramón Lull**, pel DR. A. GOTTRON	5
II. — **Bibliografía de les impressions lulianes**, per ELÍES ROGENT i ESTANISLAU DURÀN	*En premsa*
III. — **Catàleg dels manuscrits lulians de Roma**, per RAMÓN d'ALÒS.	
IV. — **Catàleg dels manuscrits llatins lulians de Munic**, per JORDI RUBIÓ.	

SECCIÓ FILOLÒGICA

Ptes.

Himnes Homèrics. Traducció en vers de JOAN MARAGALL i text grec amb la traducció literal de P. BOSCH GIMPERA.
Un vol. de IV-262 pàgines 5

El Gènesi, versió de l'hebreu segons els textos originals, i amb anotació, de MN. FREDERIC CLASCAR.
Un vol. de 476 pàgines. 5

Museu : Hero i Leandre. — Text grec amb la versió literal en prosa de LL. SEGALÀ i en hexàmetres d'AMBROSI CARRIÓN, duent en apèndix les traduccions inèdites, en vers, de P. BERTRÁN I BROS i J. M. PELLICER I PAGÈS.
Un vol. de 80 pàgines 2

Normes ortogràfiques . . . . . 0'10

Butlletí de Dialectología Catalana
Vol. I (abril-desembre 1913) 3
» II (gener-juny 1914). . . . . 1'50
» II (juliol-desembre 1914) 2
» III (gener-juny 1915) . . . . . 2'50

BIBLIOTECA FILOLÒGICA

I. — Documents en vulgar per a l'estudi de la llengua (segles XI, XII & XIII), per MN. PERE PUJOL. . . 2

II. — Die Mundart von Alacant. — Beitrag zur Kenntnis des Valencianischen, von DR. PERE BARNILS GIOL . 4

III. — Diccionari Aguiló
Fascicles I i II 4

IV. — La frontera catalano-aragonesa, per ANTONI GRIERA.
Fascicle I. 5

V. — Textes catalans avec leur transcription phonétique, par J. ARTEAGA PEREIRA 4

SECCIÓ DE CIENCIES

Arxius
Any I, fascicles I, II i III, cada un. 4
» II, fascicles I, II i III, cada un. 4

Flora de Catalunya, per J. CADEVALL i ANGEL SALLENT.
Fascicles I i II 5

Treballs de la Societat de Biología, publicats sota la direcció d'A. PI SUNYER.
Volum I, 1913 10
» II, 1914 10

BIBLIOTECA DE CATALUNYA

Butlletí de la Biblioteca de Catalunya
Any I, núms. 1, 2 i 3. 5

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

PALAU DE LA DIPUTACIÓ BARCELONA

SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA

	Ptes.
Anuaris de l'Institut d'Estudis Catalans	
Anuari MCMVII	30
Anuari MCMVIII	30
Anuari MCMIX-X	30
Anuari MCMXI-XII	30
Les Pintures Murals Catalanes	
Fascicle I. — Pedret	10
» II. — Sant Martí de Fenollar i Sant Miquel de la Seu.	10
» III. — Tahull i Bohí, Santa María d'Aneu i Sant Pere del Burgal	10
Les Monedes Catalanes, per JOAQUIM BOTET I SISÓ.	
Volum I.	10
» II.	12
» III i darrer	20
Documents per l'Historia de la Cultura Catalana Mig-eval, publicats per A. RUBIÓ I LLUCH.	
Volum I, contenint més de 500 documents	16
L'Arquitectura Romànica a Catalunya, per J. PUIG I CADAFALCH, A. DE FALGUERA i J. GODAY.	
Volum I. — Precedents : L'Arquitectura romana; l'Arquitectura cristiana prerromànica	20
Volum II. — Des del segle IX a les darreries del segle XI.	25
Les Obres d'Auzias March. Edició crítica en vista de tots els manuscrits i totes les edicions, per AMADEU PAGÈS.	
Volum I. — Introducció. Text de les poesíes I-LXXIV.	12
» II i darrer. — Poesíes LXXV-CXXVIII	12

ESTUDIS DE BIBLIOGRAFÍA LULIANA

I. — L'edició maguntina de Ramón Lull, pel DOCTOR A. GOTTRON	5
II. — Bibliografía de les impressions lulianes, per ELÍES ROGENT I ESTANISLAU DURÀN	*En premsa*
III. — Catàleg dels manuscrits lulians de Roma, per RAMÓN d'ALÒS.	
IV. — Catàleg dels manuscrits llatins lulians de Munic, per JORDI RUBIÓ.	

Lull, Ramón - Bibliography not access.
Author Gottron, Adam
Title L'Edició maguntina de Ramón Lull.
LaCat
L 9556
Xg

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Acme Library Card Pocket
Under Pat. "Ref. Index File"
Made by LIBRARY BUREAU